

HET MAAKT *WEL* UIT WAT JE GELOOFT

Reinder Bruinsma

Het maakt *wel* uit wat je gelooft

Uitgeverij Veritas - Huis ter Heide/Brussel

ISBN 90 6302 152 6
D 1995/0962/1

© 1995 Uitgeverij Veritas
Vormgeving en ontwerp: Hans Booij
Druk: Bosch en Keuning, Baarn

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Woord vooraf	7
God	9
De onverbiddelijke bestseller	24
Jezus... daar gaat God!	40
Verwachten of afwachten?	55
De kloof overbrugd	72
Het einde van de dood	82
Leven met de hemel in dienst van de wereld	96
Een dag om nooit te vergeten	113
Goddelijke economie	129
Geloven doe je samen	140

WOORD VOORAF

Alweer een boek over het geloof. Zo langzamerhand moet je toch wel een goede reden hebben om de eindeloze rij van boeken over dit onderwerp nog met één uit te breiden. Ik meen dat er zo'n goede reden is.

Ik heb dit boek geschreven als zevende-dags adventist. In de tien hoofdstukken van dit boek laat ik de belangrijkste punten van het christelijk geloof de revue passeren. Misschien zullen sommige lezers ontdekken dat mijn opvattingen op heel veel onderdelen niet of nauwelijks verschillen van die van veel andere christenen. Ik hoop eerlijk gezegd dat dit het geval zal zijn: dat ik door velen alseen 'broeder' zal worden herkend. Ik heb mijn doel in belangrijke mate bereikt als men na het lezen van dit boek ontdekt, dat adventisten de grote christelijke waarheden hoog in het vaandel hebben geschreven.

Maar uiteraard is het ook mijn bedoeling duidelijk te maken waarin de adventistische visie op het geloof verschilt van die van andere christenen. Wat beweegt mij en vele anderen met mij om zevende-dags adventist te zijn? De titel van het boek geeft aan dat ik van mening ben dat het hierbij om onbetekenende details gaat, maar om zaken van wezenlijk belang.

Natuurlijk hoop ik, dat ik ten minste enkelen ervan kan overtuigen dat de adventistische visie een hechte bijbelse basis heeft. Maar ook als men niet overtuigd wordt, hoop ik dat men - na lezing van dit boek - een duidelijker zicht heeft gekregen op de boodschap van het evangelie en toch iets heeft geleerd van wat adventisten daarover te zeggen hebben.

Reinder Bruinsma

BIJ DE TWEEDE DRUK

Het is alweer heel wat jaartjes geleden (om precies te zijn in 1978) dat “Het maakt *wel* uit wat je gelooft” voor het eerst verscheen. De eerste druk kwam destijds uit in een flinke oplage, maar was vrij snel geheel uitverkocht. In de loop der jaren zijn er van tijd tot tijd mensen naar me toegekomen die me hebben verteld dat dit boekje hen op de weg van het geloof heeft voortgeholpen en dat ze de bijbelse boodschap er beter door hebben begrepen. Af en toe zulke reacties te horen schenkt uiteraard een geweldige voldoening.

Nu de uitgevers besloten hebben dit boekje te herdrukken, lag het voor de hand dat ik het nog eens grondig zou herlezen. In de loop der jaren heb ik uiteraard een innerlijke ontwikkeling doorgemaakt en over sommige dingen denk ik nu wat anders dan zo'n tien, vijftien jaar geleden. Ik hoop dat dit bij mijn lezers ook het geval is! Maar toch heb ik geen reden gezien om dit boekje ingrijpend te herzien. Ik heb een paar spel fouten verbeterd en hier en daar een paar zinnen gewijzigd, met name omdat bepaalde tijdsaanduidingen niet langer klopten. Maar al snel kwam ik tot de conclusie dat ik wat de inhoud betreft in feite nergens ingrijpende veranderingen wilde aanbrengen. Ik kan nog steeds beamen wat ik in 1979 schreef.

Ik hoop van harte dat ook deze tweede druk voor tenminste een aantal mensen antwoord geeft op sommige vragen die zij zichzelf al lang hebben gesteld en hen mag helpen de Heer betekenisvoller te volgen.

Reinder Bruinsma

GOD

Toen de Russische astronaut Gagarin in 1961 weer veilig van zijn ruimtereis op aarde was teruggekeerd, kondigde hij aan dat zijn reis in meer dan één opzicht baanbrekend was geweest. Nooit eerder was de mens zo ver in de ruimte doorgedrongen. Nooit eerder hadden menselijke ogen zo ver kunnen kijken. En nooit eerder was iemand in staat geweest om zo afdoende met een groot mysterie af te rekenen: Als er een God bestaat, dan had Gagarin die wel moeten zien! En wat hij ook had gezien tijdens zijn ruimtereis: niets of niemand die zou kunnen beantwoorden aan de omschrijving die men gewoonlijk van God geeft! Nu het ruimtetijdperk verder is voortgeschreden, kan men met recht glimlachen om de beweringen van Gagarin. En in het nooit aflatende debat over de vraag of er een God is, speelt de observatie van de Russische astronaut zeker geen rol.

Dat die eeuwenoude vraag nog steeds gesteld wordt, is iedereen wel bekend. En dat hij zeer verschillend wordt beantwoord, weten we ook. Degenen die het bestaan van God ontkennen, doen dat even hartstochtelijk als zij die in God geloven. Bestaat God? Nee, zeggen velen. Er zijn belangwekkende wetenschappelijke argumenten om *niet* in God te geloven. God is een projectie, meer niet, een maaksel van ons eigen onvolwassen brein. God kan niet bestaan, zeker niet zoals christenen Hem afschilderen. Als Hij er zou zijn, zou de wereld er wel wat anders uitzien. Bestaat God? Ja, zeggen ontelbare anderen, mensen uit alle leeftijdsgroepen en maatschappelijke groeperingen. Kijk maar om je heen, dan moet je wel in God geloven. Er is geen enkele twijfel: we weten dat God bestaat. We kunnen contact met Hem hebben, naar Hem luisteren en met Hem praten!

De god-gelovigen en de god-ontkenners doen voor elkaar niet in heftigheid onder als zij hun stellingen verdedigen. En terecht. Want de vraag naar het bestaan van God raakt alles! Het is geen vrijblijvende vraag naar een onbetekenend detail van de levensgeschiedenis van de een of andere historische achttiende-eeuwse persoon, geen speculatie over het weer of een fijnzinnige, maar abstracte vraagstelling over de waarde van een kunstvoorwerp. Nee, de vraag naar God is de meest fundamentele vraag die men zich stellen kan. Een vraag waar de meeste mensen vroeg of laat in hun leven mee worden geconfronteerd.

Bewijzen?

Het is geen vraag die zich wetenschappelijk laat beantwoorden. Men heeft dat wel eens gedacht. In het begin van deze eeuw deed een filosofische stroming opgang, waarbij als uitgangspunt gold, dat je in het beoordelen van de werkelijkheid alleen kunt afgaan op je zintuigelijke waarnemingen. Alleen als je iets kunt zien, horen, ruiken of voelen, kan je er zeker van zijn dat je niet bedrogen wordt. Alles wat je niet kunt waarnemen, moet je aan de kant schuiven. Critici van deze filosofie maakten de voor de hand liggende opmerking, dat deze zienswijze zichzelf logenstraft. Want de waarheid van de grondregel dat iets alleen maar waar kan zijn als het door de zintuigen waarneembaar is, kan zelf niet op de vereiste manier worden getoetst. Wie kan garanderen dat alleen zichtbare, hoorbare, voelbare en tastbare dingen echt bestaan? Die garantie kun je niet krijgen door te zien of te horen of te voelen. Dat zou je moeten aannemen op gezag van mensen die weliswaar heel knap, maar niet alwetend of onfeilbaar zijn.

Een echt wetenschappelijk antwoord op de godsvraag is niet te geven. Natuurlijk zijn er mensen die zeggen dat allerlei verschijnselen in de natuur 'bewijzen' dat er wel een God moet zijn. We komen daarop terug verderop in dit hoofdstuk. We zullen zien dat er hier evenmin sprake is van 'bewijzen' als bij

de evolutiegeleerden die zeggen dat hun wetenschappelijke inzichten het ‘bewijs’ leveren dat er *geen* God is.

In de loop der eeuwen (en ze zijn er ook nu nog wel) zijn er steeds mensen geweest die wilden ‘bewijzen’ dat God bestaat. Zo zijn er allerlei ‘godsbewijzen’ geconstrueerd. In de middeleeuwen kwam bijvoorbeeld Anselmus met een heel ingewikkelde theorie over het ‘zijn’, die uitmondde in de conclusie dat voor iemand die goed nadenkt, de vraag of God bestaat nooit anders dan positief kan worden beantwoord. Maar voor de meeste moderne mensen is de middeleeuwse filosofie een soort geheimtaal die alle zeggingskracht verloren heeft.

Andere godsbewijzen maken misschien wat meer indruk. Zo redeneerde men vanuit de wet van oorzaak en gevolg. Elk gevolg heeft een oorzaak. Maar wat ligt er dan aan de basis van die oorzaak? Die oorzaak is het gevolg van een andere oorzaak, enz. Zo kun je oneindig ver teruggaan en moet je wel concluderen dat er heel in het begin van die reeks van oorzaak en gevolg een *eerste oorzaak* moet zijn: God! Of men zei: Kijk naar de ordening in het heelal. Alles heeft zijn doel. Hoe komt dat? Er moet iets of Iemand (God) zijn die dat allemaal zo heeft gepland. Een graag gebruikt voorbeeld om dat te illustreren was het horloge. Als je een horloge bekijkt, met alle radertjes die samen het uurwerk vormen, dan is het onontkoombaar om ook aan een horlogemaker te denken! Of een ander beeld waarmee men soms het probleem illustreerde: Stel dat een reiziger in een haast ondoordringbaar oerwoud plotse-ling een open plek ontdekt waar een keurig onderhouden huisje staat met daaromheen een prachtig onderhouden tuin. De reiziger zou er niet onderuit kunnen om te erkennen dat er iemand is geweest die dit huisje heeft gebouwd en de tuin heeft aanlegd!

Van een iets andere aard was het volgende argument, waarbij de redenatie globaal als volgt is: De mens heeft een besef van goed en kwaad. Hij luistert naar een zedelijke wet. Als er zo’n ‘wet’ is, dan moet er ook een ‘wetgever’ zijn: God. Opnieuw dus een argument vóór het bestaan van God.

Er wordt verschillend gedacht over de waarde van dit soort ‘bewijzen’. Helemaal waardeloos zijn ze niet. Helemaal sluitend zijn ze evenmin. En voor zover ze inderdaad aantonen dat er, als men logisch nadenkt, ‘iets’ moet zijn dat boven onszelf uitstijgt, dan nog komt men hoogstens uit bij een god die bepaald niet dezelfde behoeft te zijn als de persoonlijke, almachtige God waarover de christenen de mond vol hebben. In alle eerlijkheid moet gezegd worden, dat die godsbewijzen eigenlijk de meeste indruk maken op mensen die al in God geloven. Wie al overtuigd is van het bestaan van God, zal instemmend knikken bij het horen van de traditionele godsbewijzen. Maar wie niet gelooft, zal er niet gemakkelijk door overtuigd worden.

Waar komt geloof vandaan?

Als dat waar is, zitten we wel voor een dilemma. Het zou betekenen, dat een gelovige er tevreden mee zal moeten zijn om zélf te geloven, maar niet mag hopen een ander tot geloof te brengen. Hij kan zijn geloof niet doorgeven; hij kan het hoogstens zelf kwijtraken. Er zijn in onze westerse wereld voorbeelden genoeg waaruit blijkt dat dat laatste kan gebeuren. Maar er zijn toch ook legio gevallen van mensen die gaan geloven; mensen die eerst nergens van wilden weten, maar op een gegeven moment trouwe kerkgangers blijken te zijn. Hoe valt dat te verklaren? Als men in een godsdienstig gezin wordt grootgebracht, is het voor de hand liggend dat er een vrij grote kans is dat men het geloof van huis uit meeneemt. Maar ook mensen die niet uit een godsdienstig milieu stammen, blijken ‘vatbaar’ te zijn voor het geloof in God. Is dat een teken van geestelijke zwakte? Is het uit te leggen als een plotseling naar de oppervlakte komen van iets dat bij het verre verleden van de menselijke ontwikkeling behoorde, maar bij sommige individuen van het menselijk geslacht toch nog de kop kan opsteken?

Het eigenaardige is, dat de vraag naar het ‘hoe’ en het ‘wanneer’ van het geloof onbeantwoordbaar is. Voor mensen die

altijd al geloofd hebben, is het nauwelijks een probleem: zij kennen zichzelf niet anders; de dimensie van het geloof is van kindsbeen af ingebakken geweest in hun bestaan. En voor mensen die eerst niet in God geloofden en daarna tot het geloof gekomen zijn, is dit proces een even groot raadsel als voor de beschouwende buitenstaander. Soms kan men bepaalde gebeurtenissen aangeven die een proces van zelfonderzoek en een grote mate van belangstelling voor religieuze dingen hebben teweeggebracht. Maar hoe het geloof precies ontstaan is, blijft onnaspeurbaar. Het is in elk geval niet het gevolg van een bewuste wilsdaad. Niemand kan zeggen: 'Ik wil in God geloven' en als gevolg daarvan een minuut later omgetoverd zijn van een ongelovige in een gelovige.

Wat geloof in God ook mag zijn en hoe het ook ontstaat, het dient in elk geval au sérieux te worden genomen. Er zijn te veel mensen in de wereld die rotsvast in het bestaan van God geloven, dat men zich er zomaar van af kan maken door te zeggen dat geloof een soort ontwikkelingsstoornis is bij mensen die ergens zijn blijven steken op weg naar de volwassenheid. Misschien zou men eerder de zaak mogen omdraaien: Het niet geloven in God zou wel eens een aanwijzing kunnen zijn dat er bij heel veel mensen iets niet in orde is. Zou het kunnen zijn, dat de moderne mens God uit zijn wereld verdrongen heeft? Dat God bestaat, maar dat veel mensen de mogelijkheid zijn kwijtgeraakt om een relatie met God te onderhouden? Kleine baby's van enkele dagen oud zijn nog niet in staat om te reageren op alles wat zij zien. Zelfs vlakken in verschillende heldere kleuren kunnen zij niet van elkaar onderscheiden. Maar ze zijn wel in staat om te reageren op de liefdevolle aanwezigheid van de moeder. Toch zien we soms, dat een baby die al in de eerste dagen de signalen van liefde die de moeder uitzendt kan opvangen en beantwoorden, later bepaalde ervaringen meemaakt die tot gevolg hebben dat hij als volwassene die mogelijkheid tot het verkrijgen en geven van liefde totaal verliest. Psychotherapeuten en psychiaters hebben een groot deel van hun werk hieraan te danken. Zou het kunnen dat de mens 'van nature' het geloof in God bezit, en

dat de collectieve ervaring van de moderne mens hem het zicht op God ontnomen heeft? Maar dat er gelukkig nog mensen zijn die de band met God hebben behouden, en dat gelukkig soms bij mensen die deze kwijt waren, het 'licht' als een soort 'aha-erlebnis' toch doorbreekt?

Het is niet onredelijk om dit aan te nemen. Ik heb als gelovige op deze manier in elk geval een beginpunt gevonden om over mijn geloof te praten, met andere gelovigen, maar ook met niet-gelovigen. Zodra ik een betere verklaring mocht vinden voor het raadsel van geloof en ongeloof in het bestaan van God, zal ik die graag aanvaarden. Maar tot zolang ga ik met een gerust hart uit van dit beginpunt.

In dit boek gaan we er dus vanuit dat God bestaat. Een bewijs voor het bestaan van God hebben we niet geleverd. Ik kan getuigen van mijn geloof; ik kan het niet bewijzen. Dat is tegelijk mijn sterkte en mijn zwakte. Mijn zwakte, omdat ik vanaf dit punt veel lezers zal kwijtraken die een logische bewijsvoering verkiezen boven wat zij zien als een serie vrome, maar oncontroleerbare beweringen. Maar ook mijn sterkte: Mijn geloof is meer dan een aantal feiten waarvan ik aanneem dat ze juist zijn. Mijn geloof in God heeft zeker te maken met mijn intellectuele vermogens, maar het reikt verder: mijn geloof raakt mijn totale persoon, mijn hele 'ik'. En daarom zou ik mijn geloof tekort doen als ik alleen met een verstandelijke bewijsvoering zou komen. Geloof in God komt alleen tot zijn recht in een getuigenis dat weliswaar niet voorbijgaat aan het verstandelijke, maar daarboven uitstijgt als een gecombineerd antwoord van hart én hersenen!

Welke God?

We gaan dus uit van het bestaan van God. Maar wat bedoelen we met dat woord 'God'? De voorstelling die de natuurliefhebbers hebben van hun god verschilt nogal wat van de Allah van de moslims. En de godsvoorstelling van het joodse volk is

niet in alle opzichten gelijk aan die van de christenen. Hoe ziet de christelijke God eruit? Dat is een heel belangrijke vraag.

Alleen daarover kan ik met anderen van gedachten wisselen, want dat is de enige God die ik ken. Is de God van de christenen de liefdevolle god die uiteindelijk elk mens zal 'verlossen', of de god die misschien van tevoren heeft uitgezocht, wie uiteindelijk een glorieuze toekomst tegemoet gaat en wie in een eeuwig brandend vuur terecht komt? Is het de god van de middeleeuwen, die zich in een mystieke extase liet benaderen, of de god van veel progressieve christenen uit de twintigste eeuw, die zwijgend afstand genomen heeft van de mens? Is het de god die inspiratie gaf bij de kruistochten en de slavenhandel, of de god die de steun en toeverlaat was van mannen als Martin Luther King en Dom Helder Camera? Is het de god van de gregoriaanse gebeden of van de handenklappende pinkstermensen?

Tegen veel van de traditionele voorstellingen is men in de jaren zestig en zeventig in opstand gekomen. De overtuiging van Nietzsche dat God dood is, werd door theologen overgenomen. In de jaren zestig en zeventig kon de god-is-doodtheologie zich krachtig ontwikkelen, omdat het algemeen verbreide gevoel werd verwoord, dat men veelal geloofd had in een God die niet meer functioneerde, of anders gezegd: in een god, in plaats van God!

Wie is dan deze God? Deze vraag is per definitie niet volledig te beantwoorden. Als wij mensen ons een volledig beeld zouden kunnen vormen van God, zou er niet langer sprake zijn van God, maar van een god. God precies beschrijven is voor beperkte mensen onmogelijk. Als men dat *probeert* te doen, worden woorden gebruikt als eeuwig, onveranderlijk, almachtig en alomtegenwoordig. Die woorden zijn niet zonder betekenis; we komen daar straks op terug. Maar ze zijn niet in staat om uitputtend te beschrijven wie en wat God in diepste wezen is. Je kunt een liter zeewater meenemen naar een laboratorium en daar analyseren. Je ontdekt dan dat daarin allerlei scheikundige elementen in grotere en kleinere hoeveelheden aanwezig zijn. Maar de microscopische en scheikun-

dige analyses vertellen niets over de schrik-aan-jagende diepten van de oceanen en de onmetelijke kracht van door orkanen voortgestuwde watermassa's.

Zo is het ook met onze beschrijving van God. Als God bestaat (en daar gaan we dus vanuit), dan is Hij zover boven de mens verheven, zo groots, zo oneindig en onbereikbaar, dat elk menselijk spreken over Hem blijft steken in een kreet van verbazing en ontzag.

En toch is dit maar één kant van de zaak. Want als het beeld dat de christenen van God hebben, juist is, dan is God niet alleen ontzagwekkend ver weg, maar tegelijkertijd dichterbij dan zelfs onze naaste medemens kan zijn. Dan is God niet alleen de almachtige Heerser van het universum, maar ook de liefdevolle Vader van het menselijk geslacht, die Zichzelf bekendmaakt, 'openbaart', en de mens een glimp doet opvangen van zijn majesteitelijke heerlijkheid. Hoe kunnen we meer over God te weten komen? Het traditionele christelijke antwoord is drieledig.

God via de natuur?

Allereerst, zo wordt beweerd, kan je meer van God te weten komen door de natuur te bestuderen. Koning David, die zo'n drieduizend jaar geleden regeerde over Israël, verwoordde deze claim in één van zijn gedichten als volgt: 'De hemelen vertellen Gods eer, en het uitspannel verkondigt het werk zijner handen'.¹

Paulus, één van de grootste denkers die de christelijke kerk ooit heeft gekend, sluit zich hierbij aan en zegt dat allerlei dingen die de mens uit zichzelf niet over God weet, 'uit zijn werken', d.i. de natuur, worden 'doorzien'.²

In het verleden heeft de christelijke kerk dit punt dikwijls sterk benadrukt. Misschien té sterk. Want toegegeven moet worden, dat deze openbaring op zichzelf niet voldoende is om

tot de conclusie te komen dat de God die we uit de natuur kennen, de God van de christen is, de Almachtige, Ongeëvenaarde. Het stille, kabbelende beekje en de woeste riviermassa's van de Mississippi; de machtige rotspartijen van de Rocky Mountains en de Andes, en het vriendelijke heuvelland van Luxemburg; het levengevende zonlicht en het dreigend rollen van de donder; de ingenieuze bouw van de vleugel van een vogel, en de brute kracht van de rinoceros; het machtige raderwerk van planeten en sterren, en de wonderen van het atoom; het zijn allemaal dingen die ontzag en verwondering wekken en voor velen een onontkoombaar argument vormen voor het bestaan van een Ontwerper, een Schepper.

De God van de Bijbel

De Bijbel wordt gewoonlijk beschouwd als een *tweede* informatiebron over God. Op dit punt herhaalt zich ons probleem van blz. 10. Zoals men argumenten kan aanvoeren om het bestaan van God aannemelijk te maken, maar er niet in slaagt om een waterdicht bewijs te leveren, zo kan men ook allerlei argumenten opnoemen die duidelijk maken dat de Bijbel meer is dan een gewoon boek; maar men zal in laatste instantie de proef op de som moeten nemen en er maar gewoon van moeten uitgaan dat de Bijbel is wat hijzelf pretendeert te zijn: het Woord van God. Wanneer men dan de boodschap van de Bijbel op zich laat inwerken, ontdekt men, dat dit uitgangspunt juist is en dat men inderdaad in dit boek door een hogere macht wordt aangesproken.

In het tweede hoofdstuk komen we hier nader op terug. Op dit moment vragen we van de lezer de bereidheid om de stap te wagen: voorlopig aan te nemen dat de Bijbel een betrouwbare informatiebron is over God.

De Bijbel geeft geen systematisch betoog over God, keurig verdeeld in alinea's en paragrafen. Maar als alle directe en indirecte opmerkingen over Hem worden samengevoegd, ontstaat er het volgende beeld.

God is onvergelijkbaar

De Bijbel omschrijft God als almachtig, eeuwig, onveranderlijk, alwetend en alomtegenwoordig. Het zijn menselijke woorden die een geheim proberen aan te duiden dat in diepste wezen onduidelijk is. Wat betekent 'almacht' voor ons mensen die elke dag weer ervaren hoe beperkt en machteloos we zijn? Wat is 'eeuwigheid' voor ons die hooguit tachtig à negentig jaar (of bij hoge uitzondering langer) leven, als we tenminste het geluk (?) hebben gehad om in het rijke Westen geboren te worden en niet voortijdig door een hartaanval of door een of andere vorm van kanker zijn geveld. Wie kan begrijpen wat het betekent om zonder begin te zijn en zonder einde?

De kennis van de mens is in een razend snel tempo toegenomen. Een leerling op de middelbare school weet meer dan de geleerdste wetenschapsman in de middeleeuwen aan kennis verzamelde. De hoeveelheid kennis verdubbelt in onze tijd binnen enkele jaren. Er was een tijd dat wetenschapsmensen thuis waren in alle takken van wetenschap. Nu valt het moeilijk om de ontwikkelingen bij te houden binnen één zeer enge specialisatie. Maar hoe meer men te weten komt, hoe meer men zich ervan bewust wordt dat men nog bijna niets weet. Elk antwoord roept weer honderden vragen op. Elke oplossing brengt weer nieuwe problemen. Hoe kan men in deze situatie begrijpen wat 'alwetend' inhoudt?

God is onveranderlijk

God blijft in diepste wezen altijd dezelfde. Dat kan van geen mens gezegd worden. Niet elk mens is even veranderlijk. Niet iedereen oefent twintig beroepen uit en verhuist met grote regelmaat. En niet alle brave burgers veranderen plotseling in misdadige elementen. Maar toch veranderen we allemaal voortdurend. In ons geval is dat maar gelukkig ook. Zonder verandering, zonder ontwikkeling, zonder uitdagingen om iets te worden of te zijn, zou ons leven weinig waarde hebben. Maar

bij God gaan al deze dingen niet op. Hij hoeft niet te veranderen. Hij is volmaakt. Hij is God. Als de Bijbel zegt, dat er bij God 'geen verandering of zweem van ommekeer' is³, dan wordt dit niet voorgesteld als iets dat wellicht te betreuren valt, maar als een logisch uitvloeisel van zijn God-zijn.

God is alomtegenwoordig

Die uitspraak stelt ons helemaal voor raadsels. We hebben de middelen om ons snel te verplaatsen. Vliegtuigen vervoeren honderden mensen tegelijk in enkele uren over de oceaan. Maar hoe snel we ook kunnen reizen, we kunnen altijd maar op één plaats tegelijk zijn. Hoe God een persoon kan zijn (het woord 'persoon' is in verband met God nogal gebrekkig, maar er is geen beter begrip in onze taal voorhanden) en toch overal in het universum aanwezig kan zijn, gaat alle menselijke bespiegeling te boven.

Eeuwig, alwetend, almachtig, alomtegenwoordig, onveranderlijk. Het zijn termen om aan te geven dat God boven alles uitstijgt. Toen Hij Zichzelf in een conversatie met Mozes een naam gaf, noemde Hij Zichzelf: *Ik ben*.⁴ Het woord dat in de oorspronkelijke taal waarin dit deel van de Bijbel geschreven is voorkomt, is ook wel vertaald met: 'Ik zal zijn, die Ik zijn zal'. Dat is Gods naam. Hij is. Hij is alles in de meest volkomen zin. En wat Hij is, is Hij altijd geweest en zal Hij altijd blijven!

God is liefde

In heel wat huiskamers hing vroeger een lichtbruin houten bordje met daarop de woorden: 'God is liefde'. De Bijbel schildert ons God als rechtvaardig, goed, barmhartig en genadig. Het zijn woorden die allemaal een diepgaande studie waard zijn. Op dit moment willen we volstaan met vast te stellen dat ze kunnen worden samengevat in één woord: *liefde*. Als er één

ding in de Bijbel wordt benadrukt, dan is het wel dit: God is liefde. Al zijn daden vinden hun oorsprong in dat ene motief.

Wij als mensen weten ook van liefde. Zonder liefde zou het leven onleefbaar zijn: liefde tussen ouders en kinderen, liefde tussen man en vrouw, liefde tussen vrienden en familieleden, maar ook liefde voor dieren en voor een ideaal. Maar geen van deze soorten liefde is te vergelijken met Gods liefde, hoewel ze er wel mee te maken hebben. De erkenning dat God liefde is, valt soms niet mee. De vraag waarom er zoveel leed en ellende is, komt steeds weer terug en heeft velen in vertwijfeling doen afvragen hoe dood en verderf valt te rijmen met een almachtige en *liefdevolle* God. Het is een fundamenteel probleem waar we zeker aandacht aan zullen moeten geven.

God is drieënig

Wie de Bijbel leest, wordt geconfronteerd met Jezus Christus. Van Hem wordt verteld dat Hij altijd bestaan heeft en zo'n tweeduizend jaar geleden op deze aarde kwam en mens werd; dat Hij na zo'n drieëndertig moeilijke jaren aan een kruis stierf, maar na drie dagen weer levend werd en toen na enkele weken opsteeg naar 'de hemel'. Wie de Bijbel goed leest, ontdekt dat Jezus op precies hetzelfde voetstuk wordt geplaatst als waarop God staat. Als Jezus zegt: 'Wie Mij gezien heeft, heeft de Vader (= God) gezien'⁵ en: 'Ik en de Vader zijn één,'⁶ dan zegt Hij in feite: Ik ben helemaal, voor de volle honderd procent, gelijk aan God.

Doorlezend in de Bijbel komen we tot de ontdekking dat er ook sprake is van een heilige Geest, aan wie ook dezelfde onvergelykbare eigenschappen worden toegeschreven als aan God Zelf.⁷ Wat betekent dat? Zijn er dan drie goden, in plaats van één God? Een soort van driehoofdige directie van het heelal? Of moeten we het ons zo voorstellen, dat er één God is, die Zich op drie verschillende manieren manifesteert, die drie verschillende rollen speelt: die van 'de Vader', die van 'de Zoon', en die van 'de heilige Geest'?

Theologen hebben eeuwenlang met deze problematiek geworsteld. En ze zijn er niet in geslaagd om tot een oplossing te geraken. De spanning tussen de *eenheid* van God en de *drieheid* bleef bestaan. Soms werd de nadruk zó sterk gelegd op de eenheid van God, dat er van de drieheid niet veel overbleef. En soms werd de drieheid zó sterk benadrukt, dat de eenheid van God in het gedrang kwam en men gevaarlijk dicht bij een vorm van veelgodendom geraakte.

De term die men voor dit grote mysterie heeft bedacht, is: *drieëenheid*. Het woord komt in de Bijbel niet voor, maar het omschrijft beter dan enig ander begrip dat onverklaarbare feit dat er maar één God is, maar dat er tegelijkertijd een drieheid is van 'Vader', 'Zoon', en 'heilige Geest'. Voor het menselijk verstand is die spanning tussen dit één-zijn en dit drie-zijn niet op te lossen. Onze beperkte logica laat het hier evenzeer afweten als begrippen als eeuwigheid en alomtegenwoordigheid. Maar als iets ons menselijk begrip te boven gaat, kan het toch wel waar zijn. Want waarom zou ons eindige intellect de norm zijn waarnaar het oneindige moet worden gemeten?

Hoe moeilijk het is om met menselijke woorden over God te praten, blijkt ook al uit het woord 'Vader' en het woord 'Zoon'. Als wij in onze menselijke verhoudingen over 'vader' en 'zoon' praten, dan bedoelen we daarmee een familierelatie. De vader is ouder dan de zoon. Hij heeft zijn zoon verwekt. Zijn zoon stamt van hem af. Als we de vader-zoon-relatie zó proberen over te brengen op God, lopen we onherroepelijk vast. Wanneer we over de 'Vader' en de 'Zoon' spreken, krijgen deze woorden een symbolische inhoud en duiden ze - bij gebrek aan geschikter woorden - aan hoe nauw de band is tussen deze goddelijke 'personen' en hoe zorgzaam God is voor de mens: Hij zorgt als een 'Vader' voor zijn 'kinderen'.

God is de schepper

'In den beginne schiep God de hemel en de aarde'.⁸ Zo begint het bijbelverhaal. Overal in de Bijbel vinden we een echo

van deze woorden: God is de Schepper. Hij maakte de aarde. Hij zorgde voor de flora en de fauna en Hij maakte de mens. Hij sprak en het was er!

Dat is heel wat anders dan wat wetenschapsmensen ons over het algemeen vertellen. In onze tijd blijkt 'evolutie' het wachtwoord te zijn. Het leven ontstond door toeval, miljoenen jaren geleden en ontwikkelde zich van een simpel eencellig wezentje tot wat wij nu zijn. Dat is wat ons van alle kanten wordt ingepompt. Zelfs veel christenen zijn bereid om een heel eind met deze gedachte mee te gaan en te veronderstellen dat God bij zijn schepping gebruik gemaakt heeft van miljoenen jaren durende processen. Maar laat niemand zich vergissen: wie zo praat, praat niet over de God van de Bijbel, maar over een door mensen geconstrueerde god. God is Schepper. Als dit uitgangspunt wordt ondergraven, kan het christendom gerust inpakken. Alle fundamentele beginselen worden dan van hun zeggingskracht en inhoud beroofd. Ons bestaan is direct herleidbaar tot een goddelijke scheppingsdaad. Dat maakt het 'dienen' van God tot een ernstige en onontkoombare zaak. Hij is onze Maker. Hij heeft recht op onze aandacht, onze loyaliteit, onze aanbidding.

Niet voor niets doet de Bijbel in één van de laatste hoofdstukken van het laatste boek de oproep: 'Aanbidt Hem, die de hemel en de aarde en de zee en de waterbronnen gemaakt heeft'.⁹

Het levende woord

De Bijbel wordt het Woord van God genoemd. Maar er is nog een informatiebron over God. De Bijbel duidt die aan als het *levende* Woord. Daarmee wordt Jezus Christus bedoeld. Dat Jezus geleefd heeft, kan niet serieus worden betwijfeld. Er zijn historische bronnen die bevestigen dat er zo'n twintig eeuwen geleden in Palestina een man leefde die door zijn revolutionaire opvattingen voor grote opschudding zorgde en op aandringen van de joodse leiders door de Romeinse stadhou-

der Pontius Pilatus werd terechtgesteld. Maar het echte verhaal van Jezus vinden we in de Bijbel: het verhaal van Degene die Zich zonder reserve inzette voor zijn medemens; die bereid was om beschimpt en uitgescholden te worden; die met stening bedreigd werd als dank voor zijn medeleven met zijn volksgenoten; die verraden werd door één van de leden van de groep die met Hem was meegetrokken; die stierf, terwijl Hij tussen twee misdadigers aan een kruis hing. Dat verhaal vormt de nauwkeurigste beschrijving van het karakter van God. Want het bijbelse verhaal maakt duidelijk dat het leven van Jezus op aarde ons een blik geeft op het wezen van God. Wie de doorboorde handen van Jezus ziet en nadenkt over de doornenkroon, die Hem hardhandig op het hoofd werd gedrukt, begint iets te begrijpen van onzelfzuchtige liefde die tot het uiterste gaat, en krijgt op die manier zicht op het wezen van God. Wie de moeite neemt om het verhaal van Jezus' leven nauwkeurig te lezen en op zich te laten inwerken, zal erdoor gegrepen worden en zal zich verwonderen over de liefde die Jezus manifesteerde. En al lezende kan hij vaststellen: Zo is God!

1. Psalm 19:2
2. Romeinen 1:20
3. Jakobus 1:17
4. Exodus 3:14
5. Johannes 14:9
6. Johannes 10:30
7. Zie bijvoorbeeld Matteüs 28:19; 1 Korintiërs 12:4-6. Opmerkelijk is dat Jezus in zijn belofte van de komst van de heilige Geest spreekt over een *andere* Trooster. Het Griekse woord voor 'Trooster' wordt ook met betrekking tot Jezus zelf gebruikt (1 Johannes 2:1), terwijl het woord 'andere' volgens de grondtekst moet worden opgevat als 'een ander van dezelfde soort'. Overigens zijn er talloze teksten die aan de heilige Geest goddelijke eigenschappen en activiteiten toeschrijven.
8. Genesis 1:1
9. Openbaring 14:7.

DE ONVERBIDDELIJKE BESTSELLER

De Bijbel blijft een onverbiddelijke bestseller. In zo'n tweeduizend talen worden bijbels of bijbelgedeelten jaarlijks in een totale oplage van tientallen miljoenen exemplaren gedrukt en verkocht. Welk ander boek doet dat de Bijbel na? Margaret Mitchells boek 'Gejaagd door de Wind' en zelfs Mao's 'Rode Boekje' of Marx' 'Das Kapital', boeken die als buitengewoon succesvol gelden en waarvan miljoenen exemplaren over de toonbank gingen, zijn een hopeloze mislukking, vergeleken met het succes dat de Bijbel nog steeds heeft.

Hoe kan dat verklaard worden? Een verzameling religieuze geschriften, die vaak erg moeilijk te begrijpen zijn, die zo'n twintig eeuwen en in sommige gevallen meer dan dertig eeuwen geleden werden geschreven, tegen een achtergrond die weinig gemeen heeft met onze wereld van de twintigste eeuw en die toch nog steeds met interesse worden gelezen!

Alleen het feit dat de Bijbel de eeuwen getrotseerd heeft, in vele honderden talen vertaald is en nog steeds door honderden miljoenen mensen dagelijks gelezen wordt, maakt de Bijbel al tot een uniek boek. Maar wat is er verder dat de Bijbel zo bijzonder maakt? Wat heeft dat boek, dat voor een deel bestaat uit saaie geslachtsregisters en aan elkaar geregen bloedorstige kriegsverhalen, dat andere boeken missen?

Door God gedicteerd?

De schrijvers van de Bijbel beweren van zichzelf en van elkaar dat zij het Woord van God neerschreven. 'Door de heilige Geest gedreven hebben mensen van Godswege gesproken'.

Dat is nogal een bewering. Als dat waar is, heeft de Bijbel een dimensie die elk ander boek mist en is de Bijbel onvergelijkbaar met welke andere literaire produktie dan ook. Daar komt nog iets bij. Steeds weer zijn er mensen die zeggen dat de Bijbel hun leven veranderd heeft: dat de Bijbel een boodschap heeft die zó aanspreekt, dat je er niet omheen kunt. Mensen die in tijden van verdriet en wanhoop naar de Bijbel grijpen, blijken er troost uit te putten. Grote aantallen mannen en vrouwen willen de dag niet beginnen zonder eerst een stukje in de Bijbel te hebben gelezen - pas dan voelen ze zich in staat om de nieuwe dag aan te kunnen. Mensen hebben zoveel waardevols in de Bijbel ontdekt, dat ze desnoods liever sterven dan hun Bijbel af te staan en dat ze bereid zijn hun leven in de waagschaal te stellen om de Bijbel naar die gebieden te smokkelen waar door de autoriteiten het bijbellezen aan banden is gelegd. Kortom: proefondervindelijk hebben miljoenen mensen, behorend tot allerlei verschillende nationaliteiten en rassen, met zeer uiteenlopende culturele achtergronden en van allerlei ontwikkelingsniveaus, vastgesteld dat die Bijbel voor hen iets doet waartoe geen enkel ander boek in staat is.

Het bijzondere karakter van de Bijbel wordt door hen die in de Bijbel geloven dus toegeschreven aan het feit dat de Bijbel een *geïnspireerd* boek is. Nu is inspiratie een begrip dat door allerlei mensen verschillend wordt opgevat. Sommigen denken dat de bijbelschrijvers letterlijk, woord voor woord, noteerden wat een goddelijke stem dicteerde. Die opvatting is onhoudbaar, want zij klopt niet met de aantoonbare feiten. Allereerst zou deze manier van denken tot gevolg hebben dat we onze bijbelvertaling niet als geïnspireerd zouden mogen zien. De oorspronkelijke talen waarin de Bijbel geschreven werd zijn immers Hebreeuws, Aramees en Grieks. We zouden dus moeten aannemen dat de goddelijke stem de boodschap in deze talen doorgaf en dat alleen deze oorspronkelijke, letterlijke versie voor de volle 100% geïnspireerd genoemd mag worden. Maar afgezien daarvan: de bijbelse geschriften dragen duidelijk de signatuur van de verschillende schrijvers; er is verschil in stijl en woordgebruik; er is verschil in denkpatroon; op de

achtergrond is er vaak een groot verschil in wereldbeeld. Er is zelfs een aantal onderlinge tegenstrijdigheden. En er valt dikwijls een ontwikkeling in bepaalde ideeën waar te nemen. Wat inspiratie ook mag zijn; het is geen goddelijk dictaat. Er is een duidelijk menselijke factor waarmee rekening moet worden gehouden.

Het andere uiterste

In onze tijd zijn veel bijbelgeleerden naar het andere uiterste overgestapt. Zij beschouwen de Bijbel niet als een verslag van wat God wil doorgeven aan de mens, maar als een menselijke weergave van hoe mensen hun relatie tot God ervaren hebben. Dat maakt natuurlijk een groot verschil, want zo bezien blijft de Bijbel een interessant en ‘inspirerend’ boek, maar verliest hij zijn absolute normbepalende karakter. De moderne bijbelwetenschap is in de loop van de vorige eeuw een richting ingeslagen die ertoe geleid heeft, dat de menselijke factor in de Bijbel een te grote aandacht heeft gekregen ten koste van de goddelijke. Zo kwam men bijvoorbeeld tot de overtuiging dat de eerste vijf gedeelten van de Bijbel - de zgn. vijf boeken van Mozes - niet van de hand van één schrijver konden zijn, maar uit verschillende bronnen en tijden afkomstig waren en in latere tijden door redactionele bewerkingen tot één geheel waren gesmeed. Nauwkeurige studie van het boek van de profeet Jesaja leidde tot de conclusie dat de eerste negenendertig hoofdstukken van dat boek niet dezelfde schrijver konden hebben gehad als de hoofdstukken daarna (hoofdstukken veertig tot zesenzeestig), vanwege enorme verschillen in woordkeus, beeldspraak en benaderingswijze die men meende te kunnen ontdekken. Terwijl men tevoren vrijwel altijd had aangenomen dat het boek Daniël geschreven was door iemand die Daniël heette en een belangrijke positie bekleedde aan het Babylonische en later aan het Perzische hof in de zesde eeuw vóór Christus, kreeg nu de gedachte de overhand dat de profetieën van Daniël in de tweede eeuw voor Christus waren geschreven door een ons onbekend gebleven schrijver die zich van de naam

van deze Daniël bediende om meer gezag te krijgen. Volgens deze opvatting gaf deze onbekende auteur in zijn geschrift geen beeld van de toekomst, maar beschreef hij gebeurtenissen die in zijn tijd plaatsvonden.

Ook wat het Nieuwe Testament betreft kwamen er revolutionaire theorieën. Eeuwenlang waren er al geleerden geweest die beweerd hadden dat de evangeliën van Matteüs, Marcus en Lucas op de een of andere manier met elkaar verwant zijn. Dit vermoeden groeide nu uit tot een reeks van zeer gedetailleerde theorieën, waarbij men meestal stelde dat het Marcus-evangelie als een van de bronnen diende voor Matteüs en Lucas en dat deze twee laatsten daarnaast nog een gezamenlijke bron hadden die we niet kennen. Deze bron bevatte een verzameling uitspraken van Jezus en wordt door vakmensen meestal aangeduid met de letter Q. Een ander punt van discussie werd o.a. ook het auteurschap van een aantal nieuwtestamentische boeken. Welke brieven waren werkelijk door Paulus geschreven? In ieder geval, zo meende de meerderheid van de deskundigen, niet de brief aan de Hebreëen. En was er één schrijver die Johannes heette of was de schrijver van het evangelie met die naam een andere dan de Johannes die verantwoordelijk was voor een aantal korte briefjes, om nog maar niet te praten over de Johannes die de Openbaring schreef.

In onze eeuw ging men nog een stap verder. Men ging zich ook afvragen (vooral met betrekking tot de evangeliën) welke geschiedenis het bijbelse materiaal doormaakte, voordat het in een aaneengesloten geschrift geordend werd. Men spreekt in dit verband van 'vormkritiek'.

Al deze dingen zijn bijzonder fascinerend. We kunnen de onderzoekers, die hiermee vaak hun leven lang bezig zijn geweest, dankbaar zijn voor het spuurwerk dat zoveel nieuwe en waardevolle inzichten heeft opgeleverd. Wie zonder meer beweert dat al deze theorieën klinkklare nonsens zijn, bewijst daarmee dat hij de zaak niet onbevooroordeeld heeft bestudeerd. Maar inmiddels is ook wel duidelijk geworden dat men

niet alle ideeën klakkeloos kan aanvaarden. Dat - om maar een voorbeeld te noemen - de boeken van Mozes een zekere bewerking kunnen hebben ondergaan, kan niet op voorhand worden uitgesloten. Het is bijvoorbeeld aannemelijk dat de vermelding van de dood van Mozes¹ later is toegevoegd, omdat een schrijver zijn eigen dood moeilijk als een historisch feit kan vermelden. Dat de schrijver van deze bijbelgedeelten gebruik heeft gemaakt van een aantal bestaande bronnen (in mondelinge of in geschreven vorm) behoeft ook niet te worden uitgesloten. Maar dat het materiaal in deze geschriften voor een belangrijk deel het stempel draagt van veel latere eeuwen is een gevolgtrekking die niet noodzakelijk is.

Dat er verschil in stijl is tussen bepaalde gedeelten die aan één en dezelfde schrijver worden toegeschreven, behoeft nog niet te betekenen dat er in zo'n geval sprake moet zijn van twee schrijvers. Sommige bijbelschrijvers hebben bijvoorbeeld soms gebruik gemaakt van een secretaris die hun gedachten onder woorden bracht. Of - om een ander voorbeeld te noemen: als het inderdaad juist zou zijn dat de brief aan de Hebreëen niet door de apostel Paulus geschreven werd, maakt dat geen verschil wat betreft de inhoud. Ook mensen die ons onbekend gebleven zijn kunnen geïnspireerd zijn geweest!

Het is voor een niet-theoloog niet eenvoudig om alle verschillende gezichtspunten op hun waarde te toetsen. Daarom is het ook niet zo vruchtbaar om aan deze dingen in dit boek al te veel plaats in te ruimen. Maar het is wel van belang om enkele dingen duidelijk te onderstrepen!

De Bijbel is betrouwbaar

Gedeeltelijk als gevolg van de radicale tendenzen in de bijbelwetenschap is er bij velen twijfel ontstaan. Is de Bijbel wel betrouwbaar? Zijn de verhalen die erin staan, echt gebeurd? Hebben de bijbelse patriarchen echt geleefd? Hebben koningen als Belsassar en Darius de Mediër, die we in het boek Da-

niël tegenkomen, ooit geregeerd? Of zijn de meeste bijbelse verhalen mythen en legenden met hooguit een historische kern? De bijbelse archeologie van de laatste vijftig jaar heeft ons wel duidelijk gemaakt dat de bijbelse verhalen op feiten berusten en niet op literaire vindingrijkheid. Kellers bestseller uit de jaren zestig 'De Bijbel heeft toch gelijk' mag hier en daar wat onnauwkeurig zijn, maar de titel slaat de spijker op de kop! Natuurlijk zijn er nog heel wat hiaten in onze kennis, maar er is zoveel onder de puinhopen van de oude wereld vandaan gekomen, dat we nu over een overweldigende hoeveelheid bewijsmateriaal beschikken om te kunnen zeggen dat de Bijbel door en door betrouwbaar is. Om zo maar een paar voorbeelden te noemen: In het Oude Testament wordt regelmatig melding gemaakt van het volk van de Hethieten. Tot zo'n zeventig à tachtig jaar geleden werd vaak beweerd dat zo'n volk nooit had bestaan. Alle geschiedkundige bronnen zwegen over de Hethieten. Totdat de stad Boghazköy in Klein-Azië werd opgegraven. Dit bleek de hoofdstad van het oude Hethitische Rijk te zijn. Vandaag de dag zijn de Hethieten een van de volkeren uit de oudheid waar we het meest over weten! Een ander voorbeeld: kleitabletten die in Mari en Nuzu gevonden werden, vertellen ons dat allerlei gewoonten uit de verhalen van Abraham, Isaak en Jakob, die ons soms wat vreemd voorkomen, voor honderd procent authentiek zijn en precies passen in de tijd waarin deze mannen volgens de Bijbel geleefd hebben (ca. 1900 jaar voor Christus). Om nog een voorbeeld uit de eindeloze rij van ontdekkingen te noemen die in onze eeuw gedaan zijn: het bijbelse verhaal over koning Hizkia en zijn problemen met de Assyriërs blijkt nauwgezet overeen te komen met de annalen van de Assyrische koning Sanherib die nu in het beroemde British Museum in Londen te vinden zijn.

Ook vanuit een andere invalshoek bezien blijkt de Bijbel ons vertrouwen waard te zijn. In de Bijbel vinden we een groot aantal voorzeggingen. Honderden van deze profetieën zijn in de loop van de eeuwen al in vervulling gegaan. Toen de Babylonische koning Nebukadnessar zo'n 600 jaar voor Christus droomde van een beeld dat uit allerlei verschillende metalen

was samengesteld, legde de profeet Daniël deze droom uit. We vinden die uiteenzetting in Daniël hoofdstuk twee: vijftiengintig eeuwen wereldgeschiedenis in vogelvlucht - het relaas van de opeenvolging van de antieke wereldrijken tot op onze huidige wereldsituatie van politieke verdeeldheid. De profeet Ezechiël schilderde het lot van de Fenicische stad Tyrus.² Hij voorspelde de ondergang van deze handelsmetropool, de verwoesting door de legers van Nebukadnessar, de heropbouw op een klein eilandje voor de kust en de aanleg van een dam naar dit eilandje ten tijde van Alexander de Grote, gemaakt van het puin van de oude stad, om het Tyrus van zijn dagen te kunnen bereiken en in te nemen. Nu is niets van Tyrus overgebleven. Op de plaats waar eens deze machtige stad was, hangen nu enkele visnetten te drogen. Zo was het woordelijk voorspeld door de profeet! Micha voorspelde in de zesde eeuw voor Christus dat Jezus in Betlehem geboren zou worden³ en Jeremia zinspeelde op de wrede kindermoord in Betlehem door koning Herodes.⁴ Daniël voorspelde wanneer Jezus zou komen⁵ en eeuwen voor het gebeurde werd al voorzeggd dat Jezus voor dertig zilverstukken aan zijn vijanden zou worden verkocht⁶ en dat Hij tussen misdadigers de dood zou vinden.⁷

Als ik iemand vraag wat voor weer het morgen zal worden en deze persoon voorspelt dat het zal gaan regenen, dan zal ik, als het dan inderdaad regent, waarschijnlijk zeggen: 'Hij had toevallig gelijk.' Als ik die persoon daarna nog eens om een weersvoorspelling zou vragen en hij zou weer gelijk krijgen, zou ik waarschijnlijk zeggen: 'Ook toevallig, hij heeft weer gelijk gehad.' Maar als ik iemand vijftig keer naar het weer vraag en deze persoon slaat vijftig keer de spijker op de kop, dan ben ik bereid om ervan uit te gaan dat deze man een autoriteit is op het gebied van de weersvoorspelling en zal ik hem dagelijks raadplegen. Zo is het ook met de Bijbel. De Bijbel heeft met zijn profetische voorzeggingen al zo vaak gelijk gekregen, dat zonder meer valt aan te nemen dat de nog niet vervulde profetieën ook in realiteit zullen worden omgezet.⁸ De vervulde profetieën zijn de garantie voor de betrouwbaarheid van de gehele Bijbel. Logisch denken leidt tot die conclusie.

De Bijbel is een eenheid

De Bijbel is een bonte verzameling geschriften. Wij vinden een afwisseling van historische verhalen, poëzie, brieven, enz., geschreven door mensen met uiteenlopende literaire vaardigheden. De schrijvers hadden allerlei verschillende beroepen. Er waren koningen bij, maar ook schaapherders en vissers en zelfs een kweker van vijgen en een ex-belastingambtenaar. De eerste schreef in de Hebreeuwse taal omstreeks vijftienhonderd jaar voor Christus, de laatste in het Grieks, ongeveer honderd jaar na de geboorte van Christus. En toch - en dat is het wonderlijke - is er een fundamentele eenheid. De schrijvers vullen elkaar aan, ze ontwikkelen bepaalde denkbeelden op hun eigen manier, ze leggen de nadruk op hun eigen wijze, maar zijn het desondanks op alle vitale punten met elkaar eens. Dat brengt ons automatisch bij het volgende punt.

De vorming van 'de canon'

Elke poging om zesenzestig geschriften uit meer dan vijftien eeuwen te verzamelen die op alle punten van betekenis met elkaar overeenstemmen, is tot mislukken gedoemd. En toch is dat met de Bijbel het geval. Daar moet meer achter zitten dan alleen menselijke activiteit! Het is zonder meer een wonder dat er in de loop van de eeuwen zo'n uitgebreide overeenstemming groeide over wat wel en niet in de Bijbel moest worden opgenomen. In de periode voor Christus aanvaardden de joden de boeken van Mozes, een aantal profetische boeken en enkele andere geschriften als het Woord van God. Dat proces laat zich niet meer precies navorsen. Feit is, dat er zo'n grote mate van overeenstemming was gegroeid dat de officiële beslissing tijdens een synode van joodse geleerden in Jamnia (einde eerste eeuw - begin tweede eeuw) niet veel meer dan een formele bekrachtiging was van een al voltooid proces.

Wij weten misschien iets meer over de manier waarop de boeken van het Nieuwe Testament bij elkaar kwamen. Over een aantal daarvan bestond in de eerste twee eeuwen in som-

mige christelijke gemeenten wat twijfel, maar ook wat betreft het Nieuwe Testament kunnen we vaststellen, dat er vrijwel meteen een opmerkelijke eensgezindheid bestond over de vraag welke geschriften er wel en welke geschriften er niet in moesten komen. Als we bij dit proces de goddelijke factor uitschakelen staan we voor een onoplosbaar raadsel. Hoe kwamen zesenzeestig geschriften uit meer dan vijftien eeuwen, die op alle belangrijke punten met elkaar overeenstemmen, bij elkaar in één verzameling terecht? Met recht: God weet het!

De eeuwen getrotseerd

Tussen mijn Nederlandse dundrukbijbel en de oude perkamenten handschriften liggen vele eeuwen. Van geen enkel bijbelboek bezitten we het oorspronkelijke manuscript. De bijbelse geschriften zijn steeds weer opnieuw overgeschreven. Men maakte kopieën van kopieën en vertalingen van vertalingen. Is het dan niet mogelijk of zelfs waarschijnlijk, dat onze Bijbel hemelsbreed verschilt van wat de schrijvers in de oudheid aan hun perkament toevertrouwden? Hoeveel fouten zijn er bij het overschrijven gemaakt? Hoeveel is verloren gegaan? Of verdraaid? Die vragen klinken alarmerender dan dat ze zijn.

De oudste handschriften van het Oude Testament die men tot 1947 bezat dateerden uit de middeleeuwen. In 1947 begon een reeks van opzienbarende ontdekkingen in een aantal grotten vlak bij de Dode Zee. De boekrollen die te voorschijn kwamen bleken afkomstig te zijn van een groep joden die in de eerste eeuw in een kloostergemeenschap in deze omgeving samenwoonde. Dat betekent dat deze boekrollen zo'n duizend jaar ouder zijn dan de oudste exemplaren van oudtestamentische gedeelten waarover men tot op dat moment beschikte. Nauwkeurige studie door de knapste vakgeleerden toonde aan dat de tekst van deze stukken uit de Bijbel in de loop van deze duizend jaar op geen enkel belangrijk punt was veranderd. En dat is steeds de slotsom wanneer oude handschriften worden gevonden, ook als het gaat om het Nieuwe Testament.

In 1859 deed Tischendorff een geweldige ontdekking. In een oud klooster in het Sinaïgebergte bleek zich een vrijwel compleet Nieuw Testament uit de vierde eeuw te bevinden. (Wie een spannend verhaal wil lezen moet zich eens in de avonturen van deze Tischendorff verdiepen). Deze oude weergave van het Nieuwe Testament - nu bekend als de Codex Sinaiticus - bleek een grandioze aanwijzing voor de nauwkeurigheid waarmee de bijbelse geschriften aan latere geslachten werden doorgegeven.

In tientallen bibliotheken bevinden zich duizenden verschillende handschriften, soms van een klein deel van de Bijbel, maar vaak ook van bijna het hele Oude of Nieuwe Testament. Al deze handschriften zijn nauwkeurig bestudeerd en met elkaar vergeleken. Ook oude vertalingen in het Syrisch, het Koptisch, het Latijn en andere talen van de oude wereld heeft men woord voor woord bestudeerd, omdat deze vertalingen dikwijls gemaakt zijn in een tijd waaruit we weinig originele handschriften bezitten.

Door dit minitieuze werk van honderden geleerden - vanaf Erasmus tot vakmensen in onze tijd - kan met grote zekerheid worden vastgesteld hoe de oorspronkelijke tekst was en kunnen we - afgezien van een aantal nogal onbelangrijke details - er zeker van zijn dat onze Bijbel precies zegt wat de bijbelschrijvers destijds opschreven. Voor heel veel mensen is dat frappant: dat een boek zo getrouw is doorgegeven van geslacht op geslacht. Voor wie gelooft dat God via de Bijbel allerlei dingen wilde bekendmaken, ligt het voor de hand dat Hij er ook voor heeft gezorgd dat zijn Woord ongeschonden de eeuwen zou trotseren.

Dezelfde golfengte

De vier punten die we hebben opgesomd maken het heel duidelijk: de Bijbel is geen gewoon boek. Het is een boek dat het stempel draagt van een voortdurend wonder. Het is wat het pretendeert te zijn: het Woord van God.

Hoe komt het dan dat zoveel mensen dat niet doorhebben? Er zijn mensen die graag toegeven dat de Bijbel een heel interessant boek is, dat de moeite van het lezen meer dan waard is. De taal van verschillende volken is niet weinig door de Bijbel beïnvloed. Ook heel wat Nederlandse spreekwoorden en gezegden gaan terug op de Nederlandse vertaling van de Bijbel die men in de eerste helft van de zeventiende eeuw maakte. Velen zijn daarom best bereid toe te geven dat de Bijbel een heel belangrijke rol gespeeld heeft in de westerse cultuur en dat iedereen er daarom goed aan zou doen om in elk geval eens enkele gedeelten van de Bijbel te lezen. Maar daar blijft het dan ook bij. Verder doet de Bijbel hun niets. Is het niet vreemd dat sommige mensen onberoerd blijven, terwijl andere mensen zich onmiskenbaar door God aangesproken weten als ze de Bijbel lezen? Het antwoord op die vraag is eigenlijk heel eenvoudig: De Bijbel is door God 'ingegeven' (geïnspireerd). Dat wil zeggen dat de schrijvers op de een of andere manier door God, of zoals men meestal zegt, door de heilige Geest werden geholpen om de boodschap op de juiste manier op schrift te stellen. Om die boodschap te kunnen opvangen moet de lezer op dezelfde golflengte zitten. Hij moet met een bepaalde instelling lezen, met een duidelijke verwachting dat de woorden die hij leest zullen worden tot woorden van God. Diezelfde macht die bemiddelde bij het opschrijven van de boodschap, moet er ook aan te pas komen als men de boodschap wil verstaan. Wie leest zonder de hulp van boven mist het goddelijke woord. Niet voor niets lezen we herhaaldelijk in de Bijbel dat gebed en bijbellezen samen moeten gaan. We komen daarop in hoofdstuk zeven nog wel terug.

Welke vertaling?

Dit hoofdstuk kunnen we natuurlijk niet afsluiten zonder nog een paar praktische punten onder de loep te nemen. In de eerste plaats de vraag welke vertaling van de Bijbel men het beste kan lezen? Er zijn nogal wat verschillende vertalingen in de Nederlandse taal. De bekendste zijn: a) de Statenvertaling,

die op initiatief van de Dordtse Synode in 1637 klaar kwam; b) de Nieuwe Vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap, waarvan het Nieuwe Testament gereed kwam in 1939 en het Oude Testament in 1951; c) de Petrus Canisius Vertaling, die van rooms-katholieke zijde werd gemaakt; d) 'Groot Nieuws voor U' - een vertaling in hedendaags Nederlands; e) 'Het Boek' - een nog recentere vertaling, die heel plezierig leest. Daarnaast zijn er veel andere die minder bekend zijn, zoals b.v. de vertaling van de hoogleraren Obbink en Brouwer, de Leidse Vertaling, de Willibrord Vertaling, enz.

Vertalen is een moeilijk werk. Sommige begrippen kunnen door middel van verschillende synoniemen vertaald worden. Men kan heel letterlijk vertalen of tamelijk vrij. Men kan aansluiten bij het traditionele taalgebruik of proberen de taal van de gewone man van dit moment te gebruiken, enz. Het kan helemaal geen kwaad om verschillende vertalingen naast elkaar te gebruiken. De ene vertaling kan een bepaalde nuance tot uitdrukking brengen die men in een andere vertaling mist en de ene vertaling is soms ook gemakkelijker te begrijpen dan de andere.

Geen vertaling is helemaal perfect. Maar alle Nederlandse vertalingen zijn zeker in grote lijnen verantwoord en bruikbaar. Zonder voorbehoud kan worden gesteld dat vooral de Nieuwe Vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap bijzonder betrouwbaar en aanbevelenswaardig is. Er zijn nogal wat controverses over vertalingen in hedendaags Nederlands, zoals bijvoorbeeld de bekende uitgave 'Groot Nieuws voor U' die door het Nederlands Bijbelgenootschap en de Katholieke Bijbelstichting werd uitgebracht en 'Het Boek'. Sommigen zijn er niet gelukkig mee dat men hierin de gewone taal van alledag gebruikt in plaats van plechtige woorden. Dat is begrijpelijk, maar het gebruik van 'gewone' taal hoeft niemand te verontrusten. De vertaling die men in de zeventiende eeuw maakte klinkt ons nu erg plechtsstatig in de oren. Vooral veel ouderen zijn eraan gewend en aan gehecht geraakt, maar toen de vertaling werd gemaakt was dat de taal van alledag en had

die helemaal niets plechtigs! Trouwens, toen de schrijvers van de Bijbel hun boodschap opschreven, gebeurde dat ook met heel gewone alledaagse woorden. Het is dus helemaal in de geest van de Bijbel om in elke tijd de Bijbel weer opnieuw te vertalen in gewone, begrijpelijke woorden! Daarom kan het verschijnen van vertalingen in alledaags Nederlands worden toegejuicht. Wel moet hieraan worden toegevoegd dat deze vertaling soms wat vrijheden bevat en dat zeker de gevorderde bijbellezer er goed aan doet om de Nieuwe Vertaling niet ongebruikt te laten.

Waarmee kan men het beste beginnen?

Sommige delen van de Bijbel zijn moeilijker dan andere stukken. Het komt soms voor dat iemand wil beginnen met bijbellezen, maar toevallig met een nogal moeilijk stuk begint en daar dan meteen op afknaapt. Het beste kan men beginnen met de verhalen over het leven van Jezus - de evangeliën - en de Handelingen der Apostelen. Daarna kan men de verhalen kiezen uit Genesis, Exodus en andere historische gedeelten uit het Oude Testament. Op die manier komt men er langzaam in en zal men minder moeite hebben met de wat moeilijker gedeelten. Hebt u nog nooit een Bijbel in handen gehad? En lijken soms zelfs de evangeliën nog moeilijk? Koop of leen dan een goede kinderbijbel en begin daarmee. U hoeft zich daarvoor echt niet te schamen!

Hoe en wanneer?

Elk uur van de dag is een goed uur om in de Bijbel te lezen. Maar het is verstandig om een bepaalde regelmaat aan te houden. We komen immers allemaal altijd tijd te kort. Als we het bijbellezen laten wachten totdat we er tijd voor hebben, zal het er meestal bij inschieten. Een vast tijdstip is verreweg het beste. Welk tijdstip men kiest kan van allerlei factoren afhangen. Men kan de dag beginnen met bijbellezen, voordat men

iets anders doet. In veel gezinnen heeft men de gewoonte om na elke maaltijd of na de hoofdmaaltijd aan tafel een stukje uit de Bijbel te lezen. Anderen lezen 's avonds voor ze gaan slapen een stukje. Het maakt niet uit welk uur men kiest, maar de praktijk leert dat het wel verstandig is om een vaste gewoonte aan te kweken.

Hulpmiddelen

Hoe moet men lezen? Er is een aantal manieren ('systemen' als u wilt), om de Bijbel te lezen. U kunt bepaalde bijbelboeken hoofdstuk voor hoofdstuk doorlezen. U kunt een bijbelrooster gebruiken en dat volgen. Voor gevorderde lezers zijn er ook andere mogelijkheden. Zo kan men bijvoorbeeld besluiten om een bepaald onderwerp te kiezen en dan alles te lezen wat de Bijbel op diverse plaatsen over dat onderwerp vermeldt. Wie dat doet gaat van *bijbel lezen* over tot *bijbelstudie* - een bijzonder boeiend avontuur dat steeds weer tot nieuwe ontdekkingen leidt. Een aantal hulpmiddelen zijn daarbij aan te bevelen.

Zo valt met name te denken aan een goede concordantie - een boek waarin alle namen en begrippen in alfabetische volgorde staan vermeld die in de Bijbel voorkomen met daarbij alle plaatsen waar men ze vinden kan. Een bijbelse atlas is ook heel nuttig om na te gaan waar allerlei gebeurtenissen zich precies hebben afgespeeld om een beter begrip te krijgen van o.a. de afstanden in de bijbelse landen. Ook een goed bijbels woordenboek en een bijbelse encyclopedie kunnen helpen om meer achtergrondinformatie te krijgen over wat men leest, hoewel een kritische instelling hierbij wel gewenst is, omdat sommige schrijvers in hun interpretatie van bepaalde bijbelse gegevens soms wat van de bijbelse lijn afdwalen. Maar er zijn goede werken waarbij dat niet of nauwelijks het geval is.

Hoeveel goede boeken er echter ook over de Bijbel mogen zijn, lezen *over* de Bijbel mag nooit de plaats gaan innemen van het lezen *van* de Bijbel.

Oppassen

In dit verband is het wel goed om een duidelijke waarschuwing te geven. Men moet bijbelgedeelten altijd lezen in het verband waarin ze staan en niet her en der zinnen en woorden uit hun verband plukken om die daarna op willekeurige wijze aan elkaar te rijgen. Aan het einde van het verhaal over Judas' verraad van Jezus staat: 'Judas ging heen en verhing zich.'⁹ Tijdens één van zijn redevoeringen zei Jezus op een gegeven ogenblik: 'Ga heen, doe gij evenzo.'¹⁰ Niemand zal zo dwaas zijn om deze twee zinnen uit hun verband te halen en aan elkaar te plakken tot een algemene aansporing om zonder uitstel zelfmoord te plegen. Toch worden bijbelse uitspraken heel vaak op deze manier gebruikt. Er zijn mensen die in deze vorm van 'bijbeluitleg' grote vaardigheid bezitten, waarmee ze vooral de beginnende bijbellezer gemakkelijk kunnen overdonderen. Ga dus nooit op losse zinnen af, maar vraag u af wat er aan een zin vooraf gaat, wat erop volgt, wanneer en hoe de bepaalde gebeurtenis zich afspeelde, aan wiens adres een geciteerde uitspraak gericht werd, enz. Alleen als u zo te werk gaat, blijft u voor vergissingen behoed.

Een ander advies is: Als u onderzoekt wat de Bijbel over een onderwerp zegt, probeer dan *alles* over dat onderwerp te bestuderen. En als u dan op een moeilijke tekst stuit, moet u zich daarop niet blindstaren, maar deze proberen te begrijpen in het licht van een veel groter aantal gemakkelijk te begrijpen teksten.

Een levenslang avontuur

Misschien heb ik daarmee al te veel aandacht gevestigd op de obstakels die zich bij het bijbellezen kunnen voordoen, want sommige lezers zullen nu misschien terugschrikken van hun plan om met bijbellezen te gaan beginnen, nu blijkt dat er heel wat voor komt kijken voor men de Bijbel op de juiste manier kan begrijpen. Inderdaad is het waar dat het soms even

moeite kost om de Bijbel van kافت tot kافت te lezen en te begrijpen, als men niet als bijbellezer is opgegroeid. Maar daar staat een onbetwistbaar feit tegenover: De Bijbel is een boek dat gelezen kan worden (en wordt) door mensen met de meest uiteenlopende achtergronden en ontwikkelingsniveaus. De ongeschoolde arbeider kan de Bijbel met evenveel profijt lezen als een hooggeleerde professor. En beiden kunnen de Bijbel hun hele leven lang lezen en hérlezen en bestuderen en steeds weer nieuwe ontdekkingen doen. Er is geen ander boek waarbij dat in dezelfde mate het geval is. Een argument te meer: De Bijbel is het geïnspireerde Woord van God.

1. Deuteronomium 34
2. Ezechiël 26:1-13
3. Micha 5:1
4. Jeremia 31:15
5. In Daniël 9:24-27 staat de bekende profetie van de 70 jaarweken. Er zijn goede argumenten om hierin een symbolische beschrijving te zien van een periode van 70×7 jaar = 490 jaar. Wanneer men, afgaande op vers 25, deze periode laat beginnen in 457 voor Christus, omdat toen door koning Artaxerxes het bevel werd uitgevaardigd dat in deze tekst vermeld wordt, komt men terecht aan het begin van onze jaartelling.
6. Zacharias 11:12,13
7. Jesaja 53:9
8. Hierbij moet men natuurlijk wel bedenken dat er ook voorwaardelijke profetieën zijn. Deze worden uiteraard niet vervuld als niet aan de voorwaarde voor vervulling wordt voldaan.
9. Matteüs 27:5
10. Lucas 10:37

JEZUS . . . DAAR GAAT GOD!

De titel van het hoofdstuk is gestolen. De vertaler van het boek van Jörg Zink had de briljante inval om de Nederlandse uitgave van diens boek 'Erfahrung mit Gott' zo te noemen.¹ Het vat in een paar woorden samen wat de christenheid door de eeuwen heen heeft geloofd: Jezus Christus, de man die zijn naam aan het christendom heeft gegeven, was geen mens zoals wij, maar was (en is) onze vleesgeworden God.

Wat de christenen van Hem zeggen

Het heeft wel een aantal eeuwen geduurd voordat er in de christelijke kerk enige mate van overeenstemming kwam over de vraag hoe men de persoon van Jezus Christus nu precies moest definiëren. Het heeft jarenlange concilievergaderingen gekost om tot de leeruitspraken te komen die tot op de dag van vandaag het denken van de kerken en de christenen over Jezus in hoofdzaak hebben bepaald.² Tijdens deze concilies bereikte men de conclusie dat Jezus in dezelfde mate God is als God de Vader (één met Hem in wezen), maar dat Hij tegelijk ook helemaal mens was. In zijn persoon moest men twee naturen onderscheiden, de goddelijke en de menselijke.

Eigenlijk kan je achteraf alleen maar zeggen, dat het nooit helemaal gelukt is om af te bakenen wie en wat Jezus Christus nu precies was en is. We stuiten op een zelfde probleem als in de twee vorige hoofdstukken: ons menselijk kennen en weten heeft beperkingen. En dat geldt zeker als we het over Jezus hebben. Als het waar is dat Jezus gelijktijdig helemaal God en helemaal mens is, dan word je teruggeworpen op je geloof.

Menselijke logica kan dat niet vatten. Er is spanning tussen het God-zijn van Jezus en zijn mens-zijn die niet valt weg te redeneren. Die spanning moet je in het geloof laten bestaan. Maar vaak heeft men de verleiding niet kunnen weerstaan om een exacte verklaring te vinden voor het hoe en waarom van de ‘twee naturen’. Dat pakte echter altijd verkeerd uit. Of men benadrukte zozeer de goddelijkheid van Jezus, dat zijn mens-zijn werd tot een net-doen-alsof. Of men gaf zoveel aandacht aan zijn volledige mens-zijn, dat zijn goddelijkheid er in feite bij inschoot.

De Jezus van de Bijbel

Laten we de theologische vaktaal van de concilies maar laten voor wat die is en ons afvragen hoe het Nieuwe Testament Jezus van Nazaret aan ons voorstelt. Dat Hij geleefd heeft kan geen enkele geschiedkundige op serieuze gronden betwisten.³ Maar veel meer dan vaststellen dat er inderdaad een Jezus is geweest, kan de gewone geschiedenis niet doen. Voor details over het leven van Jezus zijn we aangewezen op de geschriften van het Nieuwe Testament. Om alle misverstanden te vermijden: De Bijbel biedt geen uitgewerkte biografie van Jezus. Er zijn vier verschillende verhalen - vier evangeliën - die veel overeenkomsten vertonen, maar ook elk hun eigen materiaal aan dragen. En hoewel er in grote lijnen een reconstructie valt te maken van de volgorde waarin allerlei gebeurtenissen zich hebben afgespeeld, zijn er toch ook op dat punt nog heel wat onzekerheden. Zelfs de duur van Jezus' actieve loopbaan kan alleen bepaald worden aan de hand van enkele terloopse opmerkingen over een aantal jaarlijkse paasfeesten die Jezus in Jeruzalem heeft bezocht.⁴

Jezus werd geboren in de stad Betlehem, *naar alle waarschijnlijkheid* rond het jaar 4 vóór Christus. Dat klinkt wat merkwaardig, maar is het gevolg van het feit dat men zich in de middeleeuwen bij het berekenen van het geboortjaar van Jezus een paar jaar vergiste. In het evangelie van Matteüs wordt

ons verteld: 'De geboorte van Jezus Christus geschiedde aldus. Terwijl Maria ondertrouwd was met Jozef, bleek zij, voordat zij gingen samenwonen, zwanger te zijn uit de heilige Geest'.⁵ Op basis van dit bijbelwoord hebben christenen in hun geloofsbelijdenis gesteld dat Jezus 'ontvangen' werd van de heilige Geest en 'geboren werd uit de maagd Maria'. De zwangerschap van Maria was dus niet het gevolg van een natuurlijke geslachtsgemeenschap, maar had te maken met een directe goddelijke ingreep.

In onze tijd wordt tegen een dergelijke opvatting door velen protest aangetekend. Zoiets kan je in onze moderne tijd toch niet meer geloven: Hier is sprake van mythe en niet van iets dat werkelijk gebeurd is! Maar daar kan een simpele, maar wel heel indringende vraag tegenover gesteld worden: Als er geen maagdelijke geboorte is geweest, waarom zou men die dan hebben willen uitvinden? Waarom zou Matteüs op het moment dat hij zijn evangelie samenstelde een zo ongeloofwaardig iets als een maagdelijke geboorte hebben opgenomen in zijn verhaal, als hij geen goede redenen had om aan te nemen dat deze inderdaad had plaatsgevonden? Matteüs en andere bijbelschrijvers proberen er geen verklaring voor te geven hoe de maagdelijke geboorte heeft kunnen plaatsvinden. Ze zijn er tevreden mee te verklaren dat de komst van Jezus Christus naar deze aarde via een uniek proces verliep en aanvaardden dat als een wonder waarin zij geloven. En is het eigenlijk niet te verwachten dat er iets unieks en volstrekt onvergelijkbaars gebeurt als de Zoon van God naar deze aarde komt om in de gedaante van een mens hier zo'n 33 jaar te vertoeven?

Over de eerste periode van Jezus' leven op aarde zwijgen de evangeliën bijna geheel. We horen iets over de vlucht naar Egypte als gevolg van de vijandige houding van koning Herodes,⁶ en vinden een kort fragment over een gebeurtenis die zich afspeelde toen Jezus twaalf jaar oud was en voor het eerst meemocht naar Jeruzalem.⁷ Daarna valt een grote stilte, totdat we Hem aantreffen aan de oever van de Jordaan, luiste-

rend naar de indringende prediking van zijn neef Johannes, bijgenaamd 'de Doper'. Die bijnaam had deze Johannes gekregen, omdat hij mensen opriep om zich te bekeren en degenen die aan die oproep gehoor gaven door onderdompeling in de rivier de Jordaan doopte. Johannes 'de Doper' was de eerste die Jezus in het openbaar erkende als de Messias, de beloofde Redder en Bevrijder waarnaar generaties joden hadden uitgezien. En tot verbazing van Johannes, de omstanders en miljoenen mensen van toen en nu, begon Jezus zijn publieke loopbaan door zich - als mens temidden van mensen - door Johannes te laten dopen.⁸

Wat er daarna gebeurt kunnen we niet allemaal beschrijven. Wie dat wil weten moet er de evangeliën maar op nalezen. Jezus begint het land door te trekken. Hij roept discipelen. Hij trekt rond zonder vaste woon- en verblijfplaats. Hij doet wonderen, vooral genezingswonderen en natuurwonderen. Enkele malen roept Hij zelfs dode mensen terug in het leven. Hij brengt zijn boodschap. Hij vertelt van een koninkrijk waarvan iedereen burger kan zijn. Hij predikt de liefde. Hij roept op tot een radicale levenshouding, tot zelfverloochening, tot een niet te stuiten vergevengedzindheid en een totale liefde. Hij vraagt de tweede mijl te gaan en de andere wang toe te keren nadat men geslagen is. Hij verkondigt zijn naderende, gewelddadige dood die niet het einde zal betekenen, maar juist het begin. Hij gaat naar de joden, maar sluit Samaritanen en anderen niet uit. Hij durft het op te nemen tegen de geestelijke hoogwaardigheidsbekleders en heeft er geen bezwaar tegen om te gaan met tollenaars - collaborateurs van de bezettende macht - en zondaars.

Jezus is onvergelijkbaar. Toch is Hij een mens zoals wij. Hij wordt 'door de duivel verzocht'⁹, wat Hem duidelijk tekent als mens, want God kan immers niet worden verzocht.¹⁰ Jezus kent emoties. Hij kan blij zijn en verdriet hebben.¹¹ Hij kan Zich eenzaam voelen en van God en mensen verlaten.¹² Hij heeft honger en dorst.¹³ Zijn kennis is beperkt.¹⁴ Zijn mogelijkheden eveneens. Hij kan niets als 'zijn hemelse Vader' Hem

er de kracht niet voor geeft.¹⁵ Als Jezus het over Zichzelf heeft, gebruikt Hij heel vaak de term ‘Zoon des mensen’ om daarmee zijn verbondenheid met het mensdom aan te geven.¹⁶ De apostel Paulus noemt Hem ‘de mens Christus Jezus’.¹⁷ In de onovertroffen klassieke beschrijving van de menswording van Jezus door diezelfde apostel in zijn brief aan de Filippenzen, geeft hij aan hoe Jezus Zich vernederd heeft.¹⁸ Hij was God (‘in de gestalte Gods zijnde’), maar heeft ‘Zich ontledigd’. Hij heeft het ‘Gode gelijk zijn’ niet als roof geacht. Het Griekse woord dat in dit verband gebruikt wordt laat zich het beste vertalen met ‘koste wat het kost ergens aan vast blijven houden’. Dus: Hij heeft het niet nodig gevonden om koste wat het kost vast te blijven houden aan zijn goddelijke status, maar Hij was bereid mens te worden (de ‘gestalte van een dienstknecht’ aan te nemen) en daarbij de uiterste consequentie, de dood, niet uit de weg te gaan.

Tal van bijbelse uitspraken bevestigen het: Jezus is mens geworden, mens zoals wij - volledig mens; voor de volle honderd procent heeft Hij Zich met ons geïdentificeerd. Maar daar staan talloze andere uitspraken tegenover. Johannes begint zijn evangelie met de woorden: ‘In den beginne was het Woord (= Jezus) en het Woord was bij God en het Woord was God.’¹⁹ Dezelfde Paulus die Jezus aanduidt als mens, noemt Hem ook ‘onze grote God en Heiland’.²⁰ Johannes noemt Hem ‘Koning der koningen en Here der heren’,²¹ en de ‘alpha en de omega’²² - het begin en het einde. Zelf zegt Jezus zonder blikken of blozen: ‘Wie Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien’²³ en: ‘Ik en de Vader zijn één.’²⁴

Dat is de spanning waarover ik het even eerder had, de onverzoenlijke paradox, het onvergelykbare. Ons verstand kan het niet vatten: Jezus is tegelijkertijd God en mens. Op dit punt moeten we de geloofssprong wagen. Hier ligt de kern van de christelijke geloofsvisie: Jezus als mens kan ons begrijpen, kan onze ‘grote broer’ zijn. Jezus *als God* kan ons redden, ons het eeuwige leven geven, omdat Hij daar als God over kan beschikken.

De mislukking

Ogenschijnlijk was Jezus' werk een mislukking. De geestelijke autoriteiten zagen in Hem een groot gevaar: Hij ondermijnde hun gezag. De burgerlijke autoriteiten vertrouwden Hem niet. Het volk verwachtte van Hem iets anders dan Hij gaf. Zij wilden bevrijding van de Romeinen. Zij zagen uit naar een politieke Messias en niet naar een Vredevorst die opriep tot een andere manier van leven, waarbij zij een totale innerlijke ommekeer moesten meemaken.

Jezus was op bepaalde momenten populair, vooral als Hij indrukwekkende toespraken hield en opzienbarende wonderen verrichtte.²⁵ Maar uiteindelijk was ook de grote massa bereid om, opgehitst door de geestelijkheid, op het kritieke moment een massaal spreekkoor aan te heffen: 'Kruisig Hem, kruisig Hem'.²⁶ Wat een afgang: de 'grondvester' van het nieuwe koninkrijk hangt aan een kruis tussen twee misdadigers na een etmaal van de meest mensonterende vernederingen! Hij hangt daar alleen. Zijn vrienden hebben Hem in de steek gelaten. De droom is uit.

Maar dat is nu de blijde boodschap die christenen te brengen hebben: het *leek* op een mislukking, maar het *was geen* mislukking. Want de dood van Jezus was niet alleen maar een rechterlijke dwaling of het gevolg van de moordlust van verdwaasde en in hun eer aangetaste mensen. Jezus' dood had een heel andere dimensie. Jezus stierf. Maar Hij stierf om een totaal andere reden als waarom wij sterven. Onze dood heeft te maken met onze zondigheid. Wij schieten tekort. Wij sterven, omdat het loon van de zonde de dood is.²⁷ Maar van Jezus staat vast dat Hij nooit iets verkeerd heeft gedaan.²⁸ Hij had kunnen zondigen (Hij was immers mens), maar Hij leefde helemaal zonder zonde. En daarom had Hij niet behoeven te sterven, als Hij dat zelf niet had gewild. Uit eigen vrije wil, op eigen initiatief, heeft Hij de weg van de dood gekozen.²⁹ Hij stierf in onze plaats. De straf die wij verdienen - de eeuwige dood - kwam op Hem.

Waarom?

Waarom iemand in onze plaats moest sterven blijft voor veel mensen een vraag. Het stuit zelfs heel velen tegen de borst: men vindt het een onverteerbaar idee dat er zoiets als een 'plaatsvervangend en verzoenend sterven' zou zijn. Dat past niet bij het moderne levensgevoel, waarbij men de verantwoording wil dragen voor zijn eigen daden. Maar of we het een onverteerbaar idee vinden of niet, we hebben te maken met een paar keiharde gegevens. In het begin van de Bijbel wordt verteld dat de mens op deze aarde met een schone lei begon. De mens had de mogelijkheid eeuwig te leven, maar op voorwaarde dat hij zich zou houden aan wat hem van Godswege werd voorgehouden. Aan die voorwaarde heeft de mens zich niet gehouden. En daarmee was een breuk tussen God en de mens voltrokken en had de mens de eerste stap gezet op weg naar de dood. Nu zag God Zich voor een dilemma geplaatst: Hij moest als een rechtvaardig God straffen, maar wilde toch ook, omdat Hij nu eenmaal liefde is, dat de mens gered zou worden. De straf die aan ons voltrokken had moeten worden - de definitieve ondergang - werd door Jezus aan het kruis ondergaan.

Laat ik er direct aan toevoegen dat een dergelijke samenvatting van wat gewoonlijk het 'verlossingsplan' genoemd wordt, geen recht doet aan wat God in zijn Zoon voor ons ondernomen heeft. Men kan er ook allerlei bedenkingen tegen hebben, dat zo als het ware twee eigenschappen van God - zijn rechtvaardigheid en zijn liefde - als strijdig tegenover elkaar worden gesteld. Misschien doen we er beter aan om maar gewoon vast te stellen dat de breuk tussen God en ons kennelijk op geen andere wijze kon worden hersteld dan door wat nu bijna tweeduizend jaar geleden even buiten Jeruzalem gebeurde.

Een aanschouwelijke les

Het was zeker ook voor de mensen die vòòr Jezus' tijd leefden heel moeilijk om te begrijpen hoe het probleem van de zonde en de dood door God zou worden opgelost. Vanaf het

moment dat de mens zonde kende, leerde hij ook offeren.³⁰ Dat offeren was een zichtbare en tastbare erkenning van de noodzaak van een verzoening. Er moest iets sterven, wilde de mens kunnen leven.

Toen de nakomelingen van Jakob geworden waren tot het volk Israël kregen zij via de profeet Mozes een tamelijk uitgebreid systeem van offerdiensten.³¹ Er kwam een heiligdom (de tabernakel) met kostbaar meubilair. Een grote groep mensen werd aangewezen om dienst te doen in deze tabernakel. Een dagelijkse dienst werd nauwkeurig omschreven en ook een jaarlijkse climax in de heiligdomsdienst, de Grote Verzoendag - de *Jom Kippur*. Er werd precies bepaald wat voor offers bij bepaalde gelegenheden en in specifieke omstandigheden moesten worden gebracht. De kern van de zaak was wel dat hiermee aan de joden een duidelijke les werd geleerd. Zonde tegenover God was geen zaak waar je zomaar aan voorbij kon gaan. Als iemand gezondigd had, dan moest die zonde uit de wereld worden geholpen. Dan moest de zondaar zijn schuld gaan belijden en een offerdier brengen dat gedood werd. Waarom? Elk offerdier was een symbool van Hem wiens bloed eenmaal zou vloeien. Het hele systeem van de joodse offerdienst moest dat duidelijk maken: er komt een Middelaar, wiens bloed zal vloeien als het uiteindelijke antwoord op het probleem van zonde en schuld.

Of alle Israëlieten dat altijd precies hebben begrepen is niet waarschijnlijk. Maar dat doet niets af van het feit, dat het joodse heiligdomssysteem een magistrale les was, die op ondubbelzinnige wijze duidelijk maakte dat zonde een ernstige zaak is, zo ernstig dat er bloed voor moest vloeien, uiteindelijk zelfs het bloed van de mensgeworden Zoon van God.

De vijand overwonnen

Het leek alsof Jezus' leven eindigde in een mislukking. Maar de feiten zijn anders. Een paar maanden na zijn dood zijn er op één enkele dag duizenden mensen die zich aansluiten bij

de Jezus-beweging.³² Nauwelijks tien jaar later zijn er gemeenschappen van mensen die in Jezus geloven in Palestina, maar ook ver daarbuiten. In de eerste eeuw bereikt het verhaal van Jezus de mensen in alle uithoeken van de toenmaals bekende wereld.³³ Hoe valt dat te verklaren? De verklaring is dat de volgelingen van Jezus niet alleen maar vertelden dat hun Meester was gestorven, maar ook vertelden dat Hij op de derde dag na zijn kruisdood weer was opgestaan uit de dood.

De moderne mens voelt zich wat ongemakkelijk als hij hoort over de opstanding. Er zijn dan ook heel wat pogingen gedaan om het wonder van de opstanding weg te verklaren. Men heeft zelfs betoogd dat het helemaal niet nodig is in de opstanding te geloven. Zonder opstanding kan de boodschap van Jezus zijn betekenis ook wel behouden, zeggen sommigen.

Wat moeten we daarop antwoorden? We kunnen niet anders dan toegeven dat de opstanding van Jezus geen historisch aantoonbaar feit is. Naast de Bijbel zijn er geen geschiedkundige bronnen die er melding van maken. De opstanding is een punt van *geloof*. Maar het is een vitaal punt. Ik ben bereid om mensen te respecteren die zeggen dat zij niet geloven dat er een opstanding heeft plaats gehad. Ik ben ook bereid om aan te nemen dat diegenen die zeggen dat de boodschap van Jezus toch zijn waarde blijft behouden, ook al zou Jezus niet zijn opgestaan, oprecht zijn. Maar ik zou mezelf geen christen meer kunnen noemen als voor mij de opstanding van Jezus zou wegvallen. Het feit dat Jezus uit de dood opstond is immers het bewijs dat Hij was voor wie Hij Zich uitgaf. Zijn opstanding is de garantie dat de tirannie van de dood doorbroken kan worden, ja, doorbroken is. *Zijn* opstanding is waarborg voor *mijn* opstanding uit de dood. Als er geen opstanding was voor Hem, dan is die er ook niet voor mij. Als Hij gestorven is zonder te zijn opgestaan, dan is Hij misschien een groot voorbeeld, een inspirerende historische figuur, maar niet de 'Redder' en de 'Verlosser' die ik nodig heb om uit het web van zonde en dood te geraken. De apostel Paulus zei dan ook heel terecht dat wij zeer beklagenswaardige mensen zijn als Christus niet zou zijn opgestaan.³⁴

De opstanding van Jezus heeft plaatsgevonden. Tot die conclusie moet men toch wel komen, als men ziet dat de leerlingen van Jezus, die bij zijn kruisdood totaal ontredderd vanaf een afstand stonden toe te kijken, korte tijd later vurige pioniers blijken te zijn van de nieuwe Jezus-beweging. Welke gebeurtenis heeft plaats gevonden die deze totale ommekeer kon bewerkstelligen? Hoe kan verklaard worden dat een van de zonen van Jozef en Maria (een 'halfbroer' van Jezus) tijdens Jezus' leven weigert in Hem te geloven, maar later de voorzitter is van de kerk in Jeruzalem?³⁵ Welke opzienbarende gebeurtenis heeft hem ertoe gebracht in Jezus te gaan geloven en zich helemaal voor de zaak van Jezus te gaan inzetten?

Voor ons valt nog moeilijk na te gaan wat zich precies in en om Jeruzalem heeft afgespeeld tijdens dat turbulente joodse paasfeest. Maar de mensen die toen in die streek woonden konden zich wél vergewissen van wat er had plaatstgehad. Duizenden mensen waren bereid in de opgestane Jezus te gaan geloven. Het valt niet aan te nemen dat men in die tijd, zo kort na die gebeurtenissen, zoveel mensen kon wijsmaken dat Jezus was opgestaan, als men geen goede redenen had gehad om mensen in de waarheid van die boodschap te doen geloven. En voeg daaraan nog een ander punt toe. Waarom zouden de evangelieschrijvers een opstanding hebben vermeld en een verhaal over een leeg graf hebben neergeschreven, als dat niet waar was geweest? Een zo ongehoord feit zou immers alleen maar weerstand oproepen en ongelovig schouderophalen veroorzaken. De verhalen van de opstanding zijn aan ons doorgegeven, omdat de schrijvers niet om het feit van de opstanding heen konden. Ze schreven over wat zij gezien en gehoord hadden.³⁶

Een taak hierboven

Jezus bleef na zijn opstanding nog veertig dagen op aarde. Toen steeg Hij voor de verbaasde ogen van zijn leerlingen op naar de hemel. Zijn werk was voltooid. Of toch nog niet hele-

maal? De schrijver van de brief aan de Hebreëen noemt Jezus onze hemelse ‘hogepriester’, die dienst doet in een tabernakel die niet met handen is gemaakt, maar die zich bevindt in de hemel.³⁷ Opnieuw moeten we de waarschuwing laten horen: we hebben hier te maken met dingen die zo hoog boven ons uitgaan, dat menselijke gedachten en uitdrukkingsmogelijkheden tekort schieten. Aan de andere kant hebben we toch houvast: de auteur van deze brief aan de Hebreëen zegt namelijk dat dit hemels heiligdom niet losstaat van het aardse dat eens door Mozes werd opgericht. Het aardse was gemaakt naar het model van het hemelse dat Mozes in visioen had aanschouwd. Het aardse was een ‘afbeelding’ en een ‘schaduw’ van het hemelse.

Als er sprake is van een hemels heiligdom en van een hemelse hogepriester, dan doen we er het beste aan om eerst maar eens te rade te gaan bij het Oude Testament en daar te bezien wat een hogepriester was en deed.

De hogepriester was in de joodse heiligdomsdienst de priester bij uitstek. Alle gewone priesters waren alleen maar zijn assistenten. Hij fungeerde als de middelaar tussen de zondige mensen en de almachtige en volmaakte God. Zijn bijzondere taak bestond erin om eenmaal per jaar de ceremoniën tijdens de Grote Verzoendag te leiden.³⁸ Heel schetsmatig kan de betekenis van de Grote Verzoendag zo worden weergegeven: elke dag van het jaar kwamen zondaren hun zonden belijden in de tabernakel (later de tempel) en werden offers gebracht. De zondaar liet nu a.h.w. zijn zonden in het heiligdom achter. Eén keer in het jaar werd er schoon schip gemaakt. Dan werden al die ‘opgehoopte’ zonden uitgedelgd tijdens een imposante dienst. Tien dagen voor de Grote Verzoendag werd door trompetten aangekondigd dat het bijna zover was. Als men nog zonden wilde belijden en offers wilde brengen moest men haast maken, want alleen de zonden die waren beleden en naar de tabernakel waren gebracht, konden worden uitgewist. Wie de kans voorbij had laten gaan bleef met zijn schuld zitten. De Grote Verzoendag was dus in feite een dag van oordeel die

scheiding maakte tussen hen die alles in orde hadden gemaakt en hen die dat verzuimd hadden.

Dat geeft ons een idee wat bedoeld kan zijn als Jezus een ‘hogepriester’ wordt genoemd, die nu zijn werk doet in een hemels heiligdom. Hij is en blijft onze hogepriester. Hij is onze Middelaar. Hij staat tussen God de Vader en ons in. De oud-testamentische hogepriester was natuurlijk maar een zeer gebrekkige middelaar. Aäron en zijn opvolgers waren gewone, zondige mensen. Jezus daarentegen is de volmaakte Middelaar. Dat betekent dat we er niet alleen voor staan. Jezus ‘pleit’ voor ons bij de Vader.³⁹ Hij zegt tegen zijn Vader: ‘Ik ben voor die mensen gestorven. U kunt ze aannemen. Ik heb de schuld voor die mensen voldaan.’

Maar helaas willen niet alle mensen gebruik maken van de mogelijkheid om vergeving te krijgen. Niet iedereen vindt dat hij een Middelaar nodig heeft. Dat brengt scheiding tussen de mensen en verdeelt de mensheid in twee grote kampen. Zo bezien is Jezus niet alleen de Middelaar, maar ook degene die de mens oordeelt. Hij bepaalt wie behouden zullen worden en wie niet. Dat is de betekenis van zijn Hogepriesterschap. Wij hebben een Middelaar, Goddank. En we hebben Iemand die onze bestemming bepaalt, die vaststelt of onze zonden zijn uitgedelgd, doordat wij gebruik hebben gemaakt van het goddelijk aanbod, of dat onze zonden blijven bestaan als een aanklacht die ons tot de eeuwige ondergang brengt. Voor of tegen Jezus zijn is letterlijk een zaak van leven of dood.

Jezus de Heer

Enkele honderden keren wordt Jezus in het Nieuwe Testament ‘Heer’ genoemd. In het Grieks is dat het woord ‘Kurios’, dat we herkennen uit het refrein van een bekend kerstliedje: ‘Kyrie Eleison’ - Heer, heb medelijden met ons. De Romeinse keizers in de eerste eeuw eisten voor zichzelf goddelijke waardigheid op. Eén van de titels die zij graag voor zichzelf reser-

veerden was 'kurios' Maar de eerste christenen wilden die titel alleen maar geven aan de opgestane Christus. Hun diepste loyaliteit wilden zij niet toekennen aan een mens, hoe machtig die ook was en hoe gevaarlijk het ook was hem de gevraagde eer te onthouden. Hun 'Heer' was niet de keizer, maar Jezus Christus.

Die geloofsbelijdenis - 'Jezus is Heer' - kunnen wij de eerste christenen heel snel nazeggen. Maar wat bedoelen we, als we die woorden herhalen? Als we het werkelijk menen dat Jezus 'de Heer' is, dan houdt dat in dat Hij het absolute gezag over ons leven krijgt, dat er geen hoekje in ons innerlijk is waar Hij geen toegang heeft, dat er geen kamer in ons huis is waar Hij niet mag komen, dat er geen gulden door ons wordt uitgegeven waarmee Hij niet accoord zou kunnen gaan. Met andere woorden, dat Hij de voorrang krijgt in ons leven en dat we zijn navolgers worden. Dat helemaal waar te maken vraagt een ingrijpende beslissing. Het is een beslissing die we niet uit de weg kunnen gaan. 'Wie niet voor Mij is, is tegen Mij', zei Jezus zelf.⁴⁰

Hierop komt het aan. Iemand kan precies weten wat de Bijbel over Jezus zegt en met alle theologische problemen op de hoogte zijn, maar als hij niet op het punt gekomen is om Jezus als zijn 'Heer' te erkennen, dan heeft al die kennis geen waarde.

Jezus - de mensgeworden God; de opgestane Christus; de Middelaar tussen God en ons - is de Heer! Is Hij ook *uw* Heer?

1. Jörg Zink, *Jezus . . . daar gaat God*. Hilversum: Gooi en Sticht, 1976.
2. In de eerste plaats moet het concilie van Nicea (325) genoemd worden. Directe aanleiding tot het bijeenroepen van deze kerkvergadering was het optreden van Arius, die beweerde dat Christus een geschapen schepsel was en dus ondergeschikt was aan de Vader. In Nicea kwam men tot de slotsom dat deze gedachte onjuist was en dat Christus 'één in wezen' was met de Vader. Allerlei andere conflicten ontstonden over het probleem hoe het goddelijke en het menselijke in Jezus Christus konden

- samengaan. Het concilie van Chalcedon (451) probeerde hieraan (niet met volledig succes) een einde te maken. Men nam een formule aan die behelste dat in één persoon twee naturen 'onvermengd, onveranderd, ongedeeld en ongescheiden' aanwezig waren.
3. In een brief van Plinius de Jonge, de proconsul van de provincie Bithynië, aan keizer Trajanus (111) wordt enkele malen melding gemaakt van Jezus als een historische figuur. Ook Tacitus noemt Jezus in zijn *Annales* (115) waarin hij de tijd van Augustus tot Nero beschrijft. Enkele jaren later (ca. 120) maakt de historicus Suetonius van Jezus gewag. Andere schrijvers uit de beginperiode van onze jaartelling die Jezus noemen zijn Celsus (ca. 130) en de jood Flavius Josephus (ca. 37 - ca. 100).
  4. Volgens het evangelie van Johannes bezocht Jezus drie paasfeesten (2:13; 6:4; 13:1) en een niet nader aangeduid 'feest der joden' (5:1). Er zijn redenen om te vermoeden dat dit feest eveneens een paasfeest was. Aangezien Jezus een aantal maanden voor het eerstvermelde paasfeest werd gedoopt en tijdens het laatstvermelde ter dood werd gebracht, zou men de periode van Jezus' publieke loopbaan op drie en een half jaar kunnen stellen. Interessant is in dit verband de profetie van Daniël 9:24-27, waarin wordt vermeld dat 'een gezalfde' zal worden uitgeroeid, waarbij een tijdsperiode van drie en een halve jaarweek (d.w.z. drie en een half jaar) wordt genoemd.
  5. Matteüs 1:18.
  6. Matteüs 2:13-23.
  7. Lucas 2:41-50.
  8. Matteüs 2:1-17; Marcus 1:1-11; Lucas 3:1-18.
  9. Matteüs 4:1-11; Marcus 1:12, 13; Lucas 4:1-13.
  10. Jakobus 1:13.
  11. Zie b.v. Johannes 11:35.
  12. Matteüs 27:46; Marcus 15:34.
  13. Matteüs 4:2; Lucas 4:2.
  14. Matteüs 24:36; Marcus 13:32.
  15. Johannes 5:30.
  16. De titel 'Zoon des mensen' werd in sommige joodse geschriften gebruikt als aanduiding van een komend hemels wezen dat, verwant aan de eerste mens, het gehele mensdom kon vertegenwoordigen. Jezus paste die titel op Zichzelf toe.
  17. 1 Timoteüs 2:5.
  18. Filippenzen 2:5-8.
  19. Johannes 1:1.
  20. Titus 2:13.
  21. Openbaring 19:16.
  22. Openbaring 1:8.
  23. Johannes 14:9.
  24. Johannes 10:30.
  25. Zie b.v. Matteüs 8:1; 20:29; 7:29; Marcus 1:22.
  26. Marcus 15:13, 14; Lucas 23:21; Johannes 19:6, 15.

27. Romeinen 6:23.
28. Hebreëen 4:15.
29. Johannes 10:18.
30. Genesis 4:3, 4; 8:20, enz.
31. Zie o.a. Exodus 25-30; 35-40; Leviticus 1-9; 16; 23; 24:1-9; Deuteronomium 12; 16:1-17.
32. Handelingen 2:41.
33. Kolossenzen 1:23.
34. 1 Korintiërs 15:12-19.
35. Zie Handelingen 15:13 vv. Vergelijk Johannes 7:5.
36. 1 Johannes 1:1.
37. Zie o.a. Hebreëen 4:14-16; 9:11-28.
38. Zie Leviticus 16.
39. Hebreëen 7:25.
40. Matteüs 12:30; Lucas 11:23.

VERWACHTEN OF AFWACHTEN?

Een bezoek aan de stad Medellin, één van de grote steden van de Zuidamerikaanse staat Colombia, is mij altijd blijven heugen. Ik was voor de eerste keer in dat werelddeel en onderging elke dag als een geweldige ervaring. Een wat meer ervaren reisgenoot zorgde ervoor dat ik echt kennismaakte met de stad en de omgeving. Ik herinner mij levendig hoe wij op de markt langs de stalletjes van de Indianen gingen en na veel afdingen prachtige souvenirs kochten. In veel opzichten is Medellin een ideale verblijfplaats. Taxiritten zijn er goedkoper dan de prijs van een rit in een Europese stadsbus. Een goede maaltijd in een prima restaurant kost omgerekend nauwelijks een paar gulden. Schoenpoetsers ontfermen zich gedurende een kwartier met een ijver een betere zaak waardig over het schoeisel van een toerist voor de somma van twee kwartjes. Het bezoek aan Medellin zal mij echter vooral lang in gedachten blijven vanwege iets heel anders. Want het was de eerste keer dat ik persoonlijk echt met mijn neus op de verschrikkingen van bittere armoede, vreselijke ondervoeding en analfabetisme werd gedrukt. Inmiddels heb ik ook elders in de wereld veel narigheid gezien, maar nooit eerder werd ik zo direct met zoveel ellende, zoveel bedelende kinderen en zulke verschrikkelijke woontoestanden geconfronteerd.

Er zijn massa's mensen die veel meer gereisd hebben dan ik en die ongetwijfeld veel meer kunnen vertellen over wat zij gezien hebben. Veel westerse mensen gaan eraan voorbij, maar het trieste feit blijft: honger, armoede en ellende zijn in de wereld van het laatste decennium van de twintigste eeuw - de eeuw van computers en kernenergie - eerder regel dan uitzondering. Voor dat deel van de mensheid dat in de 'rijke' landen woont, moet het een uitdaging zijn om verbetering te brengen

in het lot van de honderden miljoenen die in zo kommervolle omstandigheden leven. Het is misdadig tevreden te zijn met de status quo. Zolang niet alle mensen op deze aardbol een *menswaardig* bestaan hebben, is er alle reden door te blijven gaan met ontwikkelingshulp, zending en missie en die zoveel mogelijk uit te breiden.

Maar wie de situatie in de wereld objectief bekijkt, verliest veel van het optimisme dat hij misschien eens heeft gekoesterd.

Ondanks alle inspanningen van regeringen, organisaties voor ontwikkelingshulp en kerken, wordt de kloof tussen 'rijke' en 'arme' landen steeds groter. Ondanks de honderdduizenden tonnen voedsel die jaarlijks verscheept worden naar de landen waar gebrek heerst, sterven dagelijks duizenden mensen (en vooral kinderen) de hongerdood. Ondanks de geweldige vooruitgang op het gebied van de medische wetenschap sterven miljoenen mensen, omdat ze niet kunnen delen in deze verworvenheden.

Dat is de realiteit. We worden er zo vaak via de massamedia mee in aanraking gebracht dat het ons in veel gevallen niet meer zo veel zegt.

Onnodig pessimisme?

De realiteit van de wereld om ons heen is ook die van bruut geweld, wapengekletter en misdadigheid. Geen verstandig mens zal, als hem dat op de man af gevraagd wordt, oorlog verkiezen boven vrede. En toch, alle vredesmarsen en alle idealisme van honderden vredesbewegingen en actiegroepen ten spijt, blijven oorlog en geweld deel uitmaken van onze tijd en blijkt onze wereld het toneel te zijn van een ijzingwekkende bewapeningswedloop.

Nauwelijks is een bepaald oorlogstuig uitgevonden, of het wordt al overtroffen door iets nog dodelijkers, nog afschrikwekkenders. Met de bommen op Hiroshima en Nagasaki be-

gon een nieuw tijdperk: één druk op de knop is nu voldoende om binnen enkele minuten honderden miljoenen mensen te doden en honderdduizenden vierkante kilometers voor lange tijd onleefbaar te maken.

Het is niet moeilijk nog meer dingen op te noemen die het bestaan van het mensdom bedreigen. De wereldbevolking neemt angstig snel in aantal toe. Hoe zullen die miljarden extra monden die er de komende tien à twintig jaar bijkomen, gevoed moeten worden? En een ander probleem dat in het begin van de zeventiger jaren plotseling in volle omvang ook voor het grote publiek duidelijk werd, is het snelle tempo waarin onze energiebronnen uitgeput dreigen te raken. Koortsachtig zal naar andere energiebronnen moeten worden gezocht. In hoeverre men er bijtijds in zal slagen die in voldoende mate te ontwikkelen, is nog een open vraag.

Het is bepaald geen uiting van overbodig pessimisme, als we ons afvragen hoe de toekomst er voor onze planeet zal uitzien. Wie zich die vraag stelt, bevindt zich in het gezelschap van een eindeloze rij van staatslieden en geleerden die ook pessimistisch gestemd zijn over de toekomst van de mensheid.

De oplossing

Toch wordt voor wie in de Bijbel gelooft, deze sombere kijk op de toekomst meer dan gecompenseerd door het geloof dat God de wereld en de mensen niet heeft losgelaten, maar dat Hij op een bepaald moment tussenbeide gaat komen. Als er één waarheid is die steeds weer door de Bijbel (en vooral door het Nieuwe Testament) wordt benadrukt, dan is het wel dat Jezus Christus opnieuw naar de aarde zal komen, een radicaal einde zal maken aan het huidige bestel en zijn volgelingen zal ophalen om hen opnieuw te laten beginnen onder onvergelijkbaar veel betere omstandigheden. Die gebeurtenis, de wederkomst van Jezus, is de enig denkbare oplossing voor alle problemen waar de mensheid van nu mee worstelt.

Jezus komt

Het *feit* van de wederkomst vormt één van de belangrijkste accenten van het Nieuwe Testament. Jezus maakt het zijn discipelen heel duidelijk: 'Ik ga heen om u plaats te bereiden; en wanneer Ik heengegaan ben en u plaats bereid heb, kom Ik weder en zal u tot Mij nemen'.¹ Wat een geweldige belofte! En wij hebben redenen te over om te geloven dat deze belofte waar zal worden gemaakt en om te geloven in wat de engelen zeiden toen de discipelen verbaasd omhoog keken naar hun opstijgende Meester: 'Deze Jezus, die van u opgenomen is naar de hemel, zal op dezelfde wijze wederkomen, als ge Hem ten hemel hebt zien varen'.² Dat is ook de noot waarop de Bijbel eindigt: 'Ja, Ik kom spoedig!'³

Wanneer

Over het *feit* dat Jezus zal terugkomen, kan geen onenigheid bestaan onder degenen die de Bijbel serieus nemen. Hoogstens kan men zich afvragen *wanneer* Hij terugkomt. De apostel Johannes spreekt over 'spoedig', maar inmiddels zijn ruim negentien eeuwen voorbijgegaan, zonder dat deze allesovertreffende spectaculaire gebeurtenis heeft plaatsgevonden. Dat 'spoedig' lijkt dan toch wel erg betrekkelijk! Is de Bijbel wel zo duidelijk als het om het tijdstip van de terugkeer van Christus gaat? Men zou, als men de geschiedenis van het christendom bekijkt, geneigd zijn die vraag ontkennend te beantwoorden. Want hoe valt anders te verklaren, dat oprechte gelovigen door alle eeuwen heen steeds weer gedacht hebben, dat in hun dagen het moment van de tweede komst van Jezus was aangebroken? Eigenlijk horen we in het Nieuwe Testament al stemmen opgaan dat het grote moment elk ogenblik kan aanbreken. De apostel Paulus waarschuwt de leden van de kerk in Tessalonika dat ze hun 'bezinning' niet moeten verliezen en zich niet moeten laten aanpraten, dat 'de dag des Heren' op korte termijn zal aanbreken. Eerst moeten er nog allerlei dingen gebeuren, voor het zover kan zijn.⁴ En toch hoopte

diezelfde Paulus dat hij die grote dag nog zou meemaken. Hij hoopte dat zijn 'verblijf in de aardse tent' spoedig tot een eind zou komen, maar dat hij niet zou behoeven te sterven. Hij hoopte dat hij niet 'ontkleed' zou worden, doch de wederkomst zou meemaken en bij die gebeurtenis de onsterfelijkheid zou krijgen.⁵

De eerste christenen hebben vurig uitgezien naar de terugkeer van hun Meester. Zij hebben niet begrepen, dat er nog heel veel gebeurtenissen moesten plaatsvinden, in de kerk en in de wereld, voordat het zover kon zijn. En misschien is het maar gelukkig ook dat ze dat niet begrepen hebben, want die vurige hoop maakte het mogelijk dat ze niet bezweken en hun geloof afzwoeren toen de vervolgingen losbarstten en mensen (?) als Nero en Domitianus de christenen lieten martelen en doden.

Hoe spoedig is 'spoedig'?

In elke eeuw zijn er groepen christenen geweest die dachten dat het moment van de wederkomst op handen was. Steeds opnieuw bleek dat ze zich hadden vergist en dat ze hun berekeningen moesten herroepen. Is het dan nog wel geloofwaardig om in onze tijd opnieuw te verkondigen dat Jezus *spoedig* terugkeert? Als men al zo vaak teleurgesteld moest erkennen dat de voorspelde terugkeer niet plaatsvond, waarom zou dat nú dan anders zijn?

Voordat we hierop een goed antwoord kunnen geven, moeten we een tweetal dingen onderstrepen. In de eerste plaats zal niemand ooit exact kunnen zeggen wanneer Jezus zal terugkeren. De Bijbel is op dat punt zo duidelijk, dat het ons alleen maar kan verbazen dat men in het verleden zo vaak de fout heeft gemaakt een datum vast te stellen voor de wederkomst.⁶ Jezus komt 'als een dief in de nacht'.⁷ Sterker nog: De dag en het uur is aan geen mens, zelfs aan de engelen niet bekend.⁸ Alleen God weet wanneer het laatste uur voor deze wereld slaat.

In de tweede plaats moeten we ook beseffen, dat ‘spoedig’ voor God een ander begrip is dan voor ons. Bij God is ‘duizend jaar als een dag’ en omgekeerd.⁹ Voor de eeuwige God is een paar honderd jaar als één enkele tik van de klok.

Vooraf deze tweede opmerking zou ons kunnen ontmoedigen om nog iets te durven zeggen over de ‘spoedige’ komst van Christus. Toch hebben we voldoende houvast om er dieper op in te gaan. Want, laten we niet vergeten, dat God in de Bijbel zijn plan in menselijke woorden heeft vertaald en begrippen gebruikte die voor ons verstaanbaar zijn. En als de Bijbel dus tijdsaanduidingen geeft voor de wederkomst, kunnen we daar wel degelijk mee uit de voeten, ook al zullen we de twee bovenstaande opmerkingen wel in onze conclusies moeten verwerken.

Signalen van het komende rijk

In de Bijbel wordt een lange reeks van ‘tekenen der tijden’ genoemd, dingen die de wederkomst van Christus zullen inluiden. Jezus gaf het voorbeeld van een vijgeboom: ‘Let op de vijgeboom en op al de bomen. Zodra zij uitlopen, weet gij uit uzelf, omdat gij het ziet, dat de zomer reeds nabij is’. En Hij vervolgt: ‘Zo moet ook gij, wanneer ge dit ziet geschieden, weten, dat het Koninkrijk Gods nabij is’.¹⁰ Dit is een verwijzing naar een complex van gebeurtenissen die aan zijn terugkeer zullen voorafgaan. Vooral Matteüs 24 en de parallelle hoofdstukken in de evangeliën van Marcus en Lucas geven ons daarover nadere bijzonderheden.¹¹ En natuurlijk is ook de Openbaring van Johannes op dit punt een belangrijke bron van informatie.

Zo lezen wij bijvoorbeeld in het zesde en zevende vers van Matteüs 24: ‘Gij zult horen van oorlogen en van geruchten van oorlogen . . . want volk zal opstaan tegen volk en koninkrijk tegen koninkrijk’.¹² Voordat Jezus terugkomt zullen er dus oorlogen en geruchten van oorlogen zijn. Natuurlijk zijn er

altijd oorlogen geweest, bloedige en lange oorlogen. Maar wat waren de oorlogen van vroeger vergeleken met die van nu? Waar vroeger legers van meestal niet meer dan duizenden of tienduizenden vochten met naar onze maatstaven gebrekkige wapens, staan nu intercontinentale raketten met kernlading gereed om op elk moment te kunnen worden afgevuurd. De tachtigjarige oorlog was maar een onbetekenende schermutseling vergeleken bij de laatste wereldoorlog. En de strijd in Vietnam was maar een onbeduidend geschil vergeleken bij de totale wereldbrand die heel gemakkelijk, zelfs door een klein misverstand, zou kunnen ontstaan. Meer dan ooit tevoren horen we van oorlogen en van geruchten van oorlogen. Het is nauwelijks nodig om voorbeelden te noemen.

Moderne oorlogen eisen honderdduizenden of zelfs miljoenen mensenlevens, maar ook de materiële schade is onvoorstelbaar. In de oorlog 1914-1918 bedroeg de materiële schade 840 miljard gulden. De schade van de tweede wereldoorlog wordt door deskundigen geschat op 2,5 triljoen gulden (een getal met achttien nullen).

Het merkwaardige is dat ondanks het 'bulderen van de kanonnen', ondanks de steeds toenemende vijandigheid tussen volkeren, tegelijkertijd steeds meer over vrede wordt gesproken. Na de eerste wereldoorlog werd de Volkerenbond gesticht om voortaan de vrede te waarborgen. Na de tweede wereldoorlog kwam de organisatie van de Verenigde Naties tot stand om de oorlog te helpen uitbannen. Conferenties worden aan de lopende band belegd. Regeringsleiders stellen vredesplannen op en proberen in allerlei conflicten te bemiddelen.

De bijbelse woorden van de profeet Jeremia doen onwillekeurig aan deze situatie denken: 'Hoop en vrede, maar er is niets goeds; op een tijd van genezing, maar zie verschrikking!'¹³ Het lijkt wel of alle gepraat over vrede weinig uitricht. Wat de regeringsleiders ook zeggen, hoe kerkelijke leiders zich ook tegen de oorlog keren, hoe vaak de paus een uitspraak doet, hoeveel vredesweken de kerken ook organiseren, we hebben nog steeds te maken met de realiteit van oorlog en bewape-

ningswedloop, waarbij ca. honderd miljoen gulden per uur wordt uitgegeven.

In het begin van de twintigste eeuw tekende Andrew Carnegie een cheque voor 1 miljoen dollar. Er werd een Vredespaleis gebouwd in Den Haag. In 1911, toen het Vredespaleis nog maar half klaar was, eiste een belangrijke Franse krant, dat het gebouw weer zou worden afgebroken om de volgende reden: Toen men tot de bouw besloten had, brak de Boerenoorlog uit in Zuid-Afrika en werden al plannen gesmeed voor een Japans-Russische oorlog. Toen de eerste steen voor het Vredespaleis gelegd was, ging de Duitse keizer op reis naar Tanger, een gebeurtenis die het begin van de complicaties tussen Marokko en Europa markeerde. Toen de eerste verdieping klaar was, veroverde Oostenrijk Bosnië en Herzegovina. Toen de tweede verdieping klaar was, begonnen de moeilijkheden tussen Duitsland en Frankrijk. En toen men aan het dak begon brak de oorlog uit tussen Turkije en Italië. Het blad voorspelde verder in sombere taal, dat als het paleis gereed zou zijn, er wel één of andere verschrikkelijke oorlog zou uitbreken. Inderdaad brak een paar maanden na de voltooiing van het Vredespaleis de eerste wereldoorlog uit.

Jezus zei ook: 'Er zullen, nu hier, dan daar, hongersnoden en aardbevingen zijn'.¹⁴ Ook hongersnoden en aardbevingen zijn dus signalen van Jezus' naderende komst.

Iemand zal zeggen: 'Aardbevingen zijn er altijd geweest'. Dat is waar, maar het aantal aardbevingen stijgt naarmate de tijd voortschrijdt. In de zeventiende eeuw waren er 378 aardbevingen. In de achttiende eeuw waren er 640. In de negentiende eeuw steeg dat aantal tot 2119, terwijl dat getal in deze eeuw nog aanzienlijk hoger zal liggen. Hoezeer het aantal aardbevingen toeneemt, blijkt ook uit andere cijfers. Vanaf de twaalfde tot en met de zeventiende eeuw was er gemiddeld per eeuw één werkelijk catastrofale aardbeving. In de achttiende eeuw vonden er 8 catastrofale aardbevingen plaats. In de negentiende eeuw waren het er twaalf. En sinds het jaar 1900 is

het gemiddeld één per jaar. De aardbeving van Lissabon van 1755 gold lange tijd als één van de grootste aardbevingen aller tijden. Toch blijven de 50.000 doden in Lissabon in de schaduw bij het getal van 200.000 slachtoffers na de aardbeving van 1923 in Japan. In 1920 werd in één keer in China 1500 vierkante mijl verwoest, waarbij 1 miljoen mensen omkwamen. Wij herinneren ons verder wel de televisiebeelden van de verschrikkingen van de aardbevingen van de laatste jaren.

Al deze aardbevingen zijn tekenen dat Jezus' komst nadert. Ook hongersnoden zijn er een teken van. Momenteel lijdt tweederde van de wereldbevolking in meer of mindere mate honger. India, Ethiopië en de Sahellanden zijn namen die in dit verband geen verder commentaar behoeven.

Oorlogen zijn rampzalig, aardbevingen en hongersnoden zijn verschrikkelijk, maar wat te zeggen van de morele situatie van deze tijd? Jezus zei: 'Want zoals het was in de dagen van Noach, zo zal het ook zijn in de dagen van de Zoon des mensen . . . etende, drinkende, huwende en ten huwelijk gevende'.¹⁵ De tijd van Noach was een tijd van ongeëvenaard zedelijk verval. Voedsel en seks was alles wat men meende nodig te hebben. Jezus zei: 'Precies zo zal het zijn, voordat Ik kom'.

Het is geen uiting van kleinzielige preutsheid vast te stellen dat dit de situatie van onze tijd schildert. Het op grote schaal loslaten van vrijwel alle zedelijke waarden is een signaal van het naderende einde. Eén van de schrijvers van de Bijbel zegt: 'Weet wel, dat er in de laatste dagen zware tijden zullen komen: want de mensen zullen zelfzuchtig zijn, geldgierig, pochers, vermetel, kwaadsprekend, aan hun ouders ongehoorzaam, ondankbaar, onheilig, liefdeloos, trouweloos, lasteraars, onmatig, onhandelbaar, afkerig van het goede, verraderlijk, roekeloos . . .'¹⁶ Zo zullen de mensen zijn in 'de laatste dagen'. Vormen die woorden geen haarscherpe analyse van onze tijd?

Belangrijk zijn ook de signalen op godsdienstig gebied: 'Zie toe, dat niemand u verleide! Want velen zullen komen onder

mijn naam en zeggen: Ik ben de Christus, en ze zullen velen verleiden'.¹⁷ Wie een beetje in de gaten houdt wat er op geestelijk gebied gebeurt, weet dat inderdaad met de regelmaat van de klok valse profeten voor het voetlicht treden. Soms is hun optreden erg bedrieglijk. Daarom gaf Jezus de waarschuwing: 'Zie toe, dat niemand u verleide'. Met andere woorden: 'Pas op, dat je er niet door in de war raakt. Er zullen zelfs mensen optreden die beweren dat ze God of Christus zelf zijn'.

De apostel Paulus heeft ook iets te zeggen over de godsdienstige toestand die zich zal voordoen voor de wederkomst van Jezus. Hij zegt dat de mensen dan meer liefde zullen hebben voor genot dan voor God en schrijft over mensen die 'een schijn van godsvrucht' hebben 'maar de kracht daarvan verloochend hebben'.¹⁸ Zeker in onze westerse wereld is het waar dat genot en amusement meer dan ooit op de voorgrond staan. Geen uur is te vroeg of te laat voor amusement, maar voor de meeste mensen is elk uur te vroeg of te laat om naar de kerk te gaan. Er is nog wel 'een schijn van godsvrucht', maar de kracht van het geloof is vaak ver te zoeken. Er wordt veel over God gepraat, want God is wonderlijk genoeg bij velen toch nog 'in', maar het levende, rotsvaste geloof, dat het hart bevredigt, is tamelijk zeldzaam aan het worden.

Er is ook een andere kant aan de medaille. God is door velen doodverklaard. Godsdienst is bestempeld als 'opium voor het volk'. Kerken die eens te klein waren staan nu leeg. Maar dat is slechts de helft van de waarheid. Jezus sprak over de verworping op geestelijk vlak, maar ook over iets anders: 'Dit evangelie van het Koninkrijk zal in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis voor alle volken, en dan zal het einde gekomen zijn!'¹⁹

De boodschap van het christendom werd in de eerste eeuwen van het bestaan van de kerk over een groot gedeelte van de wereld gebracht. In de donkere middeleeuwen ging weer veel van het gewonnen terrein verloren. De ontdekkingsreizen ontsloten enorme gebieden waar zending kon worden bedre-

ven, maar in de kolonisatieperiode die volgde maakte men zich over het algemeen niet zo druk over het geestelijke heil van de verre volken waarmee men in aanraking kwam. Pas omstreeks 1800 ging men inzien dat grootscheepse pogingen gedaan moesten worden om de wereld het evangelie te brengen. De eerste zendeling in de moderne betekenis van het woord was William C. Carey, een baptist die in 1793 naar India ging. Kort daarop vertrok Robert Morrison naar China. Adohiram Hudson ging naar India en Birma. David Livingstone betrad de brandende woestijnen en ondoordringbare oerwouden van Afrika. Livingstone, de prediker, de arts, de ontdekkingsreiziger, de onderwijzer, gaf zijn leven voor Afrika. Honderden anderen gingen naar verre streken om het evangelie te brengen. Zendingsbewegingen kwamen als paddestoelen uit de grond. Ook de bijbelgenootschappen ontstonden, die voor een gestadige stroom van nieuwe bijbels in steeds meer talen zorgden. Tot 1800 kwamen 71 bijbelvertalingen gereed. Tussen 1800 en 1900 steeg dat aantal van 71 tot 567, terwijl de Bijbel, geheel of gedeeltelijk, nu in zo'n 2000 talen en dialecten verkrijgbaar is. Het evangelie kan nu inderdaad gepredikt worden over de gehele wereld! Ook dat is een teken (misschien wel *het* teken) van het op handen zijnde einde.

Een totaalbeeld

De 'tekenen der tijden' leveren een totaalbeeld op waarin heel duidelijk onze eeuw te herkennen valt. We zien de dingen die voorspeld werden voor onze ogen gebeuren. We kunnen daarom niet ontkomen aan de conclusie dat wij de laatste fase van de wereldgeschiedenis zijn binnengetreden. Deze slotsom wordt bekrachtigd wanneer we de belangrijkste profetieën uit de bijbelboeken Daniël en Openbaring in dit verband bezien. In hoofdstuk 2 kwam het tweede hoofdstuk van het boek Daniël al even ter sprake: de reeks van wereldrijken met daarna een situatie van politieke verdeeldheid. Die profetie heeft zich minitueus vervuld. We leven nu in de periode van onoplosbare politieke verdeeldheid, de laatste fase. Maar dan, zegt de pro-

feet, zal de goddelijke interventie komen (voorgesteld als een groot rotsblok dat met donderend geweld naar beneden komt en alles wat het op zijn weg vindt verbrijzelt, om daarna de plaats van alle vorige rijken in te nemen).²⁰ De ruimte ontbreekt ons helaas hier om andere gedeelten uit het boek Daniël en het laatste bijbelboek, de Openbaring, te bespreken. Maar wie de profetieën laat zeggen wat ze willen zeggen, zonder ze te wringen in een keurslijf van speculatieve veronderstellingen, ontdekt dat de laatste fase van de geschiedenis is aangebroken.

Laat niemand denken dat het allemaal zo'n vaart wel niet zal lopen. Tweeduizend jaar geleden riepen de spotters al dat alle gepraat over een wederkomst van Christus met alle gebeurtenissen daaromheen loos alarm was van gefrustreerde onheilsprefeten.²¹ En altijd heeft men dat in allerlei toonaarden herhaald. Maar er komt een moment dat die kortzichtige instelling gelogenstraf zal worden. De geschiedenis is geen kringloop van zichzelf herhalende series gebeurtenissen. In de bijbelse opvatting is de geschiedenis eerder vergelijkbaar met een lange lijn, met een begin en een duidelijk einde. De Duitse keizer Wilhelm zei, toen hem dit allemaal werd uitgelegd: 'Het spijt me, maar dat kan ik niet accepteren. Het past niet in mijn plannen'. Maar, of het in onze plannen past of niet, dat einde kon wel eens dichterbij zijn dan zelfs veel bijbelvaste christenen vermoeden.

Het kan morgen gebeuren

In feite kan het einde morgen plaatsvinden. Men zou hier-
tegen kunnen inbrengen dat bepaalde profetieën eerst nog in
vervulling moeten gaan. Met andere woorden: Het kan dan
wel 'spoedig' zijn, misschien binnen enkele jaren of nog in
deze eeuw, maar niet morgen! Ik wil die opvatting laten voor
wat hij is, maar er toch aan toevoegen, dat zelfs die gedachte
juist zou zijn, wij toch individueel ieder moment, zelfs van-
daag nog, met de wederkomst geconfronteerd kunnen wor-

den. Elk ogenblik kan immers ons leven een einde nemen. Ons leven kan ons op hoge ouderdom langzaam ontglippen, maar kan ook een brutoot einde vinden onder de zware wielen van een voortdenderende vrachtwagen. We kunnen opgewekt naar kantoor gaan, maar de middag niet meer meemaken, omdat ons hart het heeft begeven. We behoeven dat niet verder toe te lichten, want diep in ons hart weten we, ook al dringen we de gedachte meestal liever weg, dat we met de dood in de schoenen lopen. Tussen het moment dat we de laatste adem uitblazen en het moment dat we weer uit de dood ontwaken, ligt een periode van onbewust-zijn, van niets weten en niets ervaren of herinneren. Daarom is het tijdstip van inslapen voor onze ervaring gelijk aan het uur van ontwaken. Als we vandaag zouden sterven, is dus voor ons besef de dag van Christus' wederkomst aangebroken. Wie zou dan durven zeggen, dat het overdreven is te beweren dat Christus inderdaad 'spoedig' zal komen?

'The greatest show on earth'

Er rijzen natuurlijk een heleboel vragen. Hoe zal Jezus terugkeren? En wat gebeurt er dan allemaal? Michel van der Plas noemde in zijn indrukwekkende gedicht over de wederkomst deze gebeurtenis 'the greatest show on earth', de meest indrukwekkende manifestatie die deze aarde ooit heeft aanschouwd. En dat is nog maar zwak uitgedrukt.

Jezus komt terug: letterlijk, zichtbaar, hoorbaar. Toen de Meester veertig dagen na zijn opstanding naar de hemel ging, keken zijn discipelen verbaasd toe. Dat hadden ze niet verwacht! Maar door middel van engelen gaf God hun de informatie die Hij nodig vond: 'Deze Jezus, die van u opgenomen is naar de hemel, zal *op dezelfde wijze* wederkomen.'²² Johannes was één van degenen, die deze boodschap hoorden. Hij schreef later: 'Zie, Hij komt met de wolken en elk oog zal Hem zien'.²³ Is dat voor tweeërlei uitleg vatbaar? Of het te begrijpen is, is een andere zaak. Hoe is het mogelijk, dat elk oog Hem zal zien

terugkeren? Hoe kan dat op een ronde aardbol? Ik moet het antwoord schuldig blijven. Maar in een tijd waarin *wij als mensen* vertrouwd zijn geraakt met tv, video, satellieten, laserstralen, enz. en waarin talloze dingen mogelijk zijn geworden die onze grootouders voor onmogelijk hielden, kunnen wij het toch wel rustig aan *God* overlaten om het voor ons besef onmogelijke mogelijk te maken!

Wie kan bestaan?

De wederkomst van Jezus wordt voorafgegaan door onbeschrijfelijke tonelen. Het laatste bijbelboek vertelt over zeven plagen die in hun wereldwijde uitwerking elke ramp die wij ons kunnen voorstellen, maken tot een verwaarloosbaar incident.²⁴ ‘Een tijd van verdrukking, zoals er niet eerder geweest is.’²⁵ Een tijd, waarin mensen in opperste wanhoop wensen, dat ze bedolven mogen worden onder vallend gesteente.²⁶ Het bloed zal stijgen ‘tot aan de tomen der paarden’.²⁷ Is het een wonder dat bij de beschrijving van dit alles de vraag gesteld wordt: ‘Wie kan bestaan?’²⁸ Menselijkerwijs gesproken kan niemand hier levend doorheen komen. Maar bij dit soort goddelijk ingrijpen houdt elk menselijk spreken op. Want er zullen mensen zijn die het halen! Ja, zelfs mensen die vol overtuiging durven zeggen, dat ze dat allemaal hebben verwacht en dat ze naar dat moment van *redding* hebben uitgezien. Zij vormen een minderheid (de bijbelse term is heel toepasselijk: een overblijfsel, ‘de overigen’²⁹), maar een niet onbetekenende minderheid. Zij komen door deze tumultueuze gebeurtenissen heen, omdat ze wisten wat er zou gaan komen en omdat ze zich erop hadden voorbereid. Ze hadden zich geschaard aan de kant van Hem, die uiteindelijk de heerschappij over deze wereld zal opeisen. Daarom ontgaan ze het lot van hen die zich willens en wetens van God afkeerden of voortsudderden in roekeloze onverschilligheid.

De groep die door deze geweldige climax heenkomt,ervaart de wederkomst letterlijk als een godsgeschenk. Voor hen

geen dood, geen graf, geen ontbinding, maar het plotselinge wonder van de onsterfelijkheid. De eeuwigheid is voor hen begonnen.³⁰

Maar dat is niet alles wat er gebeurt. Er zijn talloos velen die in hun leven voor God kozen, maar stierven voordat de dag van de wederkomst aanbrak. Op het moment dat Christus verschijnt worden hun graven geopend. Ook voor hen is dan de eeuwigheid begonnen.³¹

Hoe kan dat allemaal? Opnieuw moeten we het antwoord schuldig blijven en in geloof ons vertrouwen belijden in de almachtige God, die eens schiep en straks door datzelfde machtswoord zal herscheppen.

Verwachten of afwachten?

Onstuitbaar komen Gods plannen tot uitvoering. De steen raakt los. Alles wat nu nog komt is eindgeschiedenis. Wat blijft ons anders over dan rustig afwachten totdat het laatste uur slaat? Rustig afwachten tot Jezus komt? Geduldig de tijd uitzitten? Het is een ernstig misverstand te veronderstellen dat dit Gods wil is. Gelaten afwachten is een houding die eerder heidens is dan christelijk. De christen moet de wederkomst niet *afwachten*, maar *verwachten*. Tussen die twee begrippen bestaat een hemelsbreed verschil. Afwachten is negatief en fatalistisch. Verwachten is positief en heeft te maken met verlangen, hoop, perspectief, vervulling en vooral activiteit. Wie Jezus echt verwacht wordt een ander mens. Die verwachting vult zijn leven en zet hem ertoe aan anderen aan te sporen die hoopvolle visie met hem te gaan delen. Christus verwachten betekent een manier van leven die op alle gebieden consequenties heeft. Wie Jezus verwacht stelt andere prioriteiten dan de doorsnee-mens. Hij ziet een lijn in de gebeurtenissen om zich heen die anderen niet ontwaren. Hij ziet licht waar anderen alleen maar duisternis zien. Hij ziet de betrekkelijkheid in van veel dingen waar de massa zich zo bedroevend druk over maakt,

omdat hij nieuwe waarden en nieuwe doelen heeft ontdekt om zich voor in te zetten. Echt geloven in de wederkomst is geen louter verstandelijke zaak. Het raakt je hele huidige bestaan.

Is het niet vreemd dat zoveel mensen hun schouders ophalen als ze aangesproken worden over de wederkomst van Jezus en het leven hierna? Hoe is het te verklaren dat men zich op allerlei manieren wil beschermen voor de toekomst, de ene verzekering na de andere afsluit om alle denkbare materiële risico's te dekken en tegelijkertijd zo nonchalant omspringt met de eeuwige toekomst? Wanneer Jezus terugkomt wordt duidelijk wie eeuwig leven ontvangt en wie ernaast grijpt! Maar de beslissing of u eenmaal eeuwig zult leven, wordt niet genomen op het moment dat Jezus komt. De beslissing val *nú*. Het is uw eigen beslissing; voor of tegen God, met alles wat dat inhoudt. Wie goed kiest, kiest voor de eeuwigheid. Wie niet kiest, heeft toch gekozen: voor de dood, het niets, de eeuwige leegte. Niemand kan die keus uit de weg gaan. *Geen keus is een verkeerde keus. De goede keus opent de weg met eeuwige perspectieven.*

1. Johannes 14:3.
2. Handelingen 1:11.
3. Openbaring 22:20.
4. 2 Tessalonicenzen 2:2-4.
5. 2 Korintiërs 5:1-5.
6. Als adventist kost het me enige moeite om te erkennen dat voorlopers van de negentiende eeuwse adventbeweging ook in die fout vervielen, toen ze op basis van profetieën in het boek Daniël tot de conclusie kwamen dat 1844 het jaar van de wederkomst zou zijn. De 'teleurstelling van 1844' is voor de adventisten een duidelijke waarschuwing om nooit meer in deze onbijbelse fout van het berekenen van Jezus' wederkomst te vervallen.
7. 1 Tessalonicenzen 5:2.
8. Matteüs 24:36.
9. Psalm 90:4; 2 Petrus 3:8.
10. Lucas 21:30, 31.
11. Marcus 13 en Lucas 21.
12. Bij het lezen van Matteüs 24 moeten we er rekening mee houden dat

deels gebeurtenissen worden beschreven die samenhangen met de val van Jeruzalem in 70 na Christus en deels gebeurtenissen die passen in de eindtijd. Let op de dubbele vraag in vers 3, waarop Jezus antwoord geeft.

13. Jeremia 14:19.
14. Matteüs 24:7; zie ook Marcus 13:8 en Lucas 21:11.
15. Matteüs 24:37.
16. 2 Timoteüs 3:1-4.
17. Matteüs 24:5. Zie ook vs. 23-25; Marcus 13:5, 22, 23; Lucas 21:8.
18. 2 Timoteüs 3:4, 5.
19. Matteüs 24:14.
20. Daniël 2:44, 45.
21. 2 Petrus 3:3, 4.
22. Handelingen 1:11.
23. Openbaring 1:7.
24. Zie Openbaring 16.
25. Matteüs 24:21.
26. Openbaring 6:16.
27. Openbaring 14:20.
28. Openbaring 6:17.
29. Zie b.v. Openbaring 12:17.
30. Zie verder blz. 89, 90.
31. Zie verder blz. 87-90.

DE KLOOF OVERBRUGD

De mens is onvolmaakt, gemeten naar zijn eigen maatstaven en naar die van de samenleving. De humanist zegt dat er sprake kan zijn van vergissingen, dwalingen, gebreken en tekortkomingen. Voor hem doet al het christelijk gepraat over zonde en schuld wat neurotisch aan: het begrip zonde is uit de tijd. Zonde bestaat niet meer, omdat de God die de zonde veroordeelde dood is. De christen protesteert tegen deze opvatting. Een oude christelijke spreuk luidde: 'Op de bodem aller vragen ligt der wereld zondenschuld'. Paul Tournier laat een jongeman zeggen in zijn boek *Radicale Therapie*: 'Er zijn geen problemen, er zijn alleen maar zonden'.

Wat is zonde?

In de eerste brief van Johannes wordt een korte, aan duidelijkheid weinig te wensen overlatende definitie van zonde gegeven: 'Zonde is wetteloosheid', of zoals de Statenvertalers het weergaven: 'zonde is overtreding der wet'.¹ Het is dus heel eenvoudig naar het lijkt. Er is een wet, een maatstaf, een door God gegeven norm. Wie die wet overtreedt 'zondigt'. Het ligt voor de hand hierbij vooral aan de tien geboden te denken. Een van die geboden luidt: 'Gij zult niet stelen'. Wie dus dit wetsartikel overtreedt door iets te onvreemden dat aan een ander toebehoort zondigt. Zo iemand is dan een zondaar. Een ander gebod vertelt ons dat overspel verboden is. Wie dat dus doet is ook in dit geval een zondaar.

Maar er valt toch meer over zonde te zeggen dan men op grond van deze definitie zou denken. Het blijkt in de Bijbel niet alleen te gaan om onjuiste daden. Volgens de uitleg die

Jezus aan de verschillende geboden heeft gegeven, kan er sprake zijn van zonde, nog voordat men iets laakbaars heeft gedaan. Zo geeft Hij het veelzeggende commentaar op het gebod dat over echtbreuk gaat: 'Een ieder die een vrouw aanziet om haar te begeren, heeft in zijn hart reeds echtbreuk met haar gepleegd'.²

Wat de Bijbel zoal onder zonde verstaat, komt misschien wel het duidelijkst aan het licht als men het Oude Testament op dit punt bestudeert. In de Hebreeuwse taal - de taal waarin het grootste gedeelte van het Oude Testament oorspronkelijk werd geschreven - worden verschillende woorden gebruikt, die in het Nederlands alle met 'zonde' zouden kunnen worden vertaald.

In de eerste plaats is er het woord *pesha'*. Dit woord betekent vooral: rebellie, opstand. Dat is wat zonde is: opstand tegen God. Zo begon het in het paradijs, toen het eerste mensenaar tegen Gods richtlijnen inging. Rebellie kenmerkte ook de houding van de mens in de dagen van Noach. Maar de moderne mens is niet anders. Hoe moeilijk blijkt het steeds weer onze eigen ideeën en verlangens op te geven. Hoe vaak gaan we niet tegen God in? Zeggen we niet dikwijls 'nee' als het 'ja' had moeten zijn?

Het tweede woord is *chattath*. Dit laat zich het best vertalen met: het doel missen, niet bereiken wat bereikt moest worden, in gebreke blijven, mislukken. Het is heel belangrijk ook dit aspect van de zonde te onderkennen. Zondig zijn betekent niet alleen het doen van verkeerde dingen. Het houdt ook in dat je niet bent zoals je eigenlijk had moeten zijn, dat je in allerlei opzichten faalt en tekort schiet. Ongetwijfeld is dat gevoel van tekort schieten aanwezig bij alle mensen die zichzelf niet door waanideeën van vermeende grootheid een rad voor ogen draaien.

Het derde woord is *'awon*. Dat houdt zoveel in als: krom zijn, verkeerd zijn, afbuigen van de goede weg. Dit, meer dan

enig ander facet van de zonde, heeft de mens onderworpen aan het besef van diepe schuld. De apostel Paulus is het klassieke voorbeeld van een mens die vergeefs probeert te begrijpen hoe het toch komt dat hij zich zo onweerstaanbaar door het kwaad voelt aangetrokken.³ Wij moeten als we eerlijk zijn ook onszelf weer die vraag stellen: waarom zijn we zoals we zijn, zo slap, zo gemeen, zo driftig, zo egoïstisch? Waarom doen we bepaalde dingen steeds weer? Is er in ons een constructiefout die er de oorzaak van is dat we steeds weer denken en doen wat we eigenlijk toch niet willen?

Het laatste woord is *remiyyah*: bedrog en vooral zelfbedrog. Ook dat is een belangrijk element van de zonde. Heel gemakkelijk kan men ertoe komen zichzelf bepaalde dingen aan te praten, zodat men op den duur het besef van wat goed en verkeerd is kwijtraakt en wordt tot een dwaas 'die wijs is in zijn eigen ogen'.⁴

Grote en kleine zonden?

Volgens Multatuli is er maar één zonde: het gebrek aan hart of in zuiver christelijke zin, gebrek aan liefde tot God en de naaste. Had Multatuli gelijk, of zijn er misschien wel 10 miljoen verschillende zonden zoals Seth Gaaikema in één van zijn cabaretprogramma's suggereerde?

In de Bijbel worden heel veel verschillende zonden onderscheiden en met name genoemd. Maar aan de andere kant worden al deze zonden tot één grondgegeven herleid: zonde is een gebrek aan liefde voor God en de naaste: zonde is misbruik van de vrijheid die de mens met de schepping meekreeg.

Een vaak gestelde vraag is, of men onderscheid kan maken tussen grote en kleine zonden. Sinds de tijd van paus Gregorius de Grote (504-604) is het de gewoonte om naast de 'gewone' zonden zeven 'hoofdzonden' of 'doodzonden' te onderscheiden. De klassieke hoofdzonden zijn: hoogmoed, toorn, gierigheid, afgunst, onkuisheid, gulzigheid en traagheid. Deze

lijst van 'doodzonden' heeft de eeuwen doorstaan. Niet alleen in rooms-katholieke kring werd deze afbakening gehanteerd, maar ook door de protestanten werd ze min of meer aanvaard. Misschien spreekt deze lijst van 'doodzonden' ons niet meer zo aan en zouden we eerder ondeugden als wreedheid, onverschilligheid, agressie en schijnheiligheid binnen het rijtje plaatsen.

Bijbels gezien is het een hachelijke zaak om op deze manier onderscheid te maken tussen 'gewone' zonden en 'doodzonden'. In de Bijbel worden wel gradaties in zonden erkend. Jezus zelf zei dat de zonden van Kafarnaüm en Betsaïda nog groter waren dan die van Sodom en Gomorra⁵ en dat de Joodse Raad erger zondigde dan Pilatus.⁶ Het onderscheid maken tussen grote en kleine zonden is echter geen menselijke aangelegenheid, maar een zaak van God. Hij alleen kan alles overzien; Hij ziet niet alleen de uiterlijke activiteiten, maar kent bovendien alle achtergronden en verborgen motivaties. Hij 'doorgrondt en kent' de mens in alle opzichten.⁷ Alleen Hij kan met zuiverheid bepalen wat een kleine en wat een grotere zonde is. Maar of een zonde groot of klein is: elke zonde is en blijft een heel ernstige zaak.

Tegen overheden en machten

Zonde is dus meer dan de overtreding van een wetsartikel. Wij zijn eigenlijk al met zonde besmet vanaf onze geboorte. Men heeft daarover allerlei theorieën ontwikkeld. Daarbij valt dan onvermijdelijk het woord 'erfzonde' of, nog nauwkeuriger, 'erfsmet', waarmee bedoeld wordt dat we vanaf onze geboorte met een zondige natuur 'besmet' zijn. Over deze problematiek zijn dikke boeken volgeschreven. Wij willen hier alleen vaststellen dat het een ervaringsfeit is dat we allerlei fundamentele onhebbelijkheden bezitten, die als het ware in ons bestaan zijn 'ingebakken'.

Maar er is nog iets dat ons opvalt als we nadenken over zonde. Er zijn een heleboel dingen die we diep in ons hart niet

willen. De meeste mensen hebben een afschuw van alle geweld en terreur waarmee de wereld en ook ons land overspoeld worden. Wanneer men alle bewoners op de aardbol zou vragen of men oorlog wil, zullen de meesten zeggen dat ze oorlog afgrijselijk vinden. Hoe komt het dan dat we de oorlog niet kunnen uitbannen? Hoe komt het dan dat we er niet in slagen van deze wereld een fijner oord te maken? Op deze en soortgelijke vragen geeft de Bijbel ook een antwoord. Er is een macht die voortdurend actief is om de zonde aan te wakkeren en te stimuleren. In dit verband blijkt vooral de tragische ontoereikendheid van het standpunt van de humanist. Zonde is meer dan een 'menselijk tekort'. De zonde vertoont demonische karaktertrekken. Er is een satan, 'een mensenmoorder van den beginne',⁸ die rondgaat als 'een briesende leeuw'⁹ om na te gaan 'wie hij kan verslinden'.

De satan is 'neergedaald' op aarde 'in grote grimmigheid, wetende dat hij weinig tijd heeft'.¹⁰ Dat maakt de zaak van de mens uit gezien veel moeilijker dan zij al is. 'Wij hebben niet te vechten tegen vlees en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de wereldbeheersers dezer duisternis, tegen de boze geesten in de hemelse gewesten'.¹¹

Uitkomst

Als we de zonde in dit grotere perspectief bezien, zoals hierboven geschetst, vliegt de angst ons naar de keel. De zonde wordt een levensgrote bedreiging. De vraag uit het boek de Openbaring: 'Wie kan bestaan?'¹² dringt zich aan ons op. Maar toch mogen we de zonde niet alleen zien als een *collectieve* bedreiging. In onze tijd wordt dat steeds meer en meer gedaan. Men vraagt aandacht voor het onrecht in de wereld; men spreekt over de zonden van rassenwaan, apartheid, verdeeldheid, ongelijkheid, enz.; men heeft het over 'zondige structuren', die veranderd moeten worden. Natuurlijk kan niet ontkend worden dat zonde in veel gevallen zo'n collectief aspect heeft. Er zijn inderdaad veel toestanden die om verandering en verzoening schreeuwen, maar dat neemt niet weg, dat zonde

in de eerste plaats een *persoonlijk* probleem is tussen God en de individuele mens, tussen God en mij en tussen God en u.

Moet die individuele mens dan verslagen terneer zitten, als hij ziet hoe hij van alle kanten belaagd en ingesloten wordt door zijn zonde? Op die vraag geeft het evangelie antwoord. Het zegt dat er verzoening mogelijk is en dat er bevrijding tot stand gebracht is door Jezus Christus. Er is een offer gebracht en op grond van dat offer kan de mens bevrijd worden van schuld en kan hij gered worden uit zijn heilloze ontoereikendheid. Er is verzoening mogelijk voor de zonde.

Verzoening

Verzoenen wil zeggen dat verschillende partijen die het niet met elkaar eens kunnen worden, weer bij elkaar gebracht worden; dat de kloof die er was overbrugd is; dat er vrede wordt gesloten.

Voordat een echtscheiding wordt uitgesproken, wordt geprobeerd de twee partijen nog met elkaar te verzoenen. Wanneer er conflicten zijn tussen werkgevers en werknemers, moet er soms een commissie van wijze mannen aan te pas komen om de partijen te verzoenen. Wanneer volkeren en landen met elkaar op voet van oorlog leven, proberen andere naties een bemiddelende rol te spelen en de strijdende partijen te verzoenen.

Die betekenis heeft verzoening ook als we het woord gebruiken in verband met het christelijk geloof. God en de mens zijn op voet van oorlog geraakt met elkaar. Juister gezegd: de mens is op voet van oorlog geraakt met God. Er is een enorme kloof gekomen. De mens moet daarom weer met God verzoend worden.

Grote denkers uit het verleden hebben nagedacht over deze verzoening tussen God en de mens. Twee heel belangrijke en bekende benaderingswijzen stammen uit de middeleeuwen.

Anselmus, de aartsbisschop van Canterbury, schreef in de laatste jaren van de elfde eeuw zijn beroemde boek '*Cur deus homo?*' (Waarom God mens werd). Hij probeerde in dit boek de vraag te beantwoorden waarom Jezus naar de aarde kwam om God en de mens te verzoenen. Hij stelt vast dat de mens die aan God onderworpen was zondigde. De mens raakte beladen met schuld, maar kon die schuld niet betalen. De schuld is oneindig, terwijl de mens eindig is. Alleen God *kan* in een oplossing voorzien, maar alleen de mens *mag* de schuld betalen, omdat hij de schuldige is. Vandaar de komst van de God-mens, Jezus.

Abelardus was een theoloog die ongeveer in dezelfde tijd leefde. Ook hij dacht na over diezelfde vraag als waarvoor Anselmus zich gesteld zag. Maar Abelardus benaderde de vraag op een andere manier. Volgens hem is de mens een slaaf van zichzelf. Hij is liefdeloos en kwaad. En het probleem is dat hij moet kunnen liefhebben om gered te worden. Daarom was de dood van Jezus noodzakelijk. Want wanneer liefdeloze mensen beginnen na te denken over het kruis, worden ze zo bepaald bij de atmosfeer van zelfovergave en liefde dat ze tot in hun diepste wezen daardoor beïnvloed worden en ook in hen de mogelijkheid ontluikt om liefde te gaan geven.

Anselmus en Abelardus vertegenwoordigen twee verschillende scholen. Beide theorieën hebben grote waarde. Zij sluiten elkaar niet uit. Elk belichten ze een aspect van de goddelijke verzoeningsdaad.

Door genade

Hoe meer men zich in het onderwerp verdiept, hoe meer men ontdekt, dat het onmogelijk is als kleine, beperkte mens dit grote geheim van de verzoening te doorgronden. Het is een wonder! Het is het kernthema van het christelijk geloof. De apostel Paulus geeft dat onomwonden te kennen als hij aan de christenen in de Griekse stad Korinte schrijft: 'Ik had niet besloten iets te weten onder u, dan Jezus Christus en die gekruisigd'.¹³ Wie probeert zijn gedachten over het begrip ver-

zoening te formuleren, zal aan verschillende facetten recht moeten doen. In elk geval zijn er twee heel belangrijke uitgangspunten.

Het eerste gegeven is: de zonde van de mens, zijn slechtheid; de oneindig diepe kloof tussen de mens en God, die voor de volle honderd procent het gevolg is van de zonde van de mens. Het tweede gegeven is, dat het uitsluitend aan God te danken is dat die kloof overbrugd wordt. Het is alleen door zijn *genade* dat de mens behouden is. De verzoening is helemaal Gods initiatief.

God en de zonde

Wie over Gods houding tot de zonde spreekt, ziet zich geplaatst voor vier mogelijkheden. In de eerste plaats had God de mens zo kunnen maken dat deze niet had kunnen zondigen. Dat heeft God niet gedaan. Hij nam weloverwogen het risico om de mens een vrije wil te geven. Hij wilde niet door robots gediend worden, maar door mensen die steeds weer uit eigen vrije wil en uit liefde voor Hem zouden kiezen.

God had natuurlijk ook de zondige mens kunnen vernietigen. Maar ook in dat geval zou goedheid zonder betekenis zijn geweest, want goedheid verliest alle betekenis als er geen keuze is tussen goed en kwaad.

In de derde plaats had God zijn handen van de zondige mens kunnen aftrekken. Het gevolg zou dan zijn geweest dat de mens zou zijn verdwenen. De zonde is immers per definitie volkomen destructief.

In de vierde plaats was er de mogelijkheid dat God zó met de zonde zou handelen, dat de zonde uiteindelijk overwonnen zou worden.

God heeft voor deze laatste mogelijkheid gekozen. Hij kon de zonde niet over het hoofd zien, want Hij is heilig. Zonde

druist in tegen alles wat Hij is en vertegenwoordigt. Maar Hij wilde ook niet dat de zondaar in het niets eindigt, want Hij is liefde. Daarom heeft Hij - om in menselijke woorden te spreken - een plan ontwikkeld, waarbij Hij de zonde niet over het hoofd hoefde te zien, en toch zou kunnen vermijden dat de zondaar aan zijn zonden ten onder zou gaan.

Dit goddelijke plan noemt men gewoonlijk het 'verlossingsplan'. Het is geen plannetje dat ter elfer ure bij God opkwam. God wordt niet door de gebeurtenissen overrompeld, zoals dat bij ons mensen gebeurt. Hij kent geen verleden, heden of toekomst. Daarom kan gezegd worden dat Jezus Christus 'het Lam is, dat geslacht is, sedert de grondlegging der wereld'.¹⁴

Wat is het beslissende onderdeel van Gods plan? De Bijbel vertelt het ons in simpele bewoordingen. 'Het Woord is vlees geworden'.¹⁵ Of in de woorden van de apostel Paulus: 'God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende'.¹⁶

Hier blijkt tussen twee haakjes het verschil tussen het christendom en de andere godsdiensten. In het christendom gaat het niet alleen om bepaalde 'eeuwige waarheden', maar het gaat erom dat God op een bepaald historisch moment iets gedaan heeft om de kloof die de mens van Hem scheidde te overbruggen. God verzoent ons met Zichzelf door het offer van Christus. Wat dat in diepste wezen betekent zullen we nooit helemaal kunnen vatten. Maar een paar dingen zijn duidelijk. Als we het kruis van Golgota bezien, ontdekken we dat de zonde inderdaad voert tot vernietiging van het allerhoogste en allerbeste. Maar we zien ook het wonder, dat deze zelfde gebeurtenis, die zo duidelijk het verschrikkelijke van de zonde openbaart, tegelijkertijd een openbaring is van Gods totale liefde.

Op Golgota blijkt wat het uiteindelijke resultaat van de zonde is: een volstrekt zondeloos Wezen wordt door de mens ter dood gebracht. Maar op hetzelfde moment blijkt ook wat het uiteindelijke resultaat is van Gods liefde: een zondeloos Wezen sterft vrijwillig als plaatsvervanger van de mens.

Wie had, als we naar het offer van Jezus Christus kijken, gelijk, Anselmus of Abelardus? Zou het niet juist zijn om hun ideeën met elkaar te verbinden? Want inderdaad, Anselmus had gelijk: Christus is onze plaatsvervanger. Hij werd mens om voor ons de zaak weer met God in orde te brengen. Maar ook naar Abelardus' stem moeten we luisteren. Want wie de liefde ziet die in Christus openbaar wordt, kan niet anders dan deze liefde weerspiegelen. Wie in Christus verzoend is, zal ook zelf, overal waar dat mogelijk is, verzoening proberen te bewerkstelligen.

1. 1 Johannes 3:4.
2. Matteüs 5:28.
3. Zie Romeinen 7:15-25.
4. Spreuken 28:11.
5. Matteüs 11:20.
6. Johannes 19:11.
7. Psalm 139:1.
8. Johannes 8:44.
9. 1 Petrus 5:8.
10. Openbaring 12:12.
11. Efeziërs 6:12.
12. Openbaring 6:7.
13. 1 Korintiërs 2:2.
14. Openbaring 1:14.
15. Johannes 1:14.
16. 2 Korintiërs 5:19.

HET EINDE VAN DE DOOD

Sommige oude kerkhoven zien er vriendelijk en haast romantisch uit, zodat je tussen de verweerde zerken doorwandelen vergeet dat je op een dodenakker bevindt. Ik slenterde eens in een Engels stadje, zo'n honderdvijftig kilometer ten noorden van Londen. Ik kwam langs een oude kerk. Het was nog vroeg en de kerk was nog niet open, maar het kerkhof wel. Omdat ik geen haast had, wandelde ik rustig tussen de stenen door en las ik de ingebeitelde, soms haast onleesbaar geworden namen. Ik kwam bij een familiegraf met twee zerken naast elkaar. Bij het lezen van de vijf namen op deze grafstenen, besefte ik dat ik stond bij het monument van een drama dat zich bijna honderd jaar geleden had afgespeeld. Uit de opschriften en de data bleek dat onder deze zerken een man begraven lag die binnen tien jaar zijn vrouw en zijn drie dochters naar dit kerkhof had gebracht, voordat zijn eigen levenloze lichaam na ruim vijftig levensjaren er ook naar toe gedragen was. Wat een verdriet moet zo iemand hebben gekend: jong weduwnaar worden en drie dochters moeten verliezen!

Maar zo'n drama is geen uitzondering. De dood slaat in zo veel mensenlevens onbarmhartig toe. Nog jonge mensen sterven aan kanker. Kinderen raken hun ouders kwijt door een verkeersongeluk, of andersom. Mannen in de kracht van hun leven worden plotseling geveld door een hartinfarct. We weten het allemaal: de dood is een grimmige realiteit.

Zelf ontdekte ik dat al op tienjarige leeftijd, toen ik mee-ging om mijn twee jaar jongere broertje weg te brengen naar het dorpskerkhof. Een paar jaar later stonden we weer op diezelfde plaats, dit keer om mijn vaders kist langzaam weg te zien zakken.

De meeste mensen hebben deze ervaringen. Vrienden die er plotseling niet meer zijn; een man of een vrouw die je moet missen; je ouders of je kinderen die van je worden weggerukt.

De dood is een onontkoombaar gegeven. De hele natuur maakt ons dat duidelijk. Planten en dieren zijn eraan onderworpen, maar natuurlijk treft de menselijke dood ons het meest.

Het vreemde is dat wij als moderne mensen er zoveel moeite mee hebben om deze harde werkelijkheid onder ogen te zien! De dood is er, we weten het, maar we willen er het liefst niet te veel aan herinnerd worden. Vroeger waren mensen vertrouwd met de dood. Men stierf meestal thuis, met de familie rond het sterfbed. De overledene werd thuis opgebaard en van huis uit begraven. De begraafplaats was meestal bij de kerk, midden in de plaats. Buren hielpen bij het dragen van de baar.

Nu sterft men in een ziekenhuis, eenzaam in een klein kamertje, versuft door medicijnen. Velen willen een dode niet meer zien voor ze komen naar de begrafenis of crematie, gebeurtenissen die steeds efficiënter verlopen en waarbij alle mogelijke moeite wordt gedaan om de allerscherpste kantjes te verzachten. De grond uit het gedolven graf wordt soms met kunstgras afgedekt. Men laat de kist dikwijls pas zakken als de familie al vertrokken is.

Zelfs praten over de dood is een taboe. Heel veel mensen sterven onvoorbereid, omdat niemand de patiënt vertelde hoe ernstig zijn toestand was. Gelukkig beginnen er allerlei initiatieven te ontstaan om mensen in de laatste fase van hun leven te helpen. Men praat over een betere stervensbegeleiding. Het is tragisch dat het zover heeft moeten komen.

Maar, of wij de dood proberen weg te stoppen of niet, hij is er! En de dood treft ons allemaal. 'De dagen onzer jaren, daarin zijn zeventig jaren, en, indien wij sterk zijn tachtig jaren'.¹ Zo was het en zo is het. We moeten met die dood in het reine zien te komen en kunnen niet net doen alsof die niet bestaat.

Verdriet mag

Laten we om te beginnen dit vaststellen: we mogen treuren als we met de dood geconfronteerd worden. Sommige mensen denken dat het onchristelijk is om te huilen, omdat dit een gebrek aan geloof zou zijn. Anderen menen dat je er het beste aan doet om je te vermannen. Je moet vechten tegen je tranen. Je moet hard zijn voor jezelf en je verdriet wegschuiven en meteen overgaan tot de orde van de dag. Dat is niet juist. Een mens mag zijn emoties best naar buiten laten komen. Blij zijn en verdriet hebben zijn puur menselijke gevoelens. Ongelukkig degene die nooit echt blij kan zijn, nooit spontaan kan lachen en nooit opgewonden kan raken van vreugde. Maar even ongelukkig is degene die niet kan treuren als daar aanleiding toe is, die niet kan of durft te huilen als er een plotselinge leegte ontstaat, doordat de dood heeft toegeslagen. Van Jezus wordt verteld dat Hij oog in oog kwam te staan met de dood van zijn vriend Lazarus. En hoewel Jezus over de dood heen kon zien, barstte Hij toch in tranen uit. 'Jezus weende',² staat er in de kortste tekst die we in de Bijbel vinden.

De dood is geen vriend, ook al proberen sommige dichters dat in hun verzen wel eens te suggereren. Soms wordt de dood inderdaad verwelkomd als een vriend, bijv. na een lange periode van afschuwelijk, haast mensonterend lijden. Maar dat laat ons alleen maar zien, hoe groot de ellende in onze wereld kan zijn, als zo'n vijand als de dood voor een vriend kan worden aangezien.

De laatste vijand

In diepste wezen is de dood met recht een vijand. Dat is de onopgesmukte taal van de Bijbel: 'De laatste *vijand*, die ontroond wordt, is de dood'.³ De dood hoort eigenlijk niet in deze wereld thuis. De dood is een indringer, die pas zijn kille gelaat kon tonen, nadat de satan er met zijn listen in was geslaagd de mens van God af te troggelen. De Griekse wijsgeer

Socrates werd veroordeeld tot het drinken van de gifbeker. Hij zag niet tegen het moment van zijn dood op. Hij verwelkomde die zelfs en wilde niet dat mensen, zelfs niet zijn vrouw, hem op het laatste moment lastig zouden vallen. Voor hem leek de dood een vriend. Maar wie de christelijke visie op de dood wil kennen, moet eens letten op de laatste momenten die Jezus doormaakte, voordat Hij aan het kruis uitriep: 'Het is volbracht'.⁴ Een aantal uren voor dat ogenblik lag Hij in doods-nood geknield, zweette Hij bloed en riep Hij hartverscheu-rend uit: 'Mijn Vader, indien het mogelijk is, laat deze beker Mij voorbijgaan!'⁵ Jezus zag de dood in het gezicht - de ontkenning van het leven, de totale godverlatenheid.

Wat gaat er dood?

De klassieke christelijke leer ging ervan uit dat de mens bestaat uit een lichaam en een 'ziel'. Soms werd daarbij ook een derde component genoemd, de 'geest', maar het verschil tussen het begrip 'ziel' en het begrip 'geest' bleef over het algemeen nogal mistig. Eeuwen lang hebben tientallen generaties christenen meestal geloofd, dat er zoiets was als een 'onsterfelijke ziel', iets onzichtbaars, dat zich kan losmaken van het sterfelijke, stoffelijke omhulsel. Om die 'ziel' ging het! Het lichaam was eigenlijk maar bijzaak. Het lichaam was immers slechts stof dat tot stof terugkeerde. Maar de 'ziel' verdween op het moment dat de laatste adem werd uitgeblazen, onzichtbaar naar de hemel of naar de hel (of naar het vagevuur). Nog steeds zijn er christenen die dat geloven. Maar hun aantal wordt kleiner. Want meer en meer gaat men inzien dat dit een standpunt is dat men niet 'hard' kan maken met de Bijbel in de hand. De zgn. 'onsterfelijke ziel' is een idee die regelrecht uit de Griekse filosofie stamt en die volstrekt zonder enige bijbelse basis ingeburgerd is geraakt in de christelijke geloofsleer.

Wanneer we in onze Nederlandse bijbelvertaling het woord 'ziel' tegenkomen, moeten we beseffen dat dit een weergave is van een aantal Hebreeuwse en Griekse woorden dat een enorme

scala van betekenissen kan hebben. Soms gaat het om de aanduiding van de totale mens (zoals wij ook wel zeggen dat een stad honderdduizend zielen heeft, d.w.z. mensen en dus geen onsterfelijke, onzichtbare, materiele verschijningen). Soms gaat het om het innerlijk van de mens, zijn emoties en gevoelsleven. Op andere plaatsen wordt het zelfs gebruikt in verband met dieren, of als aanduiding van het menselijke bloed.⁶ Maar nooit kan men in de Bijbel het begrip 'ziel' terugvinden in de betekenis van een onsterfelijk iets dat los van het lichaam kan bestaan, tenzij men van te voren het standpunt heeft ingenomen dat het begrip 'ziel' zo moet worden verklaard en men daarna allerlei teksten in die richting probeert te wringen.

De Bijbel geeft aan dat de mens een *eenheid* is. Lichaam, 'geest' en 'ziel' (wat men daaronder ook moet verstaan) zijn een eenheid. Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat is een feit dat een enorme reikwijdte heeft. In één keer wordt een streep gehaald door de gedachte dat het lichaam van de mens onbelangrijk is. Daarover komen we nog nader te spreken in hoofdstuk negen. En dit is ook beslissend als we de vraag stellen wat er nu eigenlijk gebeurt als we doodgaan. De gedachte dat ons lichaam verteert, terwijl onze ziel voortleeft, kunnen we voorgoed vergeten. Wie doodgaat, gaat helemaal dood! Niet alleen het lichaam sterft, maar *de gehele mens*.

Wat is de dood?

Het bijbelse antwoord op de vraag wat er precies gebeurt bij de dood, krijgen we alleen als we de hele Bijbel er systematisch op nalezen en niet als we hier en daar wat losse teksten uit hun verband peuteren. Het woord 'slaap' wordt dikwijls gebruikt om de dood te karakteriseren.⁷ De dood is kennelijk een toestand van volkomen onbewustzijn. 'De doden weten niets'.⁸ Een hele rij bijbelteksten kan worden genoemd om dit te onderstrepen.⁹ En nergens is er de hoop dat de 'onsterfelijke ziel' uit de kerker van het lichaam breekt om zich te spoeden naar zijn eeuwige bestemming. De profeet Daniël kreeg te

horen hoe de werkelijke gang van zaken is: ‘Maar gij, ga het einde tegen, en gij zult rusten en opstaan tot uw bestemming aan het einde der dagen’.¹⁰ Dat is de bijbelse lijn. Natuurlijk zijn er een paar vaak geciteerde teksten die ogenschijnlijk een andere interpretatie toestaan, maar het is een onveilige manier van bijbeluitleg om een paar moeilijke teksten te gebruiken als basis voor een theorie die door tientallen andere, overduidelijke teksten, die voor geen tweeërlei uitleg vatbaar zijn, wordt weersproken.¹¹ De mens is stof en keert terug tot stof. Dood is dood!

Hoop

Nergens in de Bijbel wordt de hoop geboden dat men de dood kan ontlopen, doordat de ‘ziel’ bij de dood onmiddellijk naar de hemel gaat. De bijbelse hoop is de hoop van de opstanding uit de dood. Omdat we die hoop hebben, krijgt onze droefheid een andere dimensie. We treuren wel als we oog in oog staan met de dood, maar wij zien achter de duisternis van de scheiding, achter de leegte, het licht gloren van herleven en hereniging.¹² De wederkomst van Jezus is, dat zagen we al, een van de meest in het oog springende thema’s van het Nieuwe Testament. Onlosmakelijk daarmee verbonden is de opstanding uit de dood. ‘De Here zelf zal . . . nederdalen van de hemel, en zij, die in Christus gestorven zijn, zullen het *eerst* opstaan’.¹³ Jezus zelf had het ook al gezegd: ‘. . . de ure komt, dat allen die in de graven zijn . . . zullen uitgaan, wie het goede gedaan hebben tot de opstanding ten leven, wie het kwade bedreven hebben, tot de opstanding ten oordeel’.¹⁴

We staan hier natuurlijk voor een enorm raadsel. De opstanding, kan dat eigenlijk? Mensen sterven. Lichamen gaan over tot ontbinding. Graven verdwijnen. As van gecremeerde lichamen wordt uitgestrooid over de zee. Als kind zag ik in mijn kinderlijke fantasie het moment van de opstanding met grafzerken die langzaam maar zeker omhoog werden gedrukt

door de tot leven gekomen overledenen die nu opgewekt (in de dubbele betekenis van het woord!) hun hoofd om de hoek staken. Maar het probleem ligt wel wat gecompliceerder. De opstanding uit de dood is feitelijk een nieuwe schepping. De mens die tot stof vergaan is wordt opnieuw geschapen. De nieuwe mens bestaat niet uit dezelfde materie als waaruit hij voor zijn dood was opgebouwd. (Wij bestaan trouwens nu geen van allen uit dezelfde stof als waaruit we enkele jaren geleden bestonden). Bij de opstanding is er een totaal *nieuwe mens*. Maar wel *dezelfde mens*. De identiteit, de persoonlijkheid, alles wat die mens maakte tot juist die mens, is bewaard gebleven. Hoe? Dat is Gods geheim. Maar het is geen probleem van betekenis als we er echt van uitgaan dat we te maken hebben met een oneindige, alwetende, almachtige God. Er is wel een radicaal verschil tussen die nieuwe, uit de dood opgestane, herschapen mens, en diezelfde mens in zijn vorig bestaan. De doden zullen namelijk 'onvergankelijk'¹⁵ worden opgewekt. Nu lopen we vanaf onze geboorte met de dood in de schoenen. Nauwelijks zijn we 'volwassen' of we beginnen al weer af te takelen. Dat is dan anders. Alles wat aan dood, aftakeling, ziekte, pijn en ellende herinnert is voorbij.¹⁶ Dat wil het zeggen als er staat: 'Dit vergankelijke zal onvergankelijkheid aandoen en dit sterfelijke onsterfelijkeheid'.¹⁷

Maar . . .

Maar hoe zit dat dan allemaal? Zal ik straks uiterlijk lijken op wat ik nu in de spiegel zie? Als ik op middelbare leeftijd zou sterven, word ik dan opgewekt als iemand van om en nabij de vijftig? Of kom ik terug in een verjongde uitgave van zo rond de dertig? Staat iemand die als kind gestorven is op als kind? Om daarna verder te groeien? En zo ja, tot hoever gaat dat groeiproces dan? Hebben alle mensen 'straks', één en dezelfde huidskleur, of hebben we te maken met onvergankelijke Chinezen, onsterfelijke negers en eeuwig levende blanken? Zijn alle herschapen mensen even intelligent? Zo zijn er nog legio vragen te bedenken. Vragen zonder antwoorden. We

krijgen hoegenaamd geen informatie om onze nieuwsgierigheid te bevredigen en als al een heel klein tipje van de sluier wordt opgelicht, ontdekken we, dat kennelijk in die toekomstige situatie het man-zijn en het vrouw-zijn op een andere manier functioneert dan nu.¹⁸ (Voor sommigen die slechte ervaringen in hun huwelijks- of liefdesleven hebben opgedaan is dat misschien een troost, maar voor de meesten is het op het eerste gezicht toch wel een teleurstelling).

Het heeft niet zoveel zin om te speculeren over het 'hoe' van de opstanding. Het gaat om een zo totaal andere situatie, dat wij ons er eenvoudigweg geen enkele voorstelling van kunnen maken. Elke tekening zou een caricatuur worden. Maar dat maakt de hoop niet minder belangwekkend en niet minder levend. Er is hoop! Er is uitzicht! Alles eindigt niet in het niets! Ons bestaan heeft zin! Zonder uitzicht op de opstanding, op leven na dit korte bestaan op aarde, zou het christelijke geloof vrijwel alle betekenis verliezen. Alles wat zou overblijven is: Maak er van wat er van te maken valt! De fatalist, zelfs de atheïstische nihilist, zou daarmee het gelijk aan zijn kant krijgen. Gelukkig staan de zaken er anders voor. De dood is een grimmige realiteit, maar de dood is overwonnen. Er is Eén die sterker is dan de dood. Hij staat er garant voor dat er na dit leven nog iets komt. Hij schrijft achter ons levensverhaal met grote letters: 'Wordt vervolgd', terwijl wij alleen maar 'Einde' hadden kunnen zetten.

In twee groepen

Wij delen de mensen om ons heen in in groepen en klassen: de lagere klasse, de middenklasse en de hogere klasse; intellectuelen en niet-intellectuelen; welgestelden en niet- of minderwelgestelden; geschoolden en ongeschoolden, enz. God kent al dit hokjes waar wij anderen en ook onszelf zo gemakkelijk in plaatsen niet. Hij kent maar één onderscheid, niet gebaseerd op beroep, opleiding, status of salaris, maar op het ver-

schil tussen geloof en ongelooft. Dat geeft bij Hem uitsluitend de doorslag: of iemand Hem dient en gehoorzaamt, of Hem afwijst en niet naar Hem luistert.

Waarom moet dat in dit verband worden opgemerkt? Omdat dit verschil dat God maakt bij de opstanding een heel belangrijke rol speelt. De opstanding speelt zich namelijk in twee fasen af. Er is een 'opstanding ten leven' en een 'opstanding ten oordeel'.¹⁹ Dat wil zeggen dat die ene gebeurtenis simpelweg twee kanten heeft. Er is een tijdsverschil tussen die 'opstanding ten leven' en die 'opstanding ten oordeel'. De apostel Paulus zegt nadrukkelijk dat degenen die 'in Christus gestorven zijn' het *eerst* zullen opstaan.²⁰ En als we nog duidelijker geïnformeerd willen zijn, dan vertelt het laatste bijbelboek ons, dat er tussen die eerste opstanding van de gelovigen en de 'opstanding ten oordeel' (dus van de ongelovigen) duizend jaar zullen verstrijken. 'De overige doden werden niet weder levend voordat de duizend jaren voleindigd waren'.²¹ Natuurlijk is het zaak om bij die *eerste* opstanding te horen: 'Zalig en heilig is hij die deel heeft aan de eerste opstanding: over hem heeft de tweede dood geen macht'.

De laatste generatie

De 'opstanding ten leven' vindt plaats als Christus terugkomt naar onze aarde. Er zal dus een generatie zijn die de komst van Jezus Christus zal meemaken (wij? of de volgende generatie?). Wat gebeurt er met de mensen die hun leven lang naar die geweldige gebeurtenis hebben uitgezien en er dan plotseling mee geconfronteerd worden? Paulus hoopte al dat hij tot die gelukkige generatie zou behoren. Hij schreef: 'Allen zullen we niet ontslapen, maar allen zullen we veranderd worden, in een ondeelbaar ogenblik, bij de laatste bazuin, want de bazuin zal klinken en de doden zullen onvergankelijk opgewekt worden en wij zullen veranderd worden'.²²

Bij een andere gelegenheid herhaalt deze zelfde apostel dat degenen die op het moment van de wederkomst in leven zijn,

zullen delen in het lot van degenen die in onvergankelijkheid uit de dood opstaan.²³ Maar helaas zullen er ook mensen zijn die niet naar de terugkeer van Christus hebben verlangd, maar er de spot mee hebben gedreven, of er gewoonweg niet aan hebben willen denken. Als het laatste uur slaat is er voor hen geen kans meer op behoud. Hun paniek is dan zo groot dat ze zich richten tot de bergen en tot de rotsen en uitroepen: 'Valt op ons en verbergt ons voor het aangezicht van Hem, die gezeten is op de troon. . .', want 'wie kan bestaan?'²⁴

Deze mensen worden niet in dat ondeelbare ogenblik veranderd. Hun wacht slechts de ondergang - de dood. Uit deze dood is geen terugkeer meer mogelijk. Het is de tweede dood, de eeuwige vernietiging. Elk leven dat niet afgestemd blijkt te zijn op de Bron van eeuwig leven eindigt onherroepelijk in deze dood.

Bestaat er een hel?

Het is in zeker opzicht fascinerend om aan de hand van de bijbelse gegevens een schematisch overzicht op te bouwen van alle gebeurtenissen die met de wederkomst van Jezus en met de opstanding uit de dood samenhangen. Ik kan daar zelf toch niet zoveel enthousiasme voor opbrengen. De grote werkelijkheid van Gods daden laten zich niet in handige schema's vatten. In plaats van wegen tot dieper inzicht worden schematische overzichten al gauw tot karikaturen. Waarom zouden we trouwens dit hachelijke werk van het opstellen van een soort 'dienstregeling van de eindtijd' ondernemen? Mijn belangstelling voor het *hoe* en het *wanneer* van allerlei details is nogal beperkt. Als gelovig mens interesseert mij eigenlijk maar één ding: Er is een toekomst. God garandeert degenen die voor het geloof in Hem en zijn Zoon Jezus Christus gekozen hebben, een leven na dit leven. Er komt een vervolg, maar dan op hoger plan, onvergankelijk, onsterfelijk! Maar dat vervolg - dat kan men niet genoeg met klem herhalen - komt niet vanzelf en zomaar voor iedereen. Er moet een keuze worden gemaakt. Een keuze met eeuwige gevolgen.

Dat zelfde gebrek aan interesse heb ik ook als het gaat om de vraag of er nu echt zoiets bestaat als een eeuwig brandende hel. (Of er een vagevuur bestaat, is een vraag die zelfs de meeste katholieken niet meer zonder meer met 'ja' durven beantwoorden.) Het eeuwig brandend hellevuur was eeuwenlang een schrikbeeld. Onvermoeibaar preekte de geestelijkheid hel en verdoemenis om de toehoorders zo bang te maken dat ze er niet meer aan durfden denken iets te doen dat tegen de uitgestippelde wens van de kerk inging.

Dat er een oordeel komt staat vast.²⁵ God maakt uit wie behouden worden en wie niet, of, om te spreken in de termen die we in dit hoofdstuk gebruikten, wie deel heeft aan de 'eerste opstanding' en wie niet. Maar wat gebeurt er dan met degenen die ernaast grijpen? Ik behoef dat niet zo precies te weten. Ik ben vast van plan niet bij deze groep te behoren. Ik heb de keus gemaakt bij God te behoren en bid of ik Hem trouw mag blijven.

Maar toch een korte opmerking om de nieuwsgierigheid van sommigen te bevredigen. Hoewel er enkele bijbelteksten zijn die op het eerste gezicht de indruk wekken dat er een eeuwig brandend vuur is waar alle tegenstanders van God eeuwig zullen branden,²⁶ levert een nauwgezette vergelijking van alle bijbelse informatie een andere conclusie op: de straf voor de ongelovige is eeuwig in die zin, dat deze onherroepelijk, onomkeerbaar is.²⁷ Een beter woord dan 'tweede dood'²⁸ is er eigenlijk niet. De weg van God af eindigt in het niets. Geloven in God en leven in afhankelijk vertrouwen in Hem is leven in de volle zin van het woord, nu en in de eeuwige toekomst.

Een dikke streep

Aan het einde van dit hoofdstuk over dood en opstanding moeten nog een paar dingen worden toegevoegd. Als hierboven de bijbelse visie op de dood correct is weergegeven (en dat

moet men na een onbevooroordeelde overweging van alle feiten wel aannemen), heeft dat nogal ingrijpende gevolgen voor een aantal denkbeelden die grote groepen mensen erop nahouden.

1. Als iemand sterft, leeft niet een deel van hem op de een of andere wijze onmiddellijk voort. Dat wil in elk geval zeggen dat men *na* de dood geen kans meer heeft om zich eventueel nog te 'bekereren'.²⁹ Bij de dood is het lot van elk mens bezegeld. Het volgende moment dat hij meemaakt is de opstanding ('ten leven' of 'ten oordeel').

2. Als er geen 'onsterfelijke zielen' zijn die naar de hemel gaan, zijn er geen heiligen in de hemel die wij kunnen aanroepen om voor ons voorbede te doen bij God. Overigens is de gedachte dat mensen zouden kunnen bemiddelen tussen ons en God in strijd met de allesoverheersende plaats van Christus als de enige Middelaar.³⁰

3. Als er geen bewustzijn is in de dood, kan een definitieve dikke streep worden gehaald door de beweringen van spiritisten, dat contact met de geesten van gestorvenen mogelijk zou zijn. Wat er ook gebeurt als spiritistische mediums hun occulte werkzaamheden bedrijven (en dat er vreemde dingen kunnen gebeuren valt niet te ontkennen), in elk geval zijn er geen contacten met 'zielen' van overledenen, maar moet er een andere verklaring zijn voor deze dingen. Ook deze conclusie krijgt steun van allerlei bijbelse uitspraken, waarin spiritisme ronduit en hartgrondig wordt veroordeeld.³¹

1. Psalm 90:10.

2. Johannes 11:35.

3. 1 Korintiërs 15:26.

4. Johannes 19:30.

5. Matteüs 26:39; zie ook Marcus 14:36 en Lucas 22:42.

6. Voor 'ziel' als aanduiding van de totale mens, zie b.v. Genesis 2:7.

De Statenvertaling gebruikte het woord 'ziel', de Nieuwe vertaling ver-
zorgde dit terecht door het begrip 'levend wezen'.

- Voor het gebruik van het woord 'ziel' in verband met emoties, zie b.v. 2 Samuël 5:8 (Statenvertaling) of Marcus 14:34. In o.a. Deuteronomium 12:23 wordt een verband gelegd tussen het bloed en de 'ziel'.
7. Zie b.v. 1 Korintiërs 15:21; 1 Tessalonicenzen 4:13, 14; Johannes 11:11; Job 14:12; Job 3:11.
  8. Prediker 9:5, 10.
  9. Zie b.v. Job 14:12; Psalm 115:17; Psalm 146:4.
  10. Daniël 12:13.
  11. Vaak wordt in dit verband verwezen naar de *gelijkenis* van de rijke man en de arme Lazarus (Lucas 16:19-31). Daaruit zou moeten blijken dat de arme man direct na zijn dood zich in het gezelschap van Abraham bevindt. Die conclusie kan men echter alleen trekken als men een *gelijkenis* beschouwt als een gedetailleerde historische mededeling. Het is bij een zeer oppervlakkige lezing al duidelijk dat men, door zo te werk te gaan, op allerlei punten in grote moeilijkheden komt. Deze gelijkenis is geen verhandeling over wat er na de dood precies met een mens gebeurt, maar is een les om duidelijk te maken dat de beslissing over onze eeuwige toekomst in *dit* leven valt. Om die les over te brengen maakte Jezus gebruik van een thema dat de joden in zijn dagen welbekend was. Een andere tekst die vaak geciteerd wordt om te bewijzen dat de ziel van een mens direct na het sterven naar zijn uiteindelijke bestemming gaat is Lucas 23:43. Daar lezen we Christus' uitspraak tegen één van de misdadigers die tegelijk met Hem gekruisigd werden: 'Voorwaar, Ik zeg u, heden zult gij met Mij in het paradijs zijn'. Het probleem in deze tekst is de komma, die evengoed *achter* 'heden' als *ervoor* geplaatst mag worden. Die komma is namelijk niet oorspronkelijk. In de Griekse taal kende men dat leesteken niet. Andere bijbelteksten zoals 2 Korintiërs 5:1-9; Openbaring 6:9, 10 en Hebreëen 12:23 worden ook dikwijls aangevoerd. Een goede uitleg van deze soms wat raadselachtig aandoende teksten kan men vinden in uitgebreidere boeken over deze problematiek. Zo kan bijv. verwezen worden naar het wat oudere, maar op dit punt zeer volledige werk van Ds. F.J. Voorthuis: 'Vanwaar, Waartoe, Waarheen', (Uitgeverij Veritas, Huis ter Heide) of naar 'Sterven en dan', door Ds. B. Telder (Kok, Kampen).
  12. 1 Tessalonicenzen 4:13.
  13. 1 Tessalonicenzen 4:16.
  14. Johannes 5:28.
  15. 1 Korintiërs 15:42.
  16. Openbaring 21:1-5.
  17. 1 Korintiërs 15:53.
  18. Lucas 20:34, 35.
  19. Johannes 5:28.
  20. 1 Tessalonicenzen 4:16; zie ook 1 Korintiërs 15:23.
  21. Openbaring 20:5.
  22. 1 Korintiërs 15:52.
  23. 1 Tessalonicenzen 4:17.
  24. Openbaring 6:16.

25. Hebreëen 6:2; 9:27; Openbaring 14:7; enz.
26. Bijvoorbeeld Matteüs 25:41; Judas 7; Openbaring 14:11.
27. De volledigheid en beslistheid van de vernietiging van de goddelozen blijkt heel duidelijk uit teksten als Maleachi 4:1-3; 2 Tessalonicenzen 1:6-9; 2 Petrus 3:10-12.
28. Openbaring 20:6.
29. Dat is de strekking van o.a. de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus (zie noot nr. 11). Overigens wordt steeds aangedrongen op een onmiddellijke keuze, vgl. Jozua 24:15.
30. 1 Timoteüs 2:5.
31. Zie bijvoorbeeld Leviticus 20:27; Deuteronomium 18:10-14; 1 Kronieken 10:13 en vooral Jesaja 8:19.

LEVEN MET DE HEMEL IN DIENST VAN DE WERELD

Iemand zei eens: 'Ik zou best verlost willen zijn, als de christenen er wat verlostert uitzagen'. Daarmee werd onder woorden gebracht wat bij heel veel mensen leeft: christenen moeten waarmaken wat ze zeggen! Ze moeten tonen dat ze anders zijn! In de praktijk blijken veel christenen echter nogal tegen te vallen. 'Zo iemand noemt zich nu een christen!' is een dikwijls gehoorde opmerking.

'Twintig eeuwen christendom en wat hebben de christenen ervan gemaakt?' is een andere beschuldiging die vaak geuit wordt. En hoewel het heel gemakkelijk is met een witz daarop te antwoorden: 'Zeep werd al eeuwen geleden uitgevonden en toch zijn er nog heel wat vuile mensen', ontzenuwt men daarmee toch niet de constatering dat individuele christenen en ook de kerkgemeenschappen in het algemeen lang niet altijd in de praktijk brengen wat men predikt.

Bijzondere mensen

Soms zegt men dat het niet reëel is van christenen iets bijzonders te verwachten. Die opvatting is totaal onjuist. Men mag wél iets bijzonders verwachten van mensen die zeggen dat zij het voorbeeld van Jezus Christus willen navolgen. Niet dat die mensen zonder fouten en gebreken zijn en verschoond zijn van alle onhebbelijkheden. Maar toch moet er iets speciaals zijn aan deze mensen, dat als een vonk moet overspringen.

Want christen-zijn is meer dan een goed mens zijn. Christen-zijn betekent dat men leeft in een andere dimensie; dat er iets aan het leven wordt toegevoegd, dat zich heel moeilijk laat benoemen, maar toch aanwezig is en door andere mensen wordt

bespeurd. Dat dit bijzondere ‘iets’ zo vaak niet overkomt, doet niets af aan deze bewering, maar onderstreept alleen maar dat er kennelijk christenen zijn die eigenlijk niet die naam zouden mogen dragen.

Tweemaal geboren

Geloven is meer dan het onderschrijven van een aantal stellingen over God, de Bijbel, Jezus Christus, enz. Hoe belangrijk het ook is om aan de hand van de Bijbel en met behulp van ons gezonde verstand te proberen enige ordening te brengen in onze denkbeelden over deze belangrijke onderwerpen, toch is dat bij lange na niet voldoende. Er moet in het innerlijk van de mens iets plaatsvinden, wil hij zichzelf met recht een christen, d.w.z. een volgeling van Christus, kunnen noemen. Wat moet er in ons hart gebeuren? Het valt niet mee dat in woorden uit te drukken. Jezus zelf probeerde dit eens duidelijk te maken aan Nikodemus, een geestelijk leider van zijn dagen. Tegen deze man zei Jezus: ‘Ik zeg u, tenzij iemand wederom geboren wordt, kan hij het Koninkrijk Gods niet zien’.¹ Jezus maakte in dit gesprek met Nikodemus een onderscheid tussen ‘uit vlees’ geboren zijn en ‘uit de geest’ geboren zijn. Wat met dat eerste bedoeld wordt is wel duidelijk. Wat met dat laatste, in Gods oog beslissende, wordt bedoeld, klinkt op het eerste gezicht nogal raadselachtig. Maar het is wel duidelijk dat Jezus doelt op een extra dimensie die het leven krijgt, wanneer men zich helemaal op de zaak van God concentreert. Nikodemus, knap als hij was, begreep er niets van. Maar in zijn uitleg ging Jezus niet verder dan de vergelijking te maken tussen het waaien van de wind en deze gebeurtenis. In die tijd wist men niet hoe het waaien van de wind verklaard moest worden, maar men kon wel de kracht ervan ervaren. Zo kan ook de herkomst van die extra dimensie niet op verstandelijke wijze worden verklaard. Maar de gevolgen zijn daarom niet minder reëel.

Wat Jezus met Nikodemus besprak wordt meestal aangeduid met het woord ‘wedergeboorte’. In de loop van de eeu-

wen zijn de woorden van Jezus ontelbare malen bewaarheid geworden. Miljoenen mensen hebben ervaren dat de 'wedergeboorte' een feit is. Wie zich 'aan Christus overgeeft' en het avontuur van het geloof begint, ontdekt dat er meer aan vast zit dan een wilsbeslissing om anders te gaan leven. Van binnenuit ervaart men, dat men nu anders in het leven staat en dat allerlei dingen een nieuwe betekenis hebben gekregen; dat men vreugde ondervindt in die nieuwe manier van leven en dat men er kracht voor krijgt. Met recht kan gezegd worden dat een christen een 'nieuwe mens' is.

Hetzelfde als bekering?

Als men over 'wedergeboorte' spreekt, valt onvermijdelijk ook het woord 'bekering'. Het is moeilijk om exact aan te geven wat het verschil is tussen die twee begrippen. Wie alles precies wil definiëren raakt het spoor bijster. Het is nu eenmaal onmogelijk de werkingen van de Geest in kaart te brengen. Wellicht kan men het zo samenvatten, dat het begrip 'wedergeboorte' vooral te maken heeft met de *goddelijke* kant van de zaak - het onverklaarbare wonder dat men ervaart als men een nieuwe gerichtheid ontvangt - terwijl 'bekering' meer de wilsbeslissing van de *mens* benadrukt. Herhaaldelijk lezen we in de Bijbel oproepen tot bekering. Kennelijk is hierbij dus onze eigen inbreng in het geding. Wij kunnen 'nee' zeggen tegen dingen waar we eerder 'ja' tegen zeiden. We kunnen ons omkeren, en onze hand uitsteken naar God. Waarbij niet gezegd is, dat we dat allemaal kunnen doen, zonder dat ook daarbij op de een of andere manier Gods hulp de doorslaggevende rol speelt.

De heilige Geest

Wanneer we het hebben over 'wedergeboorte' en 'bekering', stuiten we steeds weer op woorden als 'de geest' of 'de heilige Geest'. We moeten uit de bijbelse gegevens wel opmaken dat

er een 'heilige Geest' is. Die hoofdletter staat er niet toevallig, of uit slordigheid. Want de Bijbel laat er geen twijfel over bestaan dat deze heilige Geest de eigenschappen bezit die aan God worden toegeschreven.² In één adem wordt op verschillende plaatsen melding gemaakt van God als de Vader, de Zoon en de heilige Geest.³

Vaak weten we als mensen geen raad met die 'heilige Geest'. We kunnen ons er geen voorstelling van maken. Alleen het woord 'geest' roept al merkwaardige associaties op. En het vaak dweperige geschreeuw over de 'heilige Geest', dat men in sommige kringen hoort, schrikt ons gemakkelijk af.

De realiteit van de heilige Geest is van onvergelykbare betekenis als het gaat om het leven van de christen. Het nieuwe leven waar we net over spraken wordt door de heilige Geest gewekt en de voortgang, de groei van de mens in dat nieuwe bestaan, is zonder deze heilige Geest niet denkbaar. Filosoferen over het 'hoe' en 'waarom' blijft tamelijk onvruchtbaar. De realiteit van de heilige Geest kan ervaren worden door degene die zich voor zijn aanwezigheid openstelt. Hoofdzaak is vast te stellen dat christenen een ongekende kracht tot hun beschikking hebben. Ze kunnen bij de ontplooiing van hun nieuwe bestaan rekenen op de goddelijke steun van de heilige Geest. En dat maakt verschil. Veel zogenaamde christenen hebben dat niet door, en missen daardoor dat bijzondere dat hen tot echte christenen maakt, die op onnaspeurbare wijze ook door hun omgeving als zodanig herkend worden.

Laat ik hier haastig nog één opmerking aan toevoegen. Als wij bij 'bekering' en 'wedergeboorte' te maken hebben met het geheim van de heilige Geest, dan mogen we niet verwachten dat wij precies kunnen voorspellen hoe deze gebeurtenissen zich afspelen. En evenmin kunnen wij aannemen dat wij altijd met één oogopslag kunnen beoordelen of iemand echt 'wedergeboren' of 'bekeerd' is of niet. Het is heel belangrijk om dit te beseffen. Er zijn mensen die zich hun leven lang hebben afgevraagd of zij wel als echt 'wedergeboren' christenen konden

gelden, omdat ze geen spectaculaire innerlijke aardverschuiving hebben meegemaakt. Die mensen hoeven zich niet ongerust te maken. De Geest werkt zoals Hijzelf beslist. Bij de één misschien op een plotselinge, spectaculaire manier en bij de ander via een langzaam proces.

Kennis

Christen-zijn heeft dus te maken met een ommekeer, een nieuwe gerichtheid, maar vooral met die goddelijke doortrokkenheid die aan de 'heilige Geest' wordt toegeschreven. Men zou als gevolg van deze gedachtengang kunnen denken dat christen-zijn dus in belangrijke mate afhangt van gevoelens en niet onder woorden te brengen innerlijke ervaringen. Dat druipt in tegen de al vermelde opvatting van velen dat geloof een systeem van waarheden is, waarvan je overtuigd bent geraakt.

'Ik heb al een geloof', zegt men soms tegen mensen die komen aanbellen om je te bekeren tot een bepaalde richting. Ik hoop dat enigszins duidelijk is geworden dat dit een valse, of op zijn minst onvolledige voorstelling is van wat de kern van het geloof is. 'Geloof nu is de zekerheid der dingen die men hoopt en het bewijs der dingen, die men niet ziet'.⁴ Dat is de tekst die een definitie van geloof het meest benadert. Geloof is hoop, vertrouwen, innerlijke zekerheid.

Maar dat betekent niet, dat de mens niet geïnteresseerd moet zijn in *wat* hij nu gelooft. Welke redenen zijn er om hoop te koesteren? Op *Wie* is de hoop die we hebben gevestigd? Waarin bestaat die hoop? Waar zijn we zeker van? Waarop stoelt ons vertrouwen? Hoe kunnen we meer te weten komen van Hem op wie we vertrouwen, van wat Hij wil en met ons voor heeft?

Geloof heeft zeker naast een emotioneel ook een verstandelijk aspect. Wij zijn met rede begaafde wezens en het ligt voor de hand dat we vragen stellen en antwoorden zoeken. Het is vanzelfsprekend dat we Gods openbaring steeds weer opnieuw met onze beste intellectuele krachten benaderen.

Vanaf het begin hebben de volgelingen van Jezus begrepen dat zij niet alleen een oproep moesten doen, dat de mensen zich moesten bekeren en een nieuwe richting moesten vinden en dat zij hun hart moesten openstellen voor de goddelijke Geest, maar ook dat zij die mensen moesten onderrichten. Zij hebben begrepen dat zij informatie moesten doorgeven over de God die zij dienden, over de Christus die zij volgden en over de voorwaarden waarop redding verkregen kon worden. Het was ook geen wonder dat zij het in hun contact met andere mensen zo aanpakten. Heel scherp herinnerden zij zich de woorden van Jezus, dat zij ‘heen moesten gaan in de gehele wereld’ om de mensen te onderrichten!⁵

Hoewel leerstellingen geen waarde hebben als er niet tegelijkertijd sprake is van een innerlijke beleving, kan men omgekeerd wel stellen, dat een mens die in zijn innerlijk door God is geraakt, automatisch zal vragen naar alles wat hij van God te weten kan komen en hevig geïnteresseerd zal zijn in de informatie die de Bijbel kan verschaffen. Leerstellingen kunnen daarbij een hulp betekenen, een houvast bij de pogingen om zover als ons mensen gegeven is, door te dringen in de goddelijke geheimen.

Het ‘ja’-woord

Het is een menselijke behoefte om officieel bekendheid te geven aan een belangrijke gebeurtenis of een indrukwekkende persoonlijke ervaring. Twee mensen die van elkaar zijn gaan houden, maken op een gegeven ogenblik door een huwelijksluiting aan de buitenwereld officieel bekend, dat ze verder samen door het leven willen gaan. En zelfs in onze tijd, waarin heel wat jonge mensen zo’n traditionele trouwerij met het ‘boterbriefje’ niet meer zo nodig vinden, zoekt men vaak naar middelen om toch publiekelijk bekend te maken dat er sprake is van een vaste relatie.

Wanneer er sprake is van gezinsuitbreiding stuurt men gewoonlijk kaartjes rond om familie, vrienden en kennissen van

de heuglijke gebeurtenis op de hoogte te stellen. Wanneer men veertig jaar bij dezelfde baas heeft gewerkt, verwacht men een receptie en soms een onderscheiding. Belangrijke gebeurtenissen of beslissingen worden op deze en soortgelijke manieren gemarkeerd.

Als iemand besluit de sprong van het geloof te wagen; als zo iemand gelooft dat de ‘heilige Geest’ met zijn innerlijk bezig is; als zo iemand bovendien inzicht heeft gekregen in dat wat volgens de Bijbel de implicaties zijn van in God geloven, dan is dat niet iets waaraan zo maar voorbij kan worden gegaan. Zo’n belangrijke mijlpaal wordt gemarkeerd door een bijzondere gebeurtenis: de doop. Wie tot geloof komt, kan door middel van de doop zijn ‘ja-woord’ aan God geven.

Geloven en zich laten dopen zijn twee begrippen die bij elkaar horen. ‘Wie gelooft en zich laat dopen, zal behouden worden’.⁶ Deze tekst roept heel wat vragen op, maar geeft toch op zijn minst aanleiding om vast te stellen dat in Gods oog de doop heel belangrijk is.

Dopen is dompelen

‘Eén Here, één geloof en één doop’.⁷ Zo staat het er, maar in de praktijk blijkt, dat er wat de doop betreft nogal wat aan die eenheid mankeert. In veel kerken doopt met zuigelingen, meestal door besprenkeling met een paar druppels water, maar het komt ook voor dat men de zuigeling onderdompelt. Soms wordt de doop alleen voltrokken aan mensen die oud genoeg zijn om een persoonlijke keus te maken. Daarbij wordt de methode van besprenkeling toegepast of een volledige onderdompeling.

Het is geen wonder dat de doop volop in discussie is. Want wie de Bijbel op dit punt doorzoekt, zal nergens een spoor van de besprenkeling ontdekken. Het woord *dopen* heeft de betekenis van *onderdompelen*. Dat gebeurt dan ook als er in de Bijbel gedoopt wordt.

In het boek Handelingen komen we bijvoorbeeld het verhaal tegen van de christenprediker die met zijn boodschap gehoor vindt bij een Ethiopiër, die al eerder kennis had gemaakt met de enige God, maar nu, dankzij het verdere contact met deze zending, een duidelijke keuze wil maken.⁸ Woordelijk staat er in het verhaal dat deze beide mensen, zowel de zending als zijn toehoorder, 'afdaalden in het water', waarna de doop plaatsvond. En ten overvloede staat er nog bij dat zij daarna 'uit het water' kwamen. Hoewel de doop die door Johannes 'de Doper' werd toegediend wel in betekenis verschilde met de latere doop van de christenen, was de manier van dopen gelijk. Veelbetekenend staat er in het evangelieverhaal dat deze Johannes een plaats had uitgezocht om te dopen 'waar veel water was'.⁹

De apostel Paulus geeft een diepzinnige beschouwing over de doop.¹⁰ Hij vergelijkt het gedoopt worden met sterven en weer opstaan. Wie zich laat dopen, geeft te kennen dat hij een eind heeft gemaakt aan zijn vorig bestaan, en nu opnieuw wil beginnen. Die verklaring is helemaal op de lijn van wat we eerder over de 'wedergeboorte' zeiden. Wel kenmerkend is, dat deze beeldspraak alleen maar begrijpelijk wordt tegen de achtergrond van gedoopt worden door middel van een letterlijke onderdompeling.

Het onderdompelen bij de doop was in de eerste eeuwen van onze jaartelling vaste regel. Tot in de derde eeuw was het dopen van kleine kinderen grote uitzondering. Men kan zelfs veilig zeggen dat gedurende de eerste zes eeuwen het dopen van volwassenen de overhand bleef houden en dat pas sinds de twaalfde eeuw het begieten of sprenkelen met een klein beetje water de plaats van het helemaal onderdompelen innam.

Een persoonlijke beslissing

In het Nieuwe Testament ontdekken we dat de doop nooit buiten de dopeling omging. Hij *werd* niet gedoopt, maar hij

liet zich dopen, d.w.z. uit eigen vrije wil, als een persoonlijke, weldoordachte beslissing. Jezus' laatste woorden tot zijn leerlingen waren: 'Gaaf dan henen, maakt al de volken tot mijn discipelen en doopt hen in de naam des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes'.¹¹ In die volgorde staat het: Maak ze tot mijn discipelen en doop ze! Aan het einde van het Marcusevangelie wordt hetzelfde gezegd. Daar wordt geloven en gedoopt worden aan elkaar gekoppeld.¹² Maar weer in die volgorde. En Petrus roept zijn gehoor op om zich te bekeren en zich te laten dopen.¹³ Opnieuw in deze volgorde.

Waarom zo moeilijk?

Meestal zal men op basis van het bovenstaande wel willen toegeven dat inderdaad de bijbelse manier van dopen door onderdompeling gebeurde en dat men alleen mensen doopte die oud genoeg waren om zelf gedoopt te willen worden. Maar dan komt toch vaak een aantal bezwaren. Als de doop een symbool is, waarom zou het dan van belang zijn of je veel of weinig water gebruikt? Het is nu eenmaal ingeburgerd geraakt om te sprenkelen. Waarom zou je dat dan veranderen? En een andere veel gehoorde opmerking is: Als je als kind gedoopt bent, mag dat misschien niet helemaal volgens het bijbelse patroon gebeurd zijn, maar dan ga je je toch zeker niet nog eens opnieuw laten dopen?

Laat ik eerst heel kort een antwoord geven op dat laatste bezwaar. Ik kan niet zeggen dat een kinderdoop in alle gevallen zonder waarde is. Als ouders hun kind naar de kerk brengen en te kennen geven dat ze Gods zegen over hun kind willen hebben en als een kerkelijke gemeenschap laat merken dat ze zich ook verantwoordelijkheid voelen voor de verdere (vooral geestelijke) ontwikkeling van dat kind, dan zijn dat heel belangrijke dingen. Maar de doop is er niet voor om dat te onderstrepen. De doop heeft een andere functie. Vanuit de Bijbel geredeneerd moet je zeggen, dat de doop van een zuigeling helemaal geen doop is! Aan die conclusie valt niet te ontkomen.

En dan die andere vraag. Waarom moet het zo moeilijk gaan als het veel eenvoudiger kan? Waarom zou men nu persé die antieke manier van dopen weer moeten invoeren? Laten we voorop stellen dat dopen door onderdompeling weliswaar overvleugeld is geworden door andere manieren van dopen, maar dat er in alle tijden groepen mensen zijn geweest die aan de bijbelse doop hebben vastgehouden en dat er ook vandaag de dag miljoenen mensen zijn die ondergedompeld zijn bij hun doop. Maar het beslissende argument dat voor het handhaven (en herstellen) van de bijbelse manier van dopen pleit, is dat Jezus Christus zelf ondergedompeld werd. Hij liet Zich, voordat Hij met zijn publieke loopbaan begon, dopen door Johannes 'de Doper'.¹⁴ Deze begreep dat niet. Waarom zou Jezus Zich laten dopen? Hij had toch geen verleden waar een punt achter gezet moest worden? Hij kon als zondeloze toch geen 'wedergeboorte' of 'bekering' doormaken en die bezegelen door Zich te laten dopen? Inderdaad, er valt geen enkele reden te bedenken waarom Jezus Zich zou hebben moeten laten dopen, behalve die ene: Hij liet Zich dopen om op deze manier eens en voor altijd aan zijn volgelingen een *voorbeeld* te geven. En wat is dan meer voor de hand liggend dan om dit voorbeeld ook nu nog na te volgen?

Vallen en opstaan

Als je gedoopt bent, dan ben je er nog niet. Een mens verandert niet plotseling van de ene dag op de andere van een zondaar in een heilige. Eigenlijk begint het bij de doop pas. Zoals een kind langzaam maar zeker moet groeien naar de volwassenheid, zo is dat ook het geval na de geestelijke geboorte.¹⁵

Ook nadat men de beslissing heeft genomen om God te gaan gehoorzamen en Jezus' voorbeeld te gaan volgen, maakt men fouten. Het blijft voorkomen dat men dingen doet, waarvan men diep in zijn innerlijk weet, dat men die eigenlijk niet had moeten doen. Alle slechte karaktereigenschappen zijn niet plotseling overwonnen. Als je als een driftig mens het water

ingaat, kom je er niet als een zachtmoedig, nooit meer boos te krijgen persoon weer uit.

Met vallen en opstaan begint men na de doop aan het leven met God. Ook nadat men gedoopt is, zal men elke dag weer in gebed naar God toe moeten gaan om vergeving te vragen voor alle verkeerde dingen. Daarbij is er de zekerheid dat God elke keer inderdaad vergeeft.¹⁶

Aan de andere kant moet er in ons geestelijk leven natuurlijk wel een ontwikkeling zijn waar te nemen. Er moet sprake zijn van groei. En dank zij de goddelijke assistentie van de heilige Geest kan het ons ook inderdaad lukken allerlei onhebbelijkheden langzaam maar zeker te overwinnen. Gemakkelijk gaat dat allemaal niet. In de Bijbel wordt heel vaak gesproken over de 'strijd' van een volgeling van Jezus, waarin men soms het gevoel heeft het onderspit te zullen delven.¹⁷

Nieuwe krachten opdoen

In die strijd staan we er niet alleen voor. Als we verzocht worden om te zondigen - als we soms haast onweerstaanbaar ertoe gedreven worden om juist datgene te doen wat we niet willen, dan moeten we denken aan het feit dat er Iemand is die met ons mee kan voelen. Jezus heeft in principe alle verzoeken gekend die ons overkomen.¹⁸ Hij kan met ons meevoelen. Hij weet waar wij voor staan en is bereid ons door zijn Geest kracht te geven om tegenstand te bieden.

Als het gaat om een strijd, dan ligt het voor de hand om aan wapenen te denken. Inderdaad gaat de Bijbel met deze beeldspraak verder en wordt ons een volledige 'wapenrusting' geboden om stand te houden.¹⁹ Een van de wapenen met de grootste trefkans is het Woord van God, de Bijbel. Wie geestelijk sterk in zijn schoenen wil staan, moet steeds met de Bijbel bezig blijven. De Bijbel is en blijft een reservoir van kracht en inspiratie om op de goede weg te blijven.

Behalve bijbellezen is bidden het fundament voor een gezond geestelijk leven. In het gewone leven kunnen we niet

zonder contact met andere mensen. In het geestelijk leven kunnen we niet zonder intensief contact met God. Het spreekwoord zegt: Nood leert bidden! Zover moeten we het echter niet laten komen. Ook als de nood ons niet tot de lippen is gekomen, is gebed noodzakelijk om geestelijk op peil te blijven. Bidden is een wonderlijk iets. Wij praten, hardop of in onszelf, en denken dat we op die manier contact hebben met God. We gaan ervan uit dat God ons hoort. Hoe kan dat? En hoe kan God luisteren naar al die miljoenen gebeden die elke minuut worden gebeden?

Bidden is vertrouwen dat er een persoonlijke band is tussen God en ons. Bidden is je innerlijk openleggen voor God, met als gevolg dat je nieuwe inzichten krijgt in je situatie en allerlei dingen met andere ogen gaat zien. Bidden is ook (en vooral) *danken* voor alles wat je dagelijks krijgt en wat veelal als zo vanzelfsprekend wordt ervaren, terwijl het toch allemaal niet zo vanzelfsprekend is. Bidden is ook *vragen* om hulp, om genezing, om doorzettingsvermogen en inzicht om problemen de baas te kunnen worden.

Bidden kan overal. En op elk moment. Er is geen bijzondere houding voor nodig. Hoogdravende stadhuistaal kan rustig achterwege blijven. Maar dat betekent niet, dat het niet goed zou zijn aan te sluiten bij de traditie van vele eeuwen en onze eerbied voor God te tonen door onze handen te vouwen en onze ogen te sluiten. Het is helemaal niet erg dat ook te doen als anderen ons kunnen zien. Het is integendeel heel goed dat te doen: anderen mogen best zien dat er nog mensen zijn die contact zoeken met God en zich daar niet voor schamen. Misschien is het voor anderen een aansporing om ook dat contact niet te vergeten.

Vrije mensen

Als we het bovenstaande zo allemaal eens bij elkaar optellen, zou men kunnen denken dat het leven van een christen

toch niet zo gemakkelijk is. Het is immers een strijd, waarbij 'ten bloede' toe weerstand moet worden geboden aan het kwaad.²⁰ En het is een manier van leven die je toch maar een heleboel verplichtingen oplegt. We hadden het al over bijbel-lezen en bidden en in de volgende hoofdstukken volgen nog meer verplichtingen. Een christen *moet* kennelijk heel wat dingen! En dat staat heel wat mensen nogal tegen.

Het lijkt er trouwens op dat we hier op een flinke tegenstrijdigheid zijn gestoten. God verwacht dat we een aantal dingen doen en dat we andere dingen laten. Dat is zo duidelijk, dat niemand eromheen kan. Maar tegelijkertijd lezen we dat de 'waarheid' ons 'vrij zal maken'.²¹ En op een andere plaats wordt ons verzekerd: 'Waar de Geest des Heren is, daar is vrijheid'.²² Als dat waar is, hoe komt het dan dat zoveel christenen zo krampachtig leven? Hoe is het mogelijk dat christen-zijn zo de schijn wekt van een moeizaam gebukt gaan onder regels en wetten? Hoe kan je dan verklaren, dat vaak, naarmate er meer gepreekt wordt over de genade van God waar alles vanaf hangt, er des te meer gehamerd wordt op wat mag en vooral wat niet mag?

Het is een oud probleem. Christen-zijn is vrij-zijn. Maar vrij-zijn is niet hetzelfde als bandeloos zijn en maling hebben aan alle regels en normen. Een groot aantal dingen hebben geen plaats in het leven van een volgeling van Jezus, omdat het dingen zijn die niet verrijken, maar verarmen.

Laten we eerlijk zijn: niet alle ervaringen zijn de moeite waard om ervaren te worden. Er zijn dingen waar een min-teken voor staat in plaats van een plus-teken. En laten we ook even vaststellen dat veel zogenaamd 'vrije', geëmancipeerde mensen, toch niet zo vrij zijn als ze zelf soms beweren. Ze zijn vaak de beste klanten voor de psychiater, omdat ze maar niet van allerlei schuldcomplexen en van de last van het verleden of de last van een onzekere toekomst kunnen afkomen. Men kan immers bevrijd zijn van alle tradities en zich losmaken van allerlei verplichtingen en toch maar niet loskomen van zichzelf.

Daartegenover staan mensen die naar menselijke maatstaven gemeten onvrij zijn (die soms zelfs in een gevangenis zitten - kan het onvrijer?) en toch een besef hebben van innerlijke vrijheid. Hoe kan dat? Dat kan, omdat echte vrijheid niet in de eerste plaats te maken heeft met externe dwang, maar met een innerlijke ervaring. Echte vrijheid is het werk van de Geest. 'Waar de Geest des Heren is, daar is vrijheid'.

Een wet van vrijheid

Dat lijkt de wereld op zijn kop. Toch wordt de wet van God zo genoemd. God heeft ons een gedragscode gegeven als een handleiding om onze houding ten opzichte van Hem en ten opzichte van onze medemensen goed te kunnen bepalen. We denken daarbij in de eerste plaats aan de Wet der Tien Gebeden, maar verder ook aan een aantal andere spelregels die God heeft gegeven. Soms zeggen christenen dat deze wet is afgeschaft, omdat Christus haar teniet zou hebben gedaan. Wie dat zegt is het slachtoffer van een ernstig misverstand.²³ In het volgende hoofdstuk komen we daarop uitgebreid terug.

Er is een vastomlijnde goddelijke gedragscode! Maar dat wil niet zeggen dat deze code een klemmend keurslijf vormt dat de christen aan alle kanten beknelt. Als dat wel het geval is, dan schort er wat aan de mens die dat zo ondergaat en niet aan die wet. De wet van God is er niet om het de mens moeilijk te maken, maar juist om hem te beschermen en hem aanwijzingen te geven hoe hij zijn verhouding tot God zo optimaal mogelijk kan beleven en hoe hij het contact met zijn medemensen zo goed mogelijk kan regelen.

Wie met de juiste instelling deze goddelijke richtlijnen tegemoet treedt, heeft dezelfde ervaring als duizend jaar voor Christus de dichter van een groot aantal psalmen had. Hij 'verlustigde' zich in de geboden.²⁴ Hij hield die wet met plezier. De wet hielp hem een vrij mens te blijven en niet te vervallen in gebondenheid aan allerlei negatieve dingen.

Natuurlijk is eerbied voor de wet en gehoorzaamheid aan de goddelijke regels geen middel om bij God een wit voetje te halen. Eeuwig leven valt niet te verdienen, ook al doet een mens zijn leven lang zijn uiterste best om alle goddelijke geboden zo precies mogelijk na te leven. Wie Gods gunst wil verdienen krijgt altijd de kous op de kop. We moeten het niet hebben van onze goede daden en van onze stipte gehoorzaamheid. We moeten het hebben van de genade van Jezus. We krijgen de eeuwige toekomst gratis, zonder eigen verdienste.²⁵ Is het dan niet vanzelfsprekend dat we, als we dat beseffen, vanuit het diepste van ons hart, willen proberen Gods aanwijzingen te volgen? Als we er zó tegenover staan wordt leven naar Gods wil geen troosteloze last, maar een onvoorstelbaar voorrecht, een ervaring van vrij-en-blij-christen-zijn zonder weerga.

Werken en bidden

Als we de dingen, die we tot nu toe gezegd hebben, bij elkaar optellen, zou men misschien concluderen dat het leven van een christen nogal inactief is. In de eerste plaats telt immers het geloof en niet de werken. In de tweede plaats moeten we voortdurend bidden en in de Bijbel lezen. En dan is er in de derde plaats nog de verwachting van een spoedige komst van Jezus: als Hij binnenkort komt en aan alles op deze wereld een einde maakt, waar zou je je dan voor inspannen?

Hoe belangrijk gebed en bijbellezen ook zijn, een christen mag er niet al zijn tijd mee vullen. Wie zichzelf christen noemt moet beseffen, dat hij daarmee erkent dat hij een opdracht heeft. Wie zelf het evangelie heeft leren begrijpen, zal al het mogelijke gaan doen om ook aan anderen dat goede nieuws (dat is de letterlijke betekenis van het Griekse woord 'evangelie') door te geven. De opdracht die Jezus gaf aan zijn leerlingen, om heen te gaan in de gehele wereld en overal het evangelie te verkondigen, is op ons overgegaan. Die geweldige taak is een van de redenen waarom de kerk werd gesticht. (Daarover

meer in het laatste hoofdstuk). Daarmee houdt het voor een christen niet op. Toen de eerste mens op het aardse toneel verscheen, werd hem de opdracht gegeven om de aarde te gaan bebouwen en in cultuur te brengen.²⁶ Hij moest over de aarde 'heersen'.²⁷ God verwachtte dat de mens iets zou gaan maken van de hem gegeven mogelijkheden en omstandigheden. De mens werd aangesteld als 'rentmeester' om de schepping in naam van God, de Eigenaar, zo goed mogelijk te beheren. Die taak is de mens door de komst van de zonde niet kwijtgeraakt. Integendeel, die taak is alleen maar gecompliceerder geworden. Want niet alleen heeft de mens nog steeds die functie van 'rentmeester', maar bovendien moet hij optornen tegen de gebrokenheid door de zonde die alom manifest is. Zo heeft de mens te maken gekregen met onvruchtbaarheid, honger, ziekte, verdeeldheid en oorlog. Een christen zal al het mogelijke moeten doen om deze negatieve dingen terug te dringen. Hij zal zich inspanssen om nood te helpen lenigen en verzoening tot stand te brengen.

Wie eraan twijfelt of dat tot de taak van een christen behoort moet zich maar eens afvragen waar Jezus zijn dagen mee vulde. Hij was niet de hele dag altijd maar bezig met prediken, maar besteedde een heel groot deel van zijn tijd aan het helpen van zijn zieke en in nood verkerende medemens.

Horizontaal of verticaal?

Men hoort vaak de klacht dat de christenheid zich tegenwoordig alleen nog maar druk maakt om de horizontale dimensie. In plaats van bezig te zijn met bidden, bijbelstudie en meditatie (het verticale) is de kerk verweekeld geraakt in allerlei acties rond de milieu-problematiek, steekt zij haar tijd en energie in het organiseren van vredesweken, geeft zij steun aan mensen die voor hun politieke vrijheid vechten en is zij bezig met allerlei sociale projecten. Men zal moeten toegeven dat de kerk zich soms vereenzelvigd met activiteiten die niet aan de bijbelse normen voldoen. Maar men zal tegelijkertijd zeker

ook moeten toegeven dat het tijd wordt dat de christenen zich opstellen aan de kant van de verdrukten en de zwakke groepen in de samenleving. Want te vaak heeft de kerk de rol gespeeld van verdedigster van de status quo en zich zelfs geschaard aan de kant van de heersende, onderdrukkende klasse.

Wanneer men suggereert dat de kerk zou moeten kiezen vóór het verticale en tégen het horizontale, wordt een vals dilemma geschapen. Het is geen kwestie van óf - óf, maar een zaak van én - én. Dat geldt voor kerkgemeenschappen in hun totaliteit en voor de individuele christenen. *Chirsten-zijn is leven met de hemel in dienst van de wereld.* Met die zin vatten we eigenlijk dit hele hoofdstuk samen.

1. Johannes 3:3.
2. Zie blz. 23, noot 7. Zie verder vooral Johannes 14:15-31 en 16:5-15; Romeinen 8:11; 1 Korintiërs 2:10, 11.
3. Matteüs 28:19; 2 Korintiërs 13:13; 1 Korintiërs 12:4-6.
4. Hebreëen 11:1.
5. Matteüs 28:19; Marcus 16:15.
6. Marcus 16:16.
7. Efeziërs 4:5.
8. Handelingen 8:26-40.
9. Johannes 3:23.
10. Zie Romeinen 6:3 e.v.
11. Matteüs 28:19.
12. Marcus 16:15.
13. Handelingen 2:38.
14. Zie Matteüs 3:13-17.
15. Zie b.v. Efeziërs 4:15.
16. Matteüs 7:7; Lucas 11:9.
17. Zie b.v. 1 Timoteüs 6:12; Hebreëen 12:4.
18. Hebreëen 4:15.
19. Efeziërs 6:10-17.
20. Hebreëen 12:4.
21. Johannes 8:32.
22. 2 Korintiërs 3:17.
23. Matteüs 5:17-19.
24. Psalm 119:47.
25. Romeinen 3:24.
26. Genesis 2:15.
27. Genesis 1:28.

EEN DAG OM NOOIT TE VERGETEN

Er zijn nog steeds, ook in Nederland, verschillende organisaties die allerlei activiteiten ondernemen om de zondagsrust te bevorderen. Zij komen vooral in het geweer als opnieuw ergens een stukje zondagsrust dreigt te worden opgeofferd aan de wil van de meerderheid van de bevolking. Zo deden zich jarenlang in bepaalde plaatsen verhitte discussies voor over de vraag of het plaatselijk zwembad op zondag geopend of gesloten moet zijn. De verdedigers van de zondagsrust beroepen zich op de Bijbel. Daarin staat toch immers dat God een rustdag heeft ingesteld die geheiligd moet worden! En het heiligen van de zondag is wel het laatste waaraan een meerderheid van de bevolking schijnt te denken. De zondag is een dag van uitslapen, recreatie en vermaak bij uitstek geworden. Maar ook al moeten ze iedere keer weer opnieuw een stukje terrein prijsgeven, de strijders voor de zondagsrust geven hun pogingen niet op.

Een betere zaak waardig

Eigenlijk zijn die inspanningen ter bevordering van de zondagsrust een nogal trieste vertoning. Niet alleen vanwege het zo geringe resultaat, maar vooral ook omdat de bijbelse basis ontbreekt. De Bijbel verdedigt nergens de zondagsrust! De zondag is naar bijbelse maatstaven een gewone dag, net als andere werkdagen. De energie die besteed wordt aan het in ere houden van de zondag kan dus aan een veel betere zaak besteed worden.

Betekent dit dat de Bijbel dan van het standpunt uitgaat dat er geen rustdag is en dat alle dagen gelijk zijn? Dat bete-

kent het niet. Niemand kan echter om het onomstotelijke feit heen dat de enige rustdag die door de Bijbel gepropageerd wordt, de sabbat is, de dag die wij gewoonlijk zaterdag noemen. Wie zich op bijbelse grond voor de 'viering' van een bepaalde dag inzet, zal dat moeten doen voor de zaterdag.

Vragen

Maar het houden van de sabbat is toch iets dat alleen bij joden thuishoort? Christenen moeten toch niet terugvallen in het jodendom? Trouwens, al die oudtestamentische wetten, waaronder de regels over de sabbat, zijn voor christenen toch niet meer geldig? En als ze eigenlijk nog wel geldig zouden zijn, dan kan je de klok toch niet meer terugzetten? Je kunt toch niet de hele maatschappij in de war sturen door een andere rustdag in te voeren? En wat maakt het eigenlijk uit op welke dag je eventueel naar de kerk gaat? Zo zijn er meer vragen. Maar laten we ons er nu maar toe beperken om deze paar vragen eens te bekijken.

Alle regels van vóór Christus afgeschaft?

In veel christelijke gemeenschappen wordt steeds weer herhaald dat 'de wet' is afgeschaft, omdat we nu 'onder de genade' leven. Daarmee wordt dan ongeveer bedoeld, dat de mensen in de tijd vóór Christus precies moesten doen wat God door middel van allerlei wetten en regels had voorgeschreven, wilden ze voor Hem acceptabel zijn. Ze moesten *gehoorzamen* en dan kwam het allemaal wel in orde. Maar de mensen die leven sinds Jezus' komst op aarde, staan er anders voor. Ze moeten *geloven* in Jezus en vertrouwen dat Hij alles voor hen in orde brengt. Zij worden niet 'gered' vanwege gehoorzaamheid aan wetten en regels, maar vanwege hun vertrouwen op Jezus.

Door het zo beknopt weer te geven, treedt wel enige vertekening op, maar in grote lijnen treft men deze denklijn vaak

aan. Het wordt dus zo voorgesteld dat er eigenlijk twee systemen zijn die God in zijn relatie tot de mensen hanteert. Een systeem met de nadruk op gehoorzaamheid dat in oudtestamentische tijden vooral voor de joden gold en een systeem dat uitgaat van geloofsvertrouwen, en functioneert sinds Christus op aarde was. Hoe algemeen deze gedachte ook is, zij kan niet resoluut genoeg worden afgewezen. Alleen door deze gedachte in de Bijbel *in* te lezen, kan men tot zo'n conclusie komen, maar zeker niet door een onbevooroordeeld lezen van de Bijbel. Het thema van gehoorzaamheid komt inderdaad steeds weer in het Oude Testament voor, maar niet minder wordt de nadruk gelegd op geloof. (Waren trouwens niet alle offers die gebracht werden gelegenheden om geloof te tonen in de komst van het grote Offer - Jezus?) In het Nieuwe Testament wordt opgeroepen tot onvoorwaardelijk geloof, maar niet minder tot gehoorzaamheid aan de door God voorgeschreven gedragslijn. De tegenstelling: gehoorzaamheid tegenover geloof, is een valse tegenstelling die geen grond heeft in de Bijbel.

Natuurlijk betekent dat niet dat alle wetten en regels die voor het volk Israël golden zonder meer in onze situatie kunnen worden overgeplaatst. Om te beginnen waren er regels die te maken hadden met offerdieren en priesters. Niemand zal die regels nog zo maar willen toepassen en opnieuw een tempeldienst willen gaan organiseren. Er er waren ook allerlei regels die te maken hadden met de specifieke maatschappelijke omstandigheden van enkele duizenden jaren geleden, waarin slavernij voorkwam en waarin bijv. het huwelijks- en adoptierecht hemelsbreed verschilde van het onze. Niet dat we er niet verstandig aan zouden doen om deze regels nauwkeurig te bestuderen! Ze laten ons zien hoe humaan de joodse regels waren in vergelijking tot die van volkeren rondom Israël en brengen ons op allerlei ideeën die ook nu nog de moeite van het in praktijk brengen waard zijn. En dat geldt ook voor aanwijzingen op het terrein van hygiëne en gezondheid. Dingen die enkele duizenden jaren geleden door God voor ongezond zijn verklaard, zijn waarschijnlijk nog ongezonder geworden in de loop der eeuwen. Wie zou daarom zo onverstandig willen zijn

om daar zonder meer aan voorbij te gaan? Maar naast die honderden regels die het totale leven bestreken was er een 'grondwet', waarvan de principes nu nog even actueel zijn als destijds. En het is vooral deze grondwet - de tien geboden - die als een onveranderlijke uitdrukking van Gods wil ook nu nog respect en gehoorzaamheid eist.

De tien geboden afgeschaft?

De vorige generatie christenen heeft met het dogma afgedaan, de huidige met de christelijke moraal. Die uitspraak bevat veel waarheid. Er zijn zelfs theologen die beweren dat er geen absolute zedelijke norm is. Zij zeggen: Je kunt niet vaststellen dat iets onder alle omstandigheden goed en iets anders onder alle omstandigheden fout is. Dat hangt helemaal van de omstandigheden af. De situatie bepaalt of iets goed of verkeerd is!

Toch zijn er heel wat mensen die nog steeds durven beweren dat er wel een aantal absolute onveranderlijke uitgangspunten voor een christelijke moraal is: de tien geboden. En terecht! Wie dat zegt bevindt zich in het best denkbare gezelschap, namelijk dat van Christus. Jezus heeft Zich op dit punt overduidelijk uitgelaten. 'Meent niet, dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om te ontbinden, maar om te vervullen, Want voorwaar, Ik zeg u: Eer de hemel en de aarde vergaat, zal er niet één jota of tittel (wij zouden zeggen: één punt of komma) vergaan van de wet, eer alles zal zijn geschied'.¹

Uit het verband blijkt over welke wet Jezus het heeft.² Hij licht zijn standpunt namelijk toe door enkele voorbeelden aan te halen. Hij gaat daarbij in op het plegen van echtbreuk en het plegen van een moord. Dat zijn twee voorbeelden die alles te maken hebben met de tien geboden. Het opmerkelijke is dat Jezus de diepere betekenis laat zien van deze geboden. Volgens Hem gaat het niet alleen, ja zelfs niet in de eerste plaats,

om de uiterlijke daad, maar om de diepere motieven van een mens. Niet alleen iemand die openlijk ontrouw is tegenover zijn vrouw en avond aan avond met andere vrouwen op stap gaat is een echtbreker, maar ook diegene 'die een vrouw aanziet om haar te begeren', dus die wel graag ontrouw zou willen zijn, maar die het niet durft. En als iemand een vreselijke hekel heeft aan een collega en heimelijk hoopt dat die ander nog eens wat zal overkomen, dan is zo iemand net zo goed een moordenaar als degene die in een opwelling van drift of in koele bloede iemand om het leven brengt. De goddelijke geboden die in oude tijden werden bekendgemaakt zijn door Jezus niet afgeschaft. Hij heeft ze vervuld, d.w.z. Hij heeft het volmaakte voorbeeld gegeven, hoe ze moeten worden uitgeleefd.

Er zijn wel moeilijke teksten over 'de wet', vooral in de brieven van Paulus. Soms wekken ze wel eens de indruk dat Paulus van mening was dat Gods wet teniet was gedaan. Maar hij haast zich om ervoor te zorgen dat men niet tot die verkeerde slotsom komt. Hij vraagt in zijn brief aan de Romeinen: 'Stellen wij dan door het geloof de wet buiten werking? Volstrek niet; veeleer bevestigen wij de wet'.³

Geloof en werken

Het komt aan op ons geloof. 'De rechtvaardige zal uit geloof leven'.⁴ Maar dat geloof sluit niet uit dat men zich afvraagt hoe God wil dat wij ons leven inrichten. Het geloof zal juist die vraag stellen. 'Wat baat het, mijn broeder, of iemand al beweert geloof te hebben, als hij geen werken heeft?'⁵ Deze logische vraag stelt de apostel Jakobus. 'Gelijk het lichaam zonder geest dood is, zo is ook het geloof zonder werken dood'.⁶ Over wat voor 'werken' spreekt Jakobus? Hij doelt vooral op het naleven van de tien geboden. Hij heeft daar trouwens een prachtige naam voor: 'de koninklijke wet der vrijheid'.⁷ Dat hij de tien geboden bedoelt staat vast. Ook hij haalt doodslag en echtbreuk aan als voorbeelden. En hij onderstreept daarbij het belang van consequent zijn in het uitleven van deze god-

delijke grondwet: 'Wie de gehele wet houdt, maar op één punt struikelt, is schuldig geworden aan alle geboden'.⁸

Kan iemand met de Bijbel in de hand volhouden dat de wet van God er niet meer toe doet? Het lijkt mij moeilijk, of sterker nog: onmogelijk, als we bijvoorbeeld naar Johannes luisteren. 'En hieraan onderkennen wij, dat wij Hem kennen: indien wij zijn geboden bewaren. Wie zegt: Ik ken Hem, en zijn geboden niet bewaart, is een leugenaar en in die is de waarheid niet . . . Wie zegt, dat hij in Hem blijft, behoort ook zo te wandelen als Hij gewandeld heeft'.⁹

Er lijkt nog een uitvlucht te zijn. Toen Jezus eens gevraagd werd naar de betekenis van de tien geboden, vatte Hij die als volgt samen: 'Gij zult de Here, uw God, liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw verstand. Dit is het grote en eerste gebod. Het tweede daaraan gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf'.¹⁰ Is dat niet de nieuwe wet die Jezus in plaats van de oude geboden heeft gesteld? Het antwoord is: dit is helemaal geen nieuwe wet. Het is alleen maar een samenvatting die vrijwel woordelijk overeenkomt met wat ook al in het boek Deuteronomium, één van de zgn. boeken van Mozes, staat.¹¹ Zodra iemand zich gaat afvragen hoe deze liefde tot God en tot de medemens concreet moet worden ingevuld, komt hij vanzelf weer bij de tien geboden terecht.

Onveranderlijke uitgangspunten

Sinds men op steeds grotere schaal de tien geboden in de hoek heeft gegooid, is het er in de wereld niet beter op geworden.¹² Een terugkeer naar deze onveranderlijke uitgangspunten zou een keer ten goede teweegbrengen. Maar zoals gezegd: de tien geboden serieus nemen betekent méér dan luisteren naar alleen de letter. Het gaat om de géést van de wet, om de motieven van de mens, om de diepere bedoeling. Als het gebod luidt: 'Gij zult geen andere geboden voor mijn aangezicht hebben', heeft dat niet alleen betrekking op afgodsbeelden zoals

we die in volkenkundige musea aantreffen, maar ook op de manier waarop velen zich bezig houden met hun sport of met hun auto of andere materiële dingen die heel vaak tot afgoden zijn geworden. Als het gebod ons voorhoudt, dat we de naam van God niet 'ijdel' mogen gebruiken, is het duidelijk dat we daarmee worden aangespoord om niet te vloeken. Maar het betekent veel meer. Het houdt in dat we de naam van God niet mogen gebruiken als een vlag om de lading te dekken. Heel was politici zouden zich dat wel eens wat meer mogen aantrekken! Het gebod 'Eert uw vader en uw moeder' zal altijd een uitgangspunt moeten vormen in elke discussie over de generatiekloof tussen ouders en kinderen. Het 'Gij zult niet doden' verbiedt niet alleen moord en doodslag in de gebruikelijke betekenissen van het woord, maar is ook het startpunt bij moeilijke problemen als euthanasie, abortus en militaire dienst.

Niet altijd krijgt men kant-en-klare oplossingen aangeboden. De tien geboden zijn geen wetboek met honderden paragrafen die voor elk moreel dilemma een gedetailleerd antwoord kunnen fourneren. Maar de tien geboden vormen wel evenzovele basisprincipes die door ons kunnen worden gehanteerd als uitgangspunt, terwijl verder ons geweten ons de weg wijst.

Hierover zou nog erg veel gezegd kunnen worden, maar het wordt tijd dat we - na deze omweg - terugkomen bij het onderwerp dat we aan het begin van dit hoofdstuk aansneden: de rustdag. Want als de tien geboden nog waarde hebben, wat doen we dan met het vierde gebod: 'Gedenk de sabbat dat gij die heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar de zevende dag is de sabbat van de Here uw God, dan zult gij geen werk doen'? Hoe kunnen we dat gebod serieus nemen? Het antwoord is erg simpel: Door gewoon te doen wat het gebod vraagt.

Vanaf het eerste begin

Er zijn al heel wat theorieën opgesteld over de oorsprong van de sabbat. In het Babylon van de oudheid noemde men de

vijftiende dag van elke maand 'sjabattu' De gelijkenis met het woord 'sabbat' zorgde ervoor dat het vermoeden ontstond dat de sabbat mogelijk terug te voeren zou zijn op deze Babylonische dag. Als dat zo zou zijn, zou de sabbat geen direct goddelijk gebod zijn, maar een verjoodst stukje Babylonische cultuur. Deze theorie kan echter geen stand houden als alle beschikbare gegevens worden bestudeerd. De verschillend tussen deze 'sjabattu' en de bijbelse sabbat zijn te groot dat van ontlening kan worden gesproken.

Ook heeft men wel gedacht dat de sabbat van oorsprong Kenitisch was. De Kenieten waren een volk dat in het Sinaïgebied woonde. De Israëlieten trokken door dit gebied heen op weg naar het land Kanaän en zouden toen met de sabbat in aanraking zijn gekomen en die hebben overgenomen. Het gaat hierbij om pure gissingen, want we weten vrijwel niets van deze Kenieten.

Weer een andere theorie is dat de sabbat waarschijnlijk eerst een marktdag was die langzamerhand een religieuze betekenis heeft gekregen. Deskundigen die dit onderwerp uitgebreid bestudeerd hebben komen echter tot de conclusie dat de oorsprong van de sabbat nog steeds een raadsel is.

Maar dat is het niet, als we de Bijbel op de allereerste bladzijden openslaan. Daar wordt het geheim ontsluit hoe het komt dat de mens zijn tijd heeft ingedeeld in eenheden van zeven dagen en waar een wekelijkse rustdag vandaan komt. Tijdsindelingen zoals de dag, de maand en het jaar zijn gebaseerd op de gang van hemellichamen. Dat is bij de week niet het geval. De week ontstond bij de schepping. God schiep alles in zes dagen. En op de zevende dag 'rustte' God van zijn werk. Zo staat het er: 'Toen God op de zevende dag het werk voltooid had, dat Hij gemaakt had, rustte Hij op de zevende dag van al het werk, dat Hij gemaakt had. En God zegende de zevende dag en heiligde die, omdat Hij daarop gerust heeft, van al het werk dat Hij scheppende tot stand gebracht had'.¹³ De week is een godsgeschenk en de wekelijkse rustdag, de sabbat op de zevende dag van elke week, is dat ook.

De dag van de joden

Voordat het volk Israël de tien geboden kreeg, functioneerde de sabbat al. Dat kan ons niet verbazen, omdat die sabbat er vanaf het begin was geweest. Toen de Israëlieten in de woestijn rondzwierven en er geen voedsel was, zorgde God voor een wonder. Hij gaf elke dag voedsel, maar elke zevende dag bleef dat voedsel uit. In plaats daarvan gaf Hij op de zesde dag een dubbele portie. Heel duidelijk demonstreerde God daarmee dat die sabbat voor Hem een belangrijke aangelegenheid was.¹⁴

De belangrijkheid van de sabbat komt ook sterk naar voren in de tien geboden. Men zou het sabbatsgebod het hart van de wet kunnen noemen. Herhaaldelijk wordt dat onderstreept. Mozes moest in opdracht van God tegen Israël zeggen: ‘Maar mijn sabbatten moet gij onderhouden, want dat is een teken tussen Mij en u, van geslacht tot geslacht, zodat Gij weet, dat Ik de Here ben, die u heilig’.¹⁵

Een echo daarvan vinden we in de woorden van de profeet Ezechiël, die zo’n duizend jaar later leefde: ‘Heiligt mijn sabbatten, dan zullen deze een teken zijn tussen Mij en u, opdat gij weet, dat Ik, de Here uw God ben’.¹⁶

De sabbat zorgde ervoor dat de Israëlieten elke week opnieuw bepaald werden bij hun afhankelijkheid van God. In de tien geboden wordt een rechtstreeks verband gelegd tussen de sabbat en de schepping en in een enigszins afwijkende versie van de tien geboden wordt de sabbatviering in verband gebracht met de bevrijding die Israël had ervaren uit de Egyptische slavernij.¹⁷

De sabbat had een bijzondere betekenis voor de Israëlieten die als geen ander volk de bevrijdende hand van God hadden gevoeld. Maar het was bepaald niet de bedoeling dat de sabbat een exclusieve aangelegenheid zou zijn voor één volk. Ook andere volken moesten kennis maken met de sabbat en deze dag gaan ‘heiligen’.¹⁸ In feite was het één van de hoofdropdrachten voor Israël om daarvoor te zorgen.

De dag van Jezus Christus

Jezus keerde zich af van allerlei godsdienstige gebruiken die Hij niet als zinvol beschouwde.¹⁹ Hij keerde zich tegen loze tradities en ging meer dan eens dwars tegen de gangbare gewoonten in. Maar op het punt van de sabbat sloot Hij zich aan bij het patroon van zijn tijdgenoten. Hij ging 'naar zijn gewoonte' op de sabbat naar de synagoge (d.w.z. de plaats van de joodse eredienst).²⁰

Niet dat Jezus geen kritiek had op de manier waarop men in zijn tijd deze dag hield. In de tijd tussen het Oude en het Nieuwe Testament hadden de joodse wetgeleerden een minutieus stelsel gefabriceerd dat nauwkeurig aangaf wat je wel en wat je niet op de sabbat mocht doen. Daarmee was eigenlijk het wezen van de sabbat ontkracht. De sabbat was op die manier geworden tot een loodzware last. Tegen die manier van de sabbat houden ging Jezus in.²¹ Hij liet zien dat het ook heel anders kan. Hij gaf een volmaakt voorbeeld van hoe de sabbat kan functioneren, zodat de mens er lichamelijk en geestelijk wel bij vaart. Het is een voorbeeld dat navolging verdient. Want Jezus is niet zo maar iemand. Hij is de Heer, ook de Heer van de sabbat.²²

De leerlingen van Jezus sloten zich vanzelfsprekend bij Jezus' sabbatviering aan. Ook toen Jezus er niet meer was en zij de wereld introkken om het goede nieuws te vertellen, bleef de sabbat deel uitmaken van hun leefpatroon. Van Paulus lezen we steeds dat hij op sabbat naar de synagoge ging.²³

Als er een verandering zou zijn geweest, dan had het Nieuwe Testament ons daar zorgvuldig over ingelicht. Maar het Nieuwe Testament gaat uit van de veronderstelling dat de sabbat een zo vanzelfsprekend onderdeel is van de christelijke geloofsvisie, dat daar verder geen woorden aan behoeven te worden gewijd. Jezus had toch immers een duidelijk voorbeeld gegeven. En Hij had toch gezegd dat Hij niet gekomen was om de wet teniet te doen, maar juist om die aan ons voor te leven! Hoe zouden er dan misverstanden kunnen ontstaan?

Een langzame verandering

De verandering van sabbat naar zondag vond niet plaats van de ene dag op de andere. Vooral de laatste tijd is nogal wat historisch onderzoek gedaan naar de vraag hoe en wanneer die verandering precies in zijn werk is gegaan. Daarbij is gebleken dat het een nogal ingewikkeld proces is geweest. Op sommige plaatsen werd aan het einde van de eerste eeuw en in het begin van de tweede eeuw de zondag gevierd naast de sabbat. In de tweede helft van de tweede eeuw begon op veel plaatsen de zondag de overhand te krijgen. Verschillende christelijke leiders gingen beweren dat de sabbat een joodse aangelegenheid was en dat christenen de dag waarop Jezus uit de dood was opgestaan moesten gedenken. Toch was die gedachtengang niet algemeen. De geschiedschrijver Socrates meldt in de derde eeuw dat in zijn dagen de sabbat nog overal werd gevierd, behalve in Alexandrië en Rome.

In het veranderingsproces heeft de kerk van Rome inderdaad een doorslaggevende rol gespeeld. Maar ook de Romeinse keizer was erbij betrokken. Keizer Constantijn maakte in 321 de zondag de officiële rustdag voor zijn christelijke rijk.

Dat gebod deed de sabbat niet overal verdwijnen. Er bleven mensen die meenden dat de sabbat de bijbelse rustdag was. De Kelten ten tijde van Columba (521-597) bleven in groten getale de sabbat houden. In Phrygië in Klein-Azië waren er tussen de achtste en twaalfde eeuw groepen mensen die dat ook deden.

Dergelijke groepen waren er ook in West-Europa in de twaalfde eeuw, in Noorwegen in de vijftiende eeuw en in Zweden en Finland in de zestiende eeuw. Ook onder de Waldenzen waren er sabbatvierders. Toen de kerkhervorming aanbrak kwam de vraag 'sabbat of zondag' ook aan bod. Luther werd met het probleem geconfronteerd, maar sprak zich tegen de sabbat uit. De meer radicale hervormers - de Anabaptisten - wilden niet alleen het herstel van de doop door onderdompeling, maar sommigen onder hen streden ook voor het herstel

van de rustdag op de zevende dag van de week. De Zevendags Baptisten die aan het einde van de zestiende eeuw in Engeland ontstonden en sinds 1671 ook in de Verenigde Staten vertegenwoordigd waren, kunnen op deze Anabaptisten worden teruggevoerd.

Samenvattend kan men zeggen dat de verandering van sabbat naar zondag een puur menselijke, grotendeels politieke zaak is geweest (waarbij de invloed van het heidendom met zijn zonnecultus niet onbelangrijk was), maar dat er altijd wel mensen (zij het een kleine minderheid) zijn geweest, die zich daar niet bij wilden neerleggen, maar de bijbelse rustdag in ere hebben gehouden.

Is de opstanding dan niet belangrijk?

Wie vraagt waarom de meeste christenen de zondag als rustdag houden, zal meestal het antwoord krijgen dat de zondag de dag is waarop Jezus is opgestaan en dat die dag daarom boven alle andere dagen uitsteekt. En, zo zegt men er dan vaak bij, de opstanding is toch wel zo belangrijk dat men daar elke week bij stil moet staan. Dat laatste moet zonder meer worden toegegeven. De opstanding van Jezus is de basis voor het christelijke geloof. Het is de grootste gebeurtenis die ooit heeft plaatsgevonden. Eens per week daaraan denken is het absolute minimum. Het is een thema dat eigenlijk elke dag in onze gedachten moet zijn.

Maar belang hechten aan Jezus' opstanding en overwinning over de dood, wil niet zeggen dat onze belangstelling voor iets anders dat ook heel belangrijk is, moet vervagen en de sabbat dan maar moet verdwijnen. De sabbat is een goddelijke instelling. Ten onrechte hebben mensen zich aan die dag vergrepen. Helemaal onverwacht was dat niet, want de profeet Daniël voorspelde al dat er een poging gedaan zou worden om Gods wet en de goddelijke tijdsindeling te veranderen.²⁴ De afkeuring die daar over wordt uitgesproken is wel zo duidelijk dat

niemand die daarvan op de hoogte is zich in het kamp zou willen bevinden van hen die zó met Gods geboden omspringen.

Een streepje voor?

Hebben mensen die zich aan de sabbat houden bij God dan een streepje voor en zouden al die mensen die het bij de zondag houden door God veroordeeld worden?

Niemand heeft het recht om op Gods rechterstoel te gaan zitten. Maar een paar dingen staan vast. In de eerste plaats kan men nooit Gods goedkeuring *verdienen*. Wij kunnen niet bij God in een goed blaadje komen door krampachtig alle geboden tot op de letter na te volgen. God accepteert ons op grond van ons geloof. Maar is het dan niet vanzelfsprekend om, als blijk van dankbaarheid, Gods richtlijnen helemaal au sérieux te nemen en Hem te laten blijken dat we bereid zijn te doen wat Hij vraagt? Zou iets ons te veel kunnen zijn na wat God voor ons heeft gedaan?

In de tweede plaats moeten we dan bedenken dat God het zwaar opneemt als wij denken dat we onze *eigen regels* in de plaats van *zijn regels* kunnen stellen. We eren God 'tevergeefs' als we het zo aanpakken.²⁵ God verwacht van ons dat we consequent zijn. Wij mogen denken dat het niet veel uitmaakt of we nu de ene dag aan God wijden of de andere. Maar God denkt daar niet zo over. De sabbat is voor Hem iets heel speciaals, een dag waar Hij een bijzondere zegen aan verbonden heeft.²⁶ De vraag is: Willen we God trouw zijn, ook als het iets kost? Ook als er wat maatschappelijk ongemak aan verbonden is?

In de derde plaats moeten we goed beseffen, dat Gods opvatting over het vieren van de sabbat heel wat anders inhoudt dat de wijze waarop de meeste mensen de zondag doorbrengen. Dat is belangrijk genoeg om nog even op in te gaan.

Heiligen

In het gewone spraakgebruik klinkt het woord 'heilig' een beetje griezelig, maar in de Bijbel is het een heel gewoon woord. Het heeft de betekenis van 'apart zetten voor een bepaald doel'. Als de 'gelovigen' worden aangesproken als 'heiligen' (wat heel vaak gebeurt), moet men daar niet uit afleiden dat het over mensen gaat die nooit meer iets verkeerd doen, maar over mensen die uit de grauwe massa zijn losgekomen en een duidelijk doel nastreven.

Een dag 'heiligen' wil zeggen een dag apart houden voor een bepaald doel. De sabbat heiligen wil dus zeggen de sabbat tot een andere dag maken als alle andere dagen; ervoor zorgen dat de sabbat eruit springt. Hoe, dat zal iedereen zelf moeten invullen. Maar al lezend in de Bijbel ontdekken we wel dat er verschillende elementen zijn die daarbij een rol spelen. In de eerste plaats vormt de sabbat natuurlijk een onderbreking van het normale werk. Dat is in onze tijd niet meer zo iets bijzonders, want de meeste werknemers in West-Europa hebben nu een vijfdaagse werkweek.

Het volgende punt is dat het een dag is waarop God in het middelpunt van onze belangstelling moet staan. Dat is niet even naar de kerk gaan en daarna de rest van de dag karweitjes doen. God moet de hele dag centraal staan in ons doen en denken. Het is daarbij ook de dag bij uitstek om bezig te zijn met onze medemensen, onze gezinsleden, maar ook de mensen die wat verder weg staan. Het is de dag om erop uit te gaan en van Gods natuur te genieten. Kortom, het is een dag die helemaal anders is dan alle andere dagen.

Dat zal dan wel een vervelende dag zijn, zullen sommigen misschien denken, die opgegroeid zijn met het niet-fietsen-op-zondag en deze manier van denken nu getransporteerd zien naar de sabbat. Niets is minder waar. Wie de sabbat ervaart als een last en alleen oog heeft voor een catalogus van geboden en verboden, van wat je die dag wel en vooral niet mag doen, heeft het geheim van de sabbat niet ontdekt.

De sabbat moet vooral ook een gezellige dag zijn, waarop je het echt naar je zin hebt. Misschien moeten we wat dat betreft wat leren van de joden die, ook al in bijbelse tijden, het gezelligheidselement op ongeëvenaarde wijze wisten te verbinden met godsdienstige feestdagen.

Met het woord *geheim* is de sabbat het beste getypeerd. Wat het vieren van de sabbat voor je betekent, ontdek je pas als je ermee begint. Dan ontdek je dat het iets heel anders is dan alleen maar je rustdag van de ene naar de andere dag verschuiven. Ik kan niet verklaren hoe dat komt. Het zou kunnen dat je het houden van een rustdag op een dag waarop de meerderheid gewoon zijn dagelijkse gang gaat, veel intensiever ervaart en die dag dus meer voor je gaat betekenen. Maar in diepste wezen is die bijzondere ervaring terug te voeren op de zegen die God aan die dag verbonden heeft.

Ons antwoord

Wat in dit hoofdstuk is gezegd is heel simpel. God heeft in een tiental regels duidelijk gemaakt wat de normen zijn voor ons gedrag. Er is geen enkele reden te bedenken waarom die regels nu niet meer zouden gelden. Eén van die regels is het houden van de rustdag op de zevende dag van de week, d.i. de huidige zaterdag. Christus heeft die regel niet veranderd. De apostelen die bij Jezus in de leer waren geweest, hebben dat ook niet gedaan. De verandering is een latere ontwikkeling die Gods goedkeuring niet heeft. God wil dat zijn volgelingen consequent zijn. Dat mag Hij ook wel verwachten. Hij heeft immers alles gegeven wat Hij had om ons uit de zonde op te beuren. Zouden wij dan terugschrikken voor de gehoorzaamheid die Hij van ons vraagt? Zou onze liefde voor God niet zo ver kunnen gaan dat we zonder tegenspartelen doen wat Hij vraagt?

Wanneer Johannes in de Openbaring de gelovigen van de 'eindtijd' identificeert, noemt hij als één van de kenmerken

het houden van de geboden.²⁷ Het is zo eenvoudig, dat het verbijsterend is dat zo vele mensen eraan voorbij gaan.

1. Matteüs 5:17,18.
2. Matteüs 5:21-32.
3. Romeinen 3:31.
4. Romeinen 1:17.
5. Jakobus 2:14.
6. Jakobus 2:26.
7. Jakobus 2:8, 12.
8. Jakobus 2:10.
9. 1 Johannes 2:6.
10. Matteüs 22:37, 38.
11. Deuteronomium 6:5.
12. Zie Exodus 20:1-17 en Deuteronomium 5:6-21.
13. Genesis 2:2, 3.
14. Exodus 16.
15. Exodus 31:13.
16. Ezechiël 20:20, zie ook vers 12.
17. Exodus 20:11; Deuteronomium 5:15.
18. Zie b.v. Jesaja 56:1-8.
19. Zie b.v. Marcus 2:18-20.
20. Lucas 4:16, 31.
21. Zie o.a. Marcus 2:23-28; Matteüs 12:1-8; Lucas 6:1-5 en Matteüs 12:9-14 en alle parallele teksten.
22. Matteüs 12:8; Marcus 2:28; Lucas 6:5.
23. Handelingen 17:3.
24. Daniël 7:25.
25. Matteüs 15:9; Marcus 7:7.
26. Genesis 2:3.
27. Openbaring 12:17; 14:12.

GODDELIJKE ECONOMIE

Van alle kanten wordt ons duidelijk gemaakt dat we niet alleen op de wereld zijn. We hebben te maken met onze medemens die ook recht heeft op een *menswaardig* bestaan. We kunnen onze westerse welvaart niet op egoïstische manier alleen voor onszelf houden. We kunnen de energiebronnen niet zorgeloos opmaken en de volgende generatie met onoplosbare problemen opzadelen. We kunnen niet toelaten dat het milieu zo wordt aangetast, dat het leven voor grote groepen mensen nu en na ons onleefbaar wordt.

Gelukkig worden steeds meer mensen zich van hun verantwoordelijkheid bewust. Het is echter niet voldoende zich verantwoordelijk te voelen jegens andere mensen - hoe belangrijk dat ook is. Men moet zich in de allereerste plaats verantwoordelijk weten tegenover God. De menselijke opdracht is niet alleen zo te leven dat wijzelf en onze medemensen een menswaardig bestaan hebben, maar ook ervoor te zorgen dat God de plaats krijgt in ons denken en doen die Hem toekomt.

Alles is van God

Wie uitgaat van het feit dat God de Schepper is, legt daarmee vast dat God de Eigenaar is van alles - van alles wat het heelal en van alles wat deze aarde te bieden heeft: de natuur, de dieren en de mensen. De Bijbel onderstreept dat telkens weer.¹ Onze positie kan het beste omschreven worden met het misschien wat ouderwets klinkende woord 'rentmeester'. Wij moeten namens God zijn bezit naar ons beste vermogen beheren. Direct na de schepping werd de eerste mens opgedragen om in naam van God over de schepping te heersen.² Het eer-

ste wat de mens deed was de dieren van een naam voorzien, zodat de schepping voor hem enigszins overzichtelijke zou worden.³ Hij kreeg verder de taak de tuin, waarin God hem geplaatst had, te verzorgen.⁴ Na de zondeval werd die opdracht verder uitgebreid en werd hem gezegd de *aarde* te cultiveren.⁵ God verwacht veel van de mens. De mens is niet voor niets een van de hoogste schepselen, die maar in weinig voor de engelen onderdoet.⁶

God ziet graag dat het de mens goed gaat bij het volvoeren van die taak. Uit de vele beloften die God aan het volk Israël gaf, blijkt duidelijk dat materiële voorspoed een voor God heel acceptabel ideaal is. Zelfs rijkdom wordt door God niet veroordeeld, als die eerlijk verkregen is. Het belangrijkste is dat de mens zijn plaats weet: beheerder van wat hem door God is toevertrouwd.

Beheerder van de aarde

God dienen heeft regelrecht te maken met de zorg voor het milieu. Helaas hebben veel christenen hun opdracht niet voldoende serieus genomen en moeten allerlei actiegroepen die strijden voor het behoud van het milieu, de kerken op dat punt wakker schudden. Het vernielen van grote stukken natuurgebied, de ondergang van vele diersoorten, de verstoring van het biologisch evenwicht op vele plaatsen - om maar een paar dingen te noemen - gaat regelrecht in tegen de opdracht van de mens om de aarde te cultiveren. Op ongehoord onverantwoordelijke wijze is met de bronnen van de natuur omgesprongen. En hoewel er op veel plaatsen een proces van bewustwording op gang gekomen is, gebeuren er nog steeds dingen die van een uitermate slecht rentmeesterschap getuigen.

Een christen hoeft niet tegen alle vooruitgang te zijn. De voortgang van de techniek heeft veel goeds gebracht. Niemand kan dat echt betwijfelen. Maar evenmin kan men momenteel nog bestrijden dat de technologische ontwikkelingen in de hand moeten worden gehouden en dat er 'grenzen zijn aan de groei'.

Er komt een eind aan de hoeveelheid land die aan asfaltwegen kan worden opgeofferd. Er zijn grote (misschien te grote) risico's verbonden aan de bouw van kerncentrales. Er komt een moment - en volgens velen is dat al gekomen - dat de productie van allerlei kunststoffen moet worden afgeremd.

Steeds meer wordt kritiek geleverd op de ons vertrouwde maatschappijvorm die gericht is op de vervaardiging van steeds grotere hoeveelheden consumptiegoederen met korte levensduur, door machines die steeds meer door computers in plaats van door mensen gestuurd worden. Er wordt geroepen om een nieuwe levensstijl, die meer ruimte geeft aan de mens en zijn ontplooiing en waarbij men tracht de nare bijverschijnselen van de westerse welvaart in te tomen. *Welzijn* in plaats van louter *welvaart*, is een veelgehoorde kreet.

Christenen dienen in de voorste gelederen te staan in deze maatschappijkritische stellingname. Want het kan christenen die de Bijbel lezen en zich ernstig afvragen wat Gods bedoelingen zijn met de schepping, niet ontgaan, dat er heel wat is dat op zijn minst moet worden bijgestuurd.

Realistisch

Maar laten we realistisch zijn. We kunnen (en moeten) praten over structuren die veranderd moeten worden, maar of dat veel concrete resultaten heeft, lijkt twijfelachtig. Laten we daarom eens bekijken op welke gebieden wel directe resultaten te boeken zijn. Er is een aantal mogelijkheden in ons privéleven die ons allerlei kansen biedt om ons 'rentmeesterschap' vorm te geven. We behoeven maar te denken aan onze gezondheid, onze persoonlijke talenten, onze tijd en ons bezit.

Ons lichaam is belangrijk

God dienen heeft niet alleen met ons innerlijk te maken. Paulus vermaant de christenen van de gemeente te Rome om

hun lichamen te stellen 'tot een levend, heilig en Gode welgevallig offer'.⁷ In één van zijn andere brieven, namelijk in die aan de Korintiërs, zegt hij het nog indringender: 'Of weet gij niet, dat uw lichaam een tempel is van de heilige Geest, die in u woont, die gij van God ontvangen hebt, en dat gij niet van uzelf zijt? Want gij zijt gekocht en betaald. Verheerlijkt dan God met uw lichaam'.⁸ Dat is dus het ondubbelzinnige uitgangspunt: We zijn niet van onszelf. We zijn Gods eigendom. We moeten ons lichaam op de juiste manier beheren.

Als moderne mensen moet ons dat zeker aanspreken. Het is zo langzamerhand wel algemeen bekend dat er een intense wisselwerking is tussen geest en lichaam. Heel wat mensen zijn ziek, omdat ze psychisch niet in orde zijn. We spreken over psychosomatische ziekten, d.w.z. ziekten met lichamelijke gevolgen, maar veroorzaakt door psychische factoren. En aan de andere kant is ook een positieve instelling een heel belangrijke factor als men gezond wil worden of blijven.

'Een gezonde geest in een gezond lichaam', zegt men terecht. Daarom moet men er alles aan doen om zijn lichaam in een zo optimaal mogelijke conditie te houden. Dat heeft altijd gegolden, maar dit geldt in steeds heviger mate in onze tijd van stress waarin het levenstempo steeds sneller wordt. Recreatie, rust, voldoende lichaamsbeweging en gezond eten zijn net zo goed onderdeel van een christelijke leefwijze als bidden en in de Bijbel lezen.

Wat ge ook eet of drinkt . . .

Gelukkig gaat er een golf van bewustwording door onze westerse wereld op het punt van onze voedingsgewoonten. Steeds meer mensen beginnen te beseffen dat we op een verkeerd spoor zitten met allerlei kant-en-klaar produkten vol kleurstoffen, met allerlei calorie-rijke en cholesterol-rijke voedingsmiddelen en allerlei gedenatureerde produkten. De vraag naar gezonde voeding begint een steeds grotere omvang te

nemen. Voor sommigen is gezond eten een obsessie geworden waar men de hele dag mee bezig is. Maar dat wil niet zeggen dat men zich door het voorbeeld van deze overdreven gezondheidsmaniakken ertoe moet laten verleiden onverschillig te blijven staan ten opzichte van wat men eet.

In het allereerste begin gaf God de mens voorschriften voor een gezond dieet. Hij gaf niet alles wat wij nu eten vrij voor de menselijke consumptie. 'Ik geef u al het zaaddragend gewas op de gehele aarde en al het geboomte, waaraan zaaddragende vruchten zijn'.⁹ Pas na de zondeval werd de voeding uitgebreid met groenten.¹⁰ En na de wereldwijde zondvloed in de tijd van Noach gaf God de mens voor het eerst toestemming om het vlees van bepaalde dieren te eten.¹¹ Er werd onderscheid gemaakt tussen 'reine' en 'onreine' dieren en alleen die eerste categorie werd, wegens gebrek aan ander voedsel, toegelaten als voeding.¹²

De joden hebben dit onderscheid tussen 'kosjer' en 'niet-kosjer' altijd vastgehouden. Daarin zijn ze voor de meeste christenen een voorbeeld geweest, want er is geen aanleiding om te veronderstellen dat God later zijn bedoelingen zou hebben gewijzigd en ook de 'onreine' dieren voor menselijke consumptie zou hebben bestemd.¹³ Welke redenen God had om dit onderscheid te maken tussen 'rein' en 'onrein' is niet in alle opzichten duidelijk. Vast staat dat sommige soorten 'onrein' vlees, zoals varkensvlees, minder gezond zijn dan andere vleessoorten.

Meer en meer wordt door velen benadrukt dat helemaal geen vlees te eten, Gods oorspronkelijke bedoelingen wellicht nog het meest benadert. Hoe men daar ook tegenover mag staan, feit is wel, dat er momenteel heel goede vervangingsmiddelen zijn voor vlees en dat een geringere vleesconsumptie in het belang zou kunnen zijn van de wereldvoedselsituatie. Zonder ons verder in voedingsaangelegenheden te verdiepen, willen we nog wel onderstrepen wat in de al eerder genoemde brief aan de Korintiërs geschreven staat: 'Of ge dus eet of drinkt . . . doet het alles ter ere Gods'.¹⁴

Een tempel van God

Wie beseft dat zijn lichaam een 'tempel' is waarin God door zijn heilige Geest woont, zal zijn lichaam niet met opzet schade toebrengen. Dat lijkt logisch, maar toch zijn er veel christenen die zich aan dat punt helemaal niet storen. De grens tussen rokers en niet-rokers loopt bijvoorbeeld niet tussen niet-christenen en christenen. Ook veel gelovigen dampen er rustig op los. Gezien de stand van het huidige wetenschappelijk onderzoek is dat onbegrijpelijk. Want roken is zonder meer zeer schadelijk voor het lichaam. Het is een verslaving die allerlei lichamelijke klachten en kwalen veroorzaakt, waarvan longkanker een zeer gevreesd, maar bepaald niet het enige voorbeeld is. Wie kan oprecht beweren, dat hij zijn lichaam goed beheert als hij toch blijft roken?

In zekere zin geldt dat ook voor het gebruik en zeker voor het misbruik van alcohol. Het is moeilijk om met de Bijbel in de hand aan te tonen dat gebruik van alcohol door God verboden werd. Maar het is niet moeilijk om te laten zien dat God geen goed woord over had voor misbruik van sterke drank.¹⁵ En gezien de enorme sociale en andere gevolgen van alcoholgebruik in onze maatschappij, zouden alle christenen met elkaar behoren af te spreken dat zij geen druppel meer zullen drinken. Want alleen op die manier kan men het alcoholprobleem op een geloofwaardige manier bestrijden. Hier ligt een stuk sociale verantwoordelijkheid waaraan een gelovig mens zich niet mag onttrekken.

Wat we hierboven vaststelden ten aanzien van tabaks- en alcoholverslaving geldt natuurlijk nog veel sterker als het gaat om het gebruik van drugs. Drugs - of het nu soft drugs of hard drugs zijn - zijn een zo groot gevaar voor de volksgezondheid, dat al het mogelijke moet worden gedaan om dit kwaad in te dammen en natuurlijk om de slachtoffers te helpen - hoe moeilijk dat ook blijkt te zijn. Het lichaam als een tempel van God en hasj of heroïne zijn dingen die zich niet met elkaar laten verzoenen.

Tijd

Het aantal mensen dat steeds in tijdgebrek verkeert neemt voortdurend toe. Dat is des te merkwaardiger, nu we vrijwel allemaal een vijfdaagse werkweek kennen en, officieel althans, over veel meer vrije tijd beschikken dan de mensen vroeger. Meer dan ooit is het noodzakelijk de kunst te leren verstaan om de beschikbare tijd goed in te delen. Een mens moet baas zijn over zijn tijd. Hij moet niet geleefd worden en voortdurend achter zichzelf aanhollen. Hij moet kiezen tussen dingen die de moeite waard zijn om tijd aan te besteden en dingen die niet waardevol genoeg zijn om tijd aan te spenderen. Hij moet de juiste prioriteiten stellen. Dat betekent dus allereerst dat God voldoende tijd van ons krijgt. Zoals we in het vorige hoofdstuk zagen is een zevende van onze tijd niet van onszelf. Elke zevende dag wordt door God opgeëist voor een specifiek doel. Daar kunnen we nooit mee marchanderen, hoe druk we het ook denken te hebben. Maar als we een zevende van onze tijd aan God hebben gewijd, wil dat niet zeggen dat we met de rest kunnen doen wat we willen. Tijd is immers een van de kostbaarste dingen die er zijn.

Het gebruik dat we van onze tijd maken blijft God niet onverschillig. Er moet elke dag tijd zijn voor God. Er moet ook tijd gemaakt worden voor de mensen om ons heen, voor ons gezin of voor anderen in onze directe omgeving. Er moet tijd zijn voor onszelf, voor rust en recreatie. Dat kan allemaal, als we onze tijd goed leren benutten. Wie zijn tijd bewust indeelt, ontdekt dat hij, zelfs bij een drukke baan en bij alle sociale verplichtingen die hij heeft, ook tijd kan overhouden voor allerlei ideële activiteiten. Ook wat onze tijd betreft moeten we goede rentmeesters zijn!

Talenten

Jezus vertelde eens een interessant verhaal over iemand die een buitenlandse reis ging maken en voor zijn vertrek zijn per-

soneel bij zich riep om hen de nodige instructies te geven.¹⁶ Hij gaf aan één van zijn knechten vijf talenten. Een ander kreeg twee talenten, terwijl een derde er maar één kreeg. De man met de vijf talenten ging aan de slag. Hij deed goede zaken en verdiende er vijf bij. De man met de twee talenten deed hetzelfde. Ook hij wist het hem toevertrouwde te verdubbelen. De man die één talent gekregen had, pakte het echter anders aan. Hij groef een gat in de grond en verborg het geld van zijn baas.

Na verloop van lange tijd kwam de man van zijn buitenlandse reis terug. Hij riep toen zijn personeel opnieuw bij zich om te horen hoe het hun vergaan was. Hij hoorde het goede nieuws van de man die zijn vijf talenten tot tien had gebracht en van de man die zijn twee talenten had verdubbeld. Zij werden beiden uitvoerig geprezen. Maar die ene knecht, die zijn talent had begraven, kreeg een verschrikkelijke uitbrander. Hem werd verweten dat hij helemaal niets had gedaan. Hij had het geld tenminste nog tegen rente kunnen uitzetten, zodat het iets in waarde zou zijn gestegen. Voor deze knecht was geen goed woord over.

Dit verhaal - één van de vele gelijkenissen die Jezus vertelde - heeft een duidelijke les. We hebben allemaal bepaalde mogelijkheden en gaven. De één is er rijker mee bedeed dan de ander. Dat is helemaal geen schande. Het komt er echter op aan wat men met zijn mogelijkheden - zijn talenten - doet. Wie veel natuurlijke talenten heeft meegekregen is niet ontslagen van de verplichting om deze mogelijkheden tot het uiterste te ontplooien. Wie minder gaven heeft, zal het optimale moeten doen met dat wat hij meekreeg. Iedereen heeft wel de één of andere gave waarvoor hij verantwoordelijk is. Het wordt ons kwalijk genomen als we met onze gaven - hoe gering die misschien ook zijn - niets zouden doen.

Iedereen is in staat om dit verhaal op zijn eigen situatie toe te passen. Wie een beetje zelfkennis heeft, weet wel ongeveer wat hij kan. Het kan verder geen kwaad als we elkaar op bepaalde mogelijkheden attent maken. En wie er dan niets mee

doet, is niet alleen dom, maar is bovendien schuldig: hij is een onwaardig rentmeester die niet doet wat God van hem verwacht!

Geld

Geld speelt een heel belangrijke rol in vrijwel elk mensenleven. Wie kan beweren dat geld voor hem geen rol speelt, heeft meestal meer dan genoeg op de bank. Geld houdt velen zo in de ban, dat ze aan maar weinig anders kunnen denken. Maar ook degenen die iets minder aan het geld verknocht zijn, verwelkomen een financiële meevaller en zien uit naar een salarisverhoging. Altijd zijn er wel weer dingen die we nog niet hebben, die we toch zo graag zouden kopen. Er zijn altijd weer nieuwe wensen en verlangens. Hoewel lang niet iedereen ronduit ontevreden is, kent bijna iedereen dat verlangen naar méér.

Geld maakt niet gelukkig, beweert men. Tot op zekere hoogte is dat waar. Geluk bestaat uit meer factoren dan alleen materiële voorspoed. Maar men kan niet ontkennen, dat de materie toch wel een belangrijke bijdrage levert tot het menselijk geluk. Geld hebben is niet verkeerd. Zelfs rijk zijn is geen zonde. Egoïstische rijkdom is dat wel. En bezeten zijn door geld en bezit is dat ook.¹⁷

Remedie tegen egoïsme

We zeiden het al enkele malen: God is de Eigenaar van alles. Strikt genomen is onze spaarrekening en ons bezit dus niet van onszelf, maar van God.¹⁸ Wij zijn ook wat dat betreft beheerders. We hebben ons bezit zo te besteden dat God ermee akkoord kan gaan.

In de eerste plaats houdt dat natuurlijk in, dat we een deel van wat we hebben afstaan om de belangen van God in deze wereld veilig te stellen. Aan de joden in oudtestamentische tijden vroeg God een vast percentage van tien procent.¹⁹ Dat

deel was bestemd om de dienst van het heiligdom met alles wat daarbij hoorde goed te laten verlopen. In Jezus' dagen was het nog steeds een vanzelfsprekende gewoonte om die tien procent aan de zaak van God te besteden.²⁰ Nergens vinden we in het Nieuwe Testament de suggestie dat deze manier van geven voor de zaak van God als achterhaald moet worden beschouwd.²¹

Tien procent gaat natuurlijk wel in de papieren lopen. Het schrikt dan ook menigeen af. Maar zou die tien procent te veel zijn, als we echt beseffen dat God de Eigenaar is van alles? Zou tien procent te veel zijn als we ons realiseren wat Hij ons allemaal geeft?

Een tiende van ons bezit aan God afstaan lijkt een enorm offer. Maar dat is het niet. Het is een vanzelfsprekendheid. En het is een voorrecht. Bovendien is het de beste remedie die er is om te ontkomen aan de ban van het geld. Steeds weer tien procent van ons loon of salaris afnemen en besteden voor de zaak van God, is een daad die ons helpt ons egoïstisch materialisme de kop in te drukken.

Wat geldt voor onze tijd, geldt ook voor ons bezit. Als we een zevende van onze tijd aan God wijden, wil dat niet zeggen dat het God niets aangaat wat we met de andere zes dagen doen. Zo kunnen we ook niet stellen dat we met de negentiende van ons bezit kunnen doen wat we willen, als we God tien procent hebben teruggegeven. We hebben die negentig procent verstandig te beheren. Daarbij hebben we rekening te houden, niet alleen met onszelf, maar ook met onze medemens, dichtbij en ver weg, zowel met onze gezinsleden als met de mensen in de derde wereld.

Het lijkt een waagstuk om over te gaan op de regels van de goddelijke economie. Maar het is de moeite waard het te proberen. Want wie de goddelijke regels aanhoudt krijgt te maken met dingen die zich niet in geld laten uitdrukken: de zegen van God.²² Aan die zegen van God is alles gelegen.

Praktisch

Geloven in God is al met al een heel praktische aangelegenheid. Het is meer dan een stelsel van dogma's. Het is een levensstijl, een radicale levensstijl, maar wel een manier van leven die uitvoerbaar is en die bovendien onvergelijkbaar veel voldoening schenkt. Wilt u nog wat nauwkeuriger weten hoe die levensstijl eruit ziet? Lees dan opnieuw het verhaal van Jezus in het Nieuwe Testament. Dan ziet u het beeld van de perfecte Beheerder - de volmaakte Rentmeester. En nogmaals: christen-zijn betekent Hem navolgen!

1. Zie b.v. Haggai 2:9.
2. Genesis 1:28.
3. Genesis 2:20.
4. Genesis 2:15.
5. Genesis 3:17-19.
6. Psalm 8:6.
7. Romeinen 12:1.
8. 1 Korintiërs 6:19, 20.
9. Genesis 3:18.
10. Genesis 3:18.
11. Genesis 9:1, 4.
12. Genesis 7:2; 8:20; Leviticus 11; Leviticus 3:17; 7:23, 26.
13. Ten onrechte wordt soms een beroep gedaan op het verhaal in Handelingen 10, als zou daaruit blijken dat het onderscheid tussen 'rein' en 'onrein' zou zijn opgeheven. Uit het verband blijkt dat het hier gaat om een les die de apostel Petrus moest leren. Hij mocht geen onderscheid maken tussen groepen mensen, doch moest het evangelie aan iedereen brengen, joden zowel als heidenen.
14. 1 Korintiërs 10:31.
15. Zie b.v. Spreuken 20:1; 23:29-32; 31:4, 5.
16. Matteüs 25:14-30.
17. Zie Matteüs 19:16-26.
18. Haggai 2:9.
19. Zie Genesis 28:20-22; Leviticus 27:30-32; Numeri 18:21, 24; Maleachi 3:8-12.
20. Matteüs 23:23.
21. Integendeel, zie 1 Korintiërs 9:11-14 en Hebreëen 7:1-6, 14-17.
22. Maleachi 3:10.

GELOVEN DOE JE SAMEN

De Egyptenaar Antonius trok omstreeks het jaar 275 de woestijn in en verbleef meer dan twintig jaar in volstrekte eenzaamheid om zo God beter te dienen. Simon de Pilaarheilige (390-459) zocht het topje van een 25-meter hoge pilaar op om zich, ver weg van de mensen, beter op het goddelijke te kunnen concentreren. Monniken en kloosterzusters zochten bij duizenden de kloosters op om in afzondering van de wereld, vaak ook zonder contact met andere bewoners van het klooster, een leven van gebed en meditatie te kunnen leiden.

Bewust de eenzaamheid opzoeken en je jarenlang van de mensen afzonderen, om op die manier God beter te kunnen dienen, spreekt nu nog maar weinig mensen aan. Hoe moeten we dat beoordelen? Is dat jammer, omdat een waardevol aspect van de christelijke traditie verloren dreigt te gaan? Of behoeven we er niet rouwig om te zijn dat deze vorm van geloofsbeleving verdwijnt?

Geloven in je eentje?

Misschien zijn er niet zoveel mensen meer die bewust het isolement zoeken om daardoor hun geloof intenser te kunnen beleven. Maar er schijnen wel veel mensen te zijn die zeggen dat ze best kunnen geloven zonder bij een kerk te horen. Ze gaan niet naar kerkdiensten, zijn geen (actief) lid van een kerkelijke groepering, maar willen beslist niet als ongelovig worden aangemerkt. Geloof is een persoonlijke zaak, waar je verder geen andere mensen bij nodig hebt, zeggen zij.

Uit de praktijk blijkt, dat het inderdaad mogelijk is om diep gelovig te zijn, ook al heb je geen contacten met gelijkgerichten.

Er zijn voorbeelden van mensen die door allerlei omstandigheden nooit of vrijwel nooit een kerkdienst hebben kunnen bezoeken en die zelfs nooit zijn gedoopt, maar toch een rotsvaste relatie met hun Heer onderhouden. Als we naar een bijbels voorbeeld zoeken, denken we onwillekeurig aan de apostel Johannes. Op hoge leeftijd was hij verbannen naar het eilandje Patmos in de Egeïsche Zee.¹ Zijn gedwongen jarenlange verblijf op die plaats deed hem zijn geloof niet verliezen. Integendeel: zijn geestelijke beleving was juist van dien aard, dat God besloot hem de geweldige serie visioenen te geven die we in de Openbaring beschreven vinden.

Als we in het recentere verleden zoeken, kunnen we wijzen naar mannen en vrouwen in concentratiekampen en gevangnissen, die ondanks alles vasthielden aan hun geloof.

Het is zeker mogelijk om zonder wekelijkse kerkgang en zonder kerkelijk lidmaatschap in God te geloven. Maar de vraag is wel of het de goede weg is, als het ook anders kan.

God brengt mensen bij elkaar

De belangrijkste reden om bij een kerk te behoren is dat uit de Bijbel heel duidelijk blijkt dat God de kerk heeft gewild. De kerk is geen toeval. Zij is niet het gevolg van een grillige speling van het lot of het werk van een groepje tot clubvorming geneigde individuen.

God richt Zich tot enkelingen. Wij kunnen alleen behouden worden door een persoonlijke keuze te maken. Niemand anders kan dat voor ons doen. God oordeelt elk mens individueel en biedt zijn genade op individuele basis aan. Maar God wil wel graag al die individuen die in Hem geloven tot een groep samensmelten. Het Oude Testament laat dat heel duidelijk zien. God hield Zich bezig met een volk. Hij gaf beloften aan Abraham en aan diens nageslacht.² Hij beschouwde het volk Israël als één geheel. Hij noemde dat volk zelfs zijn

zoon.³ Hij wilde door middel van dat volk allerlei plannen verwezenlijken. Hij wilde dat dat volk Hem zou gehoorzamen. Op zijn beurt zou God hen dan op ongeëvenaarde wijze zegenen, zowel materieel als immaterieel.⁴ En belangrijker nog: Hij wilde dat andere volkeren jaloers zouden worden op het volk Israël en zouden gaan vragen naar de Bron van die voorspoed.⁵ God wilde van zijn volk een zendingsvolk maken.

Wie het bijbelverhaal een klein beetje kent, weet dat Israël zich niet erg goed van die opdracht heeft gekwetend. De geschiedenis van het nageslacht van Abraham is een jammerlijke vertoning van afvalligheid en ongehoorzaamheid. Maar ondanks alle teleurstellingen probeerde God het steeds opnieuw. Na de zgn. Babylonische Ballingschap, waarbij het merendeel der joden uit hun vaderland werd gedeporteerd, zorgde God ervoor dat een klein deel - de Bijbel gebruikt heel karakteristiek het woord 'overblijfsel'⁶ - naar het eigen vaderland kon terugkeren om een nieuwe start te maken. Helaas mislukte ook dat weer na zeer korte tijd.

De kerk

Zoals God in oudtestamentische tijden zijn plannen voor de wereld vooral via het volk Israël wilde verwezenlijken, zo heeft Hij nu zijn aandacht vooral gevestigd op de kerk. Zoals de oorsprong van het volk Israël het gevolg was van een goddelijke daad, zo is ook het begin van de kerk rechtstreeks op het handelen van God terug te voeren. Zodra Jezus optrad, begon Hij een groep van 12 mannen om Zich heen te verzamelen.

Uit Matteüs 16:18 en 19 blijkt zonneklaar dat het Jezus' bedoeling was een gemeenschap van volgelingen te stichten. De leerlingen van Jezus hebben het zo ook begrepen. In de jaren na de dood en de opstanding van hun Meester trokken zij als apostelen door de toenmaals bekende wereld om gemeenten te stichten. Die gemeenten waren hechte kernen met een duidelijke organisatiestructuur. En overal waar gemeen-

ten werden gesticht werden regelmatig godsdienstoefeningen gehouden. De apostelen en hun medewerkers spoorden daarbij steeds hun bekeerlingen aan deze 'onderlinge bijeenkomsten' niet te verzuimen.⁷

De kerk van het begin

Wie wil weten hoe de kerk van de eerste eeuw functioneerde, vindt een vrij groot aantal gegevens in het bijbelboek Handelingen der Apostelen en in de zendbrieven die door de apostelen aan allerlei gemeenten werden geschreven. De apostelen namen een aparte plaats in. Hun gezag was niet aan één plaats gebonden. Vooral Petrus en Paulus speelden een heel belangrijke rol. Maar Jakobus, één van de zonen van Jozef en Maria, mag men niet vergeten. Toen er een brandend probleem rees over de relatie van de kerk tot allerlei joodse voorschriften, werd een vergadering in Jeruzalem belegd, waarbij verschillende apostelen (o.a. Petrus en Paulus) aanwezig waren en waarbij deze Jakobus als voorzitter fungeerde.⁸

Na verloop van betrekkelijk korte tijd ontwikkelde zich een organisatievorm voor de plaatselijke gemeenten. Men koos ouderlingen (ook wel 'oudsten' of 'opzieners' genoemd) en diaconen. Deze laatste hadden vooral de zorg voor de stoffelijke noden van de kerkleden.

Tussen de gemeenten was sprake van onderlinge solidariteit. Zo lezen we herhaaldelijk dat de apostel Paulus zich ervoor inzette om fondsen in te zamelen voor de gemeente in Jeruzalem. De kerk van de eerste eeuw was geen volmaakte gemeenschap. Vooral in de brieven aan verschillende gemeenten wordt heel wat kritiek geleverd op bepaalde opvattingen. Maar ondanks verschillen in inzicht - bijvoorbeeld tussen christenen die van joodse afkomst waren en christenen van heidense origine - was er een fundamentele eenheid. Samen keek men uit naar de terugkeer van de Heer. Samen werkte men voor de verdere verkondiging van de boodschap.

Verdeeldheid

Helaas ontstonden er al betrekkelijk spoedig scheuringen in de christelijke kerk. Zo kwam in 160 een zekere Marcion naar Rome om daar de kerkelijke leiders een heel andere Bijbel voor te houden als de canon waar men het ongeveer over eens geworden was. Marcion erkende maar één van de vier evangeliën en een tiental brieven van Paulus. Zijn optreden werd het begin van de beweging van het Marcionisme. Niet lang daarna begon in Klein Azië Montanus te verkondigen dat het Nieuw Jeruzalem bij het dorpje Pepuza zou neerdalen. Met twee profetessen stichtte hij het Montanisme.

In de tijd van de vervolgingen door de Romeinse keizers ontstond verdeeldheid over de vraag op welke basis diegenen weer lid van de kerk konden worden, die onder druk van de vervolgingen Jezus hadden verloochend. Opnieuw waren afscheidingsbewegingen het gevolg. Hetzelfde gebeurde rond vraagstukken over de godheid en de persoon van Jezus Christus.

Dit proces hield na een paar eeuwen niet op. Integendeel. In de middeleeuwen zien we allerlei groepen die volledig los van de kerk geraken. We kunnen bijvoorbeeld denken aan de Albigenzen en de Waldenzen. In de elfde eeuw vindt de grote scheiding plaats tussen de kerken van het Westen en de orthodoxe kerken van het Oosten - een breuk die nog steeds niet is geheeld.

De tweede grote breuk in het christendom was natuurlijk de kerkhervorming van de zestiende eeuw, toen het westerse christendom zich deelde in rooms-katholieken en protestanten. Het rooms-katholieke segment van het christendom heeft zich redelijk één weten te houden, maar het protestantisme is het toneel geworden van een jammerlijke versplintering. In de Verenigde Staten is dat wellicht het ergste. Daar zijn honderden kerken en kerkjes ontstaan, soms met heel bizarre namen. Wat dacht u van de 'International Church of the Foursquare Gospel' (de Internationale Kerk van het Vierkante Evangelie)

of van de 'Two-Seed in the Spirit Predestinarian Baptists' (hoe zou je dat moeten vertalen?)

Maar laten Nederlanders niet beschuldigend de vinger opheffen naar de Amerikanen. Het protestantisme in Nederland is ook niet bepaald een toonbeeld van eenheid, na de scheiding tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten, de Afscheiding en de Doleantie en andere scheuringen. Er schuilt waarheid in het gezegde: Elke Nederlander is een theoloog; twee Nederlanders vormen een kerk; drie Nederlanders en je hebt een splitsing!

Een schande?

De verdeeldheid van het christendom is vaak een 'schande' genoemd. Anderen spreken over de 'zonde' van de verdeeldheid. Beide termen zijn van toepassing. Het was niet Gods bedoeling dat iedereen zijn eigen weg zou gaan. Jezus had gesproken over de 'eenheid' die onder zijn volgelingen zou heersen door de werking van de heilige Geest.⁹ Het behoeft ons dan ook niet te verbazen dat naast alle activiteiten die verdeeldheid zaaiden er ook altijd weer pogingen zijn ondernomen om terug te keren tot de door Christus bedoelde eenheid. Meer dan ooit is dat sinds de negentiende eeuw het geval.

Het probleem van de verdeeldheid van de kerken werd vooral acuut in de gebieden waar men zending en missie bedreef. De primitieve volkeren die men met het evangelie trachtte te bereiken hadden eerst één godsdienst gekend met vele goden, maar moesten nu ervaren hoe hun één God werd gepredikt, verdeeld over talloze godsdiensten. In de negentiende eeuw ging dit probleem de christelijke kerken - aanvankelijk vooral de studenten - bezighouden. Maar pas in deze eeuw leidde dat tot praktische gevolgen op grotere schaal. Nadat in 1925 de beweging van *Life and Work* (Leven en Werken) was opgericht om een stuk christelijke samenwerking te realiseren op het punt van de praktijk van het christen-zijn, werd in 1927 een soortgelijke organisatie in het leven geroepen om zich gezamenlijk

met dogmatische vraagstukken bezig te houden, de beweging voor *Faith and Order* (Geloof en Kerkorde). Deze beide aspecten werden in 1948 samengebundeld in de Wereldraad van Kerken die in dat jaar in Amsterdam werd opgericht. Inmiddels zijn zo'n 300 kerken en kerkjes lid geworden. Het meest opmerkelijke is daarbij dat de Rooms-Katholieke Kerk tot dusverre geen volledig lidmaatschap heeft aangevraagd (hoewel de belangstelling voor oecumenische vraagstukken in katholieke kring erg groot is) en dat de Kerk van de Zevendedags Adventisten (ook een wereldwijde beweging) er buiten is gebleven. Op landelijk en plaatselijk niveau zijn ook allerlei oecumenische initiatieven genomen. Er zijn landelijke en plaatselijke raden van kerken, etc.

Er zijn - haast onvermijdelijk - naast de Wereldraad ook andere overkoepelende organisaties opgericht, zoals b.v. de ICCO, de Internationale Raad van Christelijke Kerken, die de Wereldraad veel te liberaal vindt.

Hoe moet dat streven naar eenheid worden gewaardeerd? Er kan geen onenigheid bestaan over het feit dat de grote versnippering van het christendom inderdaad een schandaal is en dat het een schande is dat christenen elkaar te vuur en te zwaard en op andere manieren hebben bevochten. Het is verheugend dat men eindelijk op grote schaal dingen samen wil doen; dat er conferenties zijn om elkaars standpunten te leren kennen en begrip voor elkaar te krijgen. Geen christen kan zonder interesse afzijdig blijven staan als een zo belangrijke zaak als de eenheid van de kerk in het geding is.

Bedenkingen

Voor velen zijn de resultaten van alle oecumenische activiteiten tot dusver nogal teleurstellend. Men had er vaak meer van verwacht. In enkele landen zijn de scheidsmuren tussen de kerken nog even ondoordringbaar als vroeger. Het is de vraag of die teleurstelling gewettigd is. Hoe zou men kunnen verwachten dat een proces van vele eeuwen plotseling in en-

kele generaties ongedaan zou kunnen worden gemaakt? Dat plotseling alle theologische verschilpunten zouden kunnen worden opgelost en alle verschillende vormen van kerkbestuur tot één geheel nieuw systeem kunnen worden omgesmeed waarin iedereen zich kan vinden? En laten we niet vergeten, dat er ook heel veel andere aspecten meespelen: nationale gevoelens, historisch verankerde gevoeligheden en zelfs politieke verwickelingen en machtselementen.

Op zich is het al heel wat dat er in zo'n dikke halve eeuw waarin de oecumene nu vaart heeft gekregen op alle niveaus, tussen bijna alle christelijke kerken en groepen, gesprekken op gang zijn gekomen en dat men een heel wat beter beeld van elkaar heeft gekregen. Echt teleurstellend is het wel dat een van de hoofddoelen van het oecumenische streven niet bereikt werd. Men meende dat een gezamenlijk optreden van de kerken een geweldige impuls zou geven aan de verbreiding van het evangelie, met name in de derde wereld. Dat is niet het geval geweest. In feite blijkt uit de cijfers dat die kerken die buiten de georganiseerde oecumene gebleven zijn in de afgelopen periode hun zendingsactiviteiten sterk hebben uitgebreid, terwijl de bij de Wereldraad aangesloten kerken gezamenlijk hun activiteiten hebben zien teruglopen!

Een bedenking van heel velen is dat de Wereldraad van Kerken - die de belichaming vormt van het wereldwijde oecumenische streven - zich teveel op het horizontale vlak heeft begeven en zich te politiek opstelt. Daarentegen wordt aangevoerd dat er veel dingen in deze wereld moeten veranderen en dat de christenheid daarbij niet afzijdig kan blijven staan. Het evangelie heeft immers een boodschap als het gaat om onrecht, verdrukking en discriminatie. En het is waar dat de kerken vaak uitsluitend hebben gepraat over de verticale dimensie en tegelijkertijd de mensen in hun horizontale nood hebben laten verkommeren. Maar de kritiek over een *te* politieke en *te* horizontale opstelling van de Wereldraad van Kerken is op bepaalde punten wel gewettigd. Want de politieke stellingname kan er gemakkelijk toe leiden dat men daardoor niet

meer de kans krijgt om de evangelieverkondiging in allerlei landen voort te zetten. En daarnaast valt het velen op dat men bij kritiek en verontwaardiging over onrecht en verdrukking erg selectief te werk gaat. Over bepaalde dingen praat men voortdurend, terwijl andere zaken steeds worden ontweken.

Een andere bedenking is *het soort eenheid* dat wordt nagestreefd. Als we aan eenheid denken, moeten we dan denken aan organische eenheid, d.w.z. aan één grote organisatie? Het gevaar daarbij is dat men die eenheid kan gaan bevorderen door een soort van toepassen van de grootste gemene deler: allemaal een beetje water in de wijn, totdat er een redelijke eenheid van leer en een zekere eenvormigheid van kerkbestuur en liturgie is. Zo'n eenheid heeft Jezus natuurlijk niet bedoeld. Dat is geen eenheid die gebaseerd is op het zuivere evangelie, maar een menselijke constructie die het gevolg is van verregerende compromissen. Nu zou het niet eerlijk zijn om te zeggen dat men overal in de wereld van de oecumene een dergelijk type eenheid nastreeft. Wat je veeleer hoort, is dat men beweert dat je één kunt zijn, ook al beleef je je geloof in verschillende vormen en ook al denk je op bepaalde punten heel verschillend. Maar het valt niet te ontkennen dat de geluiden binnen de oecumenische beweging toch nog vaak tenderen in de richting van organische eenheid.

De toekomst van de kerk - I

Er is nog een andere belangrijke reden om voorzichtig te zijn in het oecumenische vlak. In de Bijbel - vooral in het Nieuwe Testament - wordt ons bepaald niet het beeld geschilderd dat er in de tijd voordat Jezus terugkomt een superkerk gaat ontstaan van echte loyale christenen die eindelijk de muren van verdeeldheid hebben geslecht en eensgezind de bijbelse boodschap hebben omarmd. Vooral de Openbaring van Johannes stemt tot nadenken. Dit gedeelte van de Bijbel vertelt over verschillende religieuze bewegingen. Onder verschillende symbolen wordt duidelijk gemaakt dat er sprake zal zijn

van een federatie van Godvijandige machten - religieuze stromingen die God vaarwel hebben gezegd doordat ze een eigen systeem van waarheden boven de leer van de Bijbel hebben geplaatst. Het woord Babylon valt in dit verband verschillende keren.¹⁰ En wie de Bijbel een beetje kent, weet dat die naam weinig goeds inhoudt. We behoeven maar te denken aan de torenbouw in Babel in het begin van de wereldgeschiedenis - een daad van regelrechte rebellie tegen God.¹¹

Tegenover die grote kluwen van bewegingen en machten die afvallig geworden is, staat een betrekkelijk kleine groep. De apostel Johannes noemt hen 'de overigen'¹², d.w.z. een kleine minderheid. Dat zijn de mensen die echt trouw gebleven zijn. Dat zijn degenen die de geboden van God bewaren en het echte geloof van Jezus bezitten.¹³

Dat profetische perspectief geeft wel aan dat het zaak is om kritisch te staan ten opzichte van het eenheidsstreven dat zich aan ons presenteert. Werken voor de eenheid die Jezus bedoelde is een goede zaak, meer nog: een heilige plicht. Meewerken aan de eenheid die ten slotte uitmondt in een geloof dat God geen geloof kan noemen, is een dodelijk gevaar.

Waar is de kerk?

Wat is de ware kerk? En een andere vraag: is er wel zoiets als een ware kerk? En nog een vraag: is er een verschil tussen 'een zichtbare kerk' en 'een onzichtbare kerk'? Om met dat laatste te beginnen: Vaak is dat onderscheid gemaakt. Daarbij gaat men dan uit van de gedachte dat God precies weet wie zijn kinderen zijn, in welke kerkelijke gemeenschap zij zich ook bevinden, of ook wanneer zij helemaal geïsoleerd hun geloof belijden.

Niemand kan ontkennen dat er in die opvatting een grote kern van waarheid schuilt. Als men tot een kerk hoort en elke week keurig de kerkdiensten bezoekt, is dat nog geen garantie

dat alles tussen die mens en God in orde is. God kent de innerlijke motieven. Hij alleen kan de mens zonder vergissingen beoordelen. 'De Here ziet het hart aan', terwijl wij mensen alleen zien 'wat voor ogen is'.¹⁴ Het moet te zijner tijd blijken wie de toets van de goddelijke kritiek kan doorstaan. God maakt dan scheiding tussen degenen die bij Hem horen en degenen die niet bij Hem horen (zie ook blz. 51). Maar dat betekent niet dat de 'zichtbare' kerk niet belangrijk is of dat het er helemaal niet toe doet tot welke kerkelijke groepering men behoort.

Op grond van de bijbelse profetieën kan men stellen dat de christenheid zich steeds meer in twee duidelijke kampen zal gaan aftekenen. Het is belangrijk om dan bij de goede partij, het 'overblijfsel', te horen, bij die minderheid die radikaal gelooft en God zonder compromissen dient.

Herkenbaar

Twee dingen worden heel specifiek gezegd over die minderheid die in de tijd van het einde moet opboksen tegen een grote overmacht. Het gaat om mensen die God door dik en dun blijven volgen. Zij zijn bereid Gods geboden te blijven gehoorzamen,¹⁵ ook al maakt hen dat uiterst impopulair. En dat betreft natuurlijk *alle* geboden en niet een door ons zelf gemaakte selectie. In een vorig hoofdstuk gingen we daar al uitgebreid op in.

En als tweede kenmerk wordt genoemd: het hebben van het geloof van Jezus, dat nader omschreven wordt als 'de geest der profetie'.¹⁶ Dat wil dus zeggen dat het profetisch element een heel belangrijke rol speelt. Deze mensen, die de geboden van God gehoorzamen, laten zich leiden door de goddelijke richtlijnen die door de profetieën worden gegeven - de profetieën uit bijbelse tijden, maar ook uit recenter tijden en de toekomst niet uitgesloten.¹⁷

Vanzelf komen we hier op de andere 'geestelijke gaven' die God aan de kerk gegeven heeft. Een enkel woord daarover is wel op zijn plaats.

De gaven van de Geest

De kerk heeft een opdracht. Elke gelovige heeft één of meer talenten die hij moet gebruiken om zijn steentje bij te dragen bij de uitbouw van de kerk. Maar die natuurlijke talenten zijn vaak niet voldoende om de uitdagingen aan te kunnen waarvoor men gesteld wordt. En om nu deze lacunes in ons vermogen aan te vullen heeft God aan zijn kinderen 'geestelijke gaven' gegeven.¹⁸ Soms betreft het in onze ogen heel simpele gaven, bijvoorbeeld de gave om andere mensen goed te kunnen helpen, of de gave van het leiding geven en het besturen. Maar er zijn ook gaven die meer ingrijpen en meer opzien baren. Zo is er de gave van genezing en de gave van het spreken in tongen. Maar voor de laatste fase van de geschiedenis is het toch vooral de gave van de profetie die op de voorgrond treedt.¹⁹ Al de gaven die de Bijbel noemt hebben één doel: de gemeente beter toe te rusten voor haar taak: de boodschap van Jezus Christus te verspreiden.

Bijzondere accenten

In het laatste bijbelboek dat zoveel informatie geeft over onze tijd en over de nog toekomstige dingen, wordt ook het een en ander over de evangelieboodschap die moet worden gebracht, gezegd.²⁰ In symbolische taal wordt verteld dat die boodschap niet verschilt van de boodschap die door alle tijden heen is gebracht. Het gaat om 'het eeuwige evangelie' dat gebracht moet worden aan de gehele wereld. Maar er zijn drie bijzondere accenten die vooral de nadruk moeten krijgen.

In de eerste plaats is dat het feit dat God geëerd moet worden als de Schepper. In een tijd waarin het schepsel zichzelf tot maat van alle dingen maakt en de rechten van de Schepper met voeten treedt, is dat een heel actueel geluid. In de tweede plaats klinkt een oproep om zich los te maken van alles wat van God afvoert en God ontrouw is geworden. Heel sterk wordt dat gezegd: uit te gaan uit Babylon! Die boodschap zal aan

actualiteit winnen naarmate de tijd voortschrijdt en de ontwikkelingen zich voordoen waarvan de profetieën de vage contouren al aangeven. Het derde accent is dat er een volledige scheiding der geesten zal komen tussen Godgetrouwen en Godvijandigen en dat het conflict tussen die twee kampen zich zal toespitsen op gehoorzaamheid aan de wet van God.

Wat heeft de kerk te bieden?

Sommigen antwoorden op die vraag: 'Niet veel!' Ik zou willen zeggen: 'Het hangt er maar vanaf wat je van de kerk verwacht!' Ik hoorde eens een heel goede definitie van het begrip 'kerk': De kerk is de plaats waar God samen is met zondaren! Die definitie geeft in enkele woorden weer wat de kerk te bieden heeft: contact met God. Ook al is het mogelijk - en noodzakelijk - om het persoonlijk contact met God te onderhouden, het samen God aanbidden, het samen zingen, het samen luisteren naar de prediking van het Woord, is een zo kostbare ervaring dat men die voor een goed functioneren van zijn geloofsleven niet zou kunnen en vooral niet zou willen missen. Het laat zich moeilijk omschrijven wat het precies is dat dit zo de moeite waard maakt. Misschien is het woord inspiratie nog het beste. Het inspireert om samen te zijn met anderen en samen God te eren. Het geeft moed. Wij hebben het als mensen nodig om contacten te hebben met gelijkgerichten. We kunnen elkaar bemoedigen, helpen, inspireren, ons aan elkaar optrekken.

Maar er is meer. In de kerk vindt men de sacramenten. We spraken al over de doop, die heilige gebeurtenis aan het begin van het christelijke leven. In dit verband moeten we ook wijzen op het avondmaal. Regelmatig wordt in de kerk het avondmaal gevierd. Door middel van brood en wijn wordt op symbolische wijze het lijden en sterven van Jezus Christus voor onze zonden heel concreet onder onze aandacht gebracht.²¹

Het regelmatig deelnemen aan deze bijzondere ceremonie is een belangrijk steunpunt in het leven van een kind van God. Eten van het brood en drinken van de wijn heeft een veel gro-

tere zeggingskracht dan duizend preken over het offer van Jezus en jarenlange geestelijke meditatie. Deelnemen aan het avondmaal is een onmisbare ervaring voor wie geestelijk wil groeien.

Nogmaals: waar is de kerk?

Pilatus zei het al: 'Wat is waarheid?' Uiteindelijk kom je toch weer bij die vraag terecht. Weten wat waarheid is, is niet altijd even gemakkelijk. Soms kost het jaren van zoeken, voor je zeker weet waar je moet zijn. Laat dat geen reden voor u zijn om in de tijd dat u het antwoord nog niet helemaal weet en nog zoekt, maar niet naar de kerk te gaan. Want ook al zouden er in de kerk die u bezoekt dingen worden verkondigd die niet helemaal bijbels zijn, dan wil dat nog niet zeggen dat u in dat geval geen zegen zou kunnen ontvangen. De geest van God wipt gemakkelijker over de muren tussen de kerken heen dan wij mensen.

Maar daar moet wel ogenblikkelijk aan toegevoegd worden dat men steeds nauwgezet de Bijbel moet blijven bestuderen en voortdurend moet nagaan wat de bijbelse boodschap is. Dat kan na verloop van tijd betekenen dat men na ernstig overleg en gebed naar *die* kerkelijke gemeenschap gaat waar de bijbelse boodschap het meest tot zijn recht komt. God vraagt van ons dat we zoeken en dat we dan onze ogen niet sluiten voor wat we vinden. Maar Hij heeft genoeg geduld om ons toe te staan om er desnoods jaren over te doen. Maar als we zekerheid hebben over de weg die we zouden moeten gaan, moeten we niet uitstellen. 'Als iemand weet goed te doen en het niet doet, is het hem tot zonde'.²²

De toekomst van de kerk - II

Over de toekomst van de kerk hoort men vaak allerlei sombere berichten. Het kerkbezoek loopt in heel wat gemeenten

terug. Vooral jongere mensen zijn in veel gevallen weinig actief bij kerkelijke aangelegenheden betrokken. Men heeft naar verhouding steeds minder voor de kerk over. Dat zijn veel gehoorde klachten, die vaak tot de conclusie leiden dat het er voor de kerk maar slecht uitziet.

We hebben al melding gemaakt van het profetische beeld van de toekomst. Daaruit mogen we afleiden dat er inderdaad alle reden is om ongerust te zijn. Er is sprake van een steeds verdergaande afval van het bijbels evangelie. Helaas zal die ontwikkeling zich voortzetten tot aan het einde van de tijd.

Maar het beeld heeft ook een keerzijde. Ondanks alles wat er kan gebeuren zullen er mensen zijn die God trouw blijven. Zelfs als er vervolgingen zouden losbarsten. Het ligt niet zo voor de hand om te denken dat er in ons deel van de wereld op korte termijn geloofsvervolgingen zullen komen. In heel wat landen zijn ze echter aan de orde van de dag.

En ook in onze omgeving kunnen de gevoelens van tolerantie voor een minderheid verrassend snel omslaan in gevoelens van agressie en haat. We behoeven daarop niet vooruit te lopen. We behoeven de problemen ook niet naar ons toe te praten. Maar we mogen evenmin onze ogen sluiten voor de realiteit, vooral als de bijbelse profetieën ons voor dit soort ontwikkelingen waarschuwen.

Maar voor wie voor God gekozen heeft is de toekomst uiteindelijk helemaal niet somber. God heeft beloofd dat Hij zijn mensen niet in de steek zal laten. Wie 'getrouw is tot het einde' zal 'het koninkrijk beërven'.²³ Dat is de toekomst voor de kerk van Christus. Haar geschiedenis eindigt niet, maar heeft een eeuwig vervolg in het nieuwe rijk dat God gaat stichten.

Geloven is een avontuur. Het zou zelfs een gevaarlijk avontuur kunnen zijn. Maar het is een avontuur dat een bevrediging schenkt die je moet hebben ervaren wil je er over kunnen praten. En het mooiste is: het is een eeuwig avontuur.

1. Openbaring 1:9.
2. Genesis 12:1-3; 15:18; 17:2-7.
3. Hosea 11:1.
4. Zie o.a. Exodus 15:26; Deuteronomium 7:12-15; 4:6; 7:13; 28:3-5, 8, 12; Jesaja 51:3; Jeremia 33:9; Maleachi 3:12.
5. Zie b.v. Jesaja 2:2, 3; 10:11; Jeremia 3:17.
6. B.v. Jesaja 1:9; Jeremia 23:3.
7. Hebreeën 10:25.
8. Zie Handelingen 15.
9. Johannes 17:11, 21-23.
10. Vooral Openbaring 13; 17; 18.
11. Genesis 11:1-9.
12. Openbaring 12:17.
13. Idem.
14. 1 Samuël 16:7.
15. Openbaring 12:17; 14:12.
16. Openbaring 15:10.
17. Joël 2:18, 19.
18. Zie Romeinen 12:6-8; 1 Korintiërs 12:4-11.
19. 1 Korintiërs 14:1; Joël 2:28, 29; Openbaring 19:10.
20. Openbaring 14:6-11.
21. 1 Korintiërs 11:23-26.
22. Jakobus 4:17.
23. Openbaring 2:10.

